

Aleksanteri Otsamo

TALOUSPOLITIIKKA JA MORAALI:

SDP:N, KOKOOMUKSEN JA PERUSSUOMALAISTEN TALOUSPOLIITTISTEN LINJAUSTEN TARKASTELU ETIIKAN TEORIOIDEN VALOSSA

TIIVISTELMÄ

Aleksanteri Otsamo: Talouspolitiikka ja moraalit: SDP:n, Kokoomuksen ja Perussuomalaisten talouspoliittisten linjausten tarkastelu etiikan teorioiden valossa

Pro Gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Taloustiede

Joulukuu 2025

Eettiset kysymykset, kuten oikeudenmukaisuus, vastuu ja hyveet jäävät talouspoliittisessa keskustelussa usein taka-alalle. Talouspolitiikka sisältää kuitenkin sekä periaatteellisia kysymyksiä, seurausperusteisia tavoitteita, että arvopohjaisia hyveitä. Talouspolitiikka vaikuttaa suoraan ihmisten hyvinvointiin, mutta sen moraalisia perusteita tarkastellaan harvoin systemaattisesti. Tässä tutkimuksessa analysoin, millaisia arvoja ja periaatteita SDP, Kokoomus ja Perussuomalaiset edustavat talouspoliittisten linjaustensa perusteella. Arvioin vuoden 2023 linjausten tavoitteita kolmen eri moraaliteorian: deontologian, konsekventialismin ja hyve-etiikan avulla. Niitä käytetään usein eettisten kysymysten jäsentämiseen. Koska talouspolitiikka nojaa vahvasti taloustieteen periaatteisiin, pohdin myös taloustieteen omaa moraalista perustaa.

Teoreettisessa osassa käsittelen deontologian, konsekventialismin ja hyve-etiikan peruseräperiaatteita. Osio muodostaa työn viitekehyksen. Teoreettiseen osaan sisältyy myös kirjallisuuskatsaus, joka kokoaa yhteen keskeisiä näkökulmia, syventää viitekehystä ja toimii pohjana puolueohjelmien analyysille. Empiirisessä osassa analysoin SDP:n, Kokoomuksen ja Perussuomalaisten vuoden 2023 talouspoliittisia linjauksia. Käytän teorialähtöistä sisällönanalyysiä, jossa eettiset teoriat toimivat analyysin kehyksenä. Tarkastelen, kuinka puolueiden talouspoliittiset tavoitteet heijastavat tai poikkeavat eri moraaliteorioiden periaatteista. Pohdin myös, mitkä näistä teorioista ovat käyttökelpoisia vertailussa.

Aloitan tarkastelun deontologisesta tarkastelutavasta, erityisesti Kantin ja Rawlsin näkökulmasta. Tarkastelutapa korostaa universaaleja periaatteita ja oikeudenmukaisuutta. Seuraavaksi siirryn konsekventialismiin, joka korostaa päätösten seurauksia. Lopuksi arvioin talouspoliittisten linjausten perusteluita hyve-etiikan näkökulmasta, jossa käytän arviointiperusteena oikeudenmukaisuutta, vastuullisuutta ja solidaarisuutta.

Analyysi perustuu omaan tulkintaani talouspoliittisten ohjelmien ja moraaliteorioiden suhteesta, joten se sisältää myös subjektiivisia elementtejä. En kuitenkaan arvota puolueiden tavoitteita hyviin ja huonoihin, vaan pyrin käsittelemään niitä neutraalisti. Tutkimukseni perusteella kolme puoluetta eroavat toisistaan esimerkiksi siinä, millaisilla argumenteilla ne perustelevat suhtautumista valtion velkaan, hyvinvointipalveluihin, sekä yksilön oikeuksiin ja vastuisiin. Puolueiden näkemykset vastuusta tuleville sukupolville sekä erottavat, että yhdistävät niitä.

Erityisen relevanteiksi arviointiteorioiksi koin tutkimukseni perusteella deontologian ja hyve-etiikan. Kantin ja Rawlsin näkökulmat, kuten oikeudenmukaisuus, universaalit säännöt, sekä yksilön arvon kunnioittaminen soveltuvat hyvin talouspolitiikan eettisyyden tarkasteluun. Myös hyve-etiikka toi esiin puolueiden arvot ja ominaispiireet, jotka ohjaavat niiden päätöksentekoa. Vaikka konsekventialismia käytetään yleisesti talouspolitiikan arvioinnissa, osoittautui talouspolitiikan tavoitteiden mahdollisten seurausten arviointi sen avulla haastavaksi. Ongelmat talouspoliittisten päätösten aiheuttamien seurausten luotettavassa arvioinnissa ja mittauksessa aiheuttavat sen, että jättäisin jatkotutkimuksissa konsekventialismin pois, mikäli tavoitteena on rakentaa vahva ja selkeä viitekehys talouspolitiikan eettiselle arvioinnille. Näin ollen hyvä viitekehys nojaisi ensisijaisesti deontologiaan ja hyve-etiikkaan. Yhdessä nämä lähestymistavat muodostavat tasapainoisen viitekehyksen, joka huomioi sekä normatiiviset velvoitteet, että yhteiskunnalliset hyveet.

Avainsanat: Talouspolitiikka, taloustiede, etiikka, moraalit, deontologia, konsekventialismi, hyve-etiikka

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

Ei

Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytetyössäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia: Tekoälysovellusten nimet ja versiot: Tunin Microsoft Copilot, Google Gemini.

Tutkielmassa on käytetty tekoälyä tekstin ymmärrettävyyden ja selkeyden parantamiseksi, sekä kieliasun viimeistelyyn. Sovellusta on käytetty puolueiden poliittisten linjausten analyysin ideoimisessa, sekä yleisesti tukena omille ajatuksille. Tekoälyn tuottamaa materiaalia on arvioitu kriittisesti, eikä sillä ole tuotettu sisältöä itsenäisesti. Sovelluksia on käytetty harkitusti ja vain silloin, kun sen on arvioitu parantavan työn laatua.

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien tekoälyllä tuotetut osat, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. DEONTOLOGINEN ETIIKKA.....	3
2.1. Johdanto.....	3
2.2. Immanuel Kant ja kategorinen imperatiivi.....	4
2.3. Deontologisen etiikan peruseriaatteet.....	5
2.3.1. Velvollisuus.....	5
2.3.2. Periaatteet.....	5
2.3.3. Hyvä tahto, ihmisyyys ja järki.....	6
2.4. John Rawls.....	7
2.5. Deontologia ja taloustiede.....	9
2.5.1. Deontologia ja Homo Oeconomicus.....	9
2.5.2. Normit.....	10
2.5.3. Heterodoksisen taloustieteen perinteet ja deontologia...	11
2.6. Deontologisen etiikan haasteet.....	13
3. KONSEKVENTIALISMI.....	15
3.1. Johdanto.....	15
3.2. Aggregointi ja utilitarismi.....	16
3.3. Preferenssien rooli ja arvojen neutraliteetti.....	17
3.4. Impersonalismi.....	18
3.5. Diskonttaus ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus.....	20
3.6. Amartya Sen ja capability approach.....	21
3.6.1. Keskeiset käsitteet.....	22
3.6.2. Senin formalismi.....	23
3.6.3. Kyvykkyysteorian kritiikki.....	26

4.	HYVE-ETIKKA.....	26
4.1.	Johdanto.....	26
4.2.	Hyveiden merkitys ja eudaimonia.....	27
4.3.	Hyveet ja telos.....	29
4.4.	Jonsson ja hyveiden vaikutus hyötyfunktioon.....	30
4.5.	Deirdre McCloskey ja kapitalismin hyveet.....	31
4.6.	Yhteisöllinen ulottuvuus.....	33
5.	PUOLUEANALYYSIT.....	34
5.1.	Empiirinen aineisto ja menetelmät.....	34
5.2.	Talouspoliittisten ohjelmien arviointi deontologian näkökulmasta	36
5.2.1.	Johdanto.....	36
5.2.2.	Deontologia ja valtion velka.....	37
5.2.3.	Verotus, tulonjako ja ympäristöpolitiikka.....	37
5.2.4.	Sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut.....	41
5.2.5.	Työllisyyspolitiikka ja työmarkkinat.....	43
5.2.6.	Yhteenvedo.....	46
5.3.	Talouspoliittisten ohjelmien arviointi konsekventialismin näkökulmasta	
5.3.1.	Johdanto.....	47
5.3.2.	Rakentava vai kuluttava velka.....	48
5.3.3.	Verotus ja tulonjako.....	49
5.3.4.	Sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut.....	52
5.3.5.	Työllisyyspolitiikka ja työmarkkinat.....	54
5.3.6.	Yhteenvedo.....	57
5.4.	Talouspoliittisten ohjelmien arviointi hyve-etiikan näkökulmasta	58

5.4.1. Johdanto.....	58
5.4.2. Hyve-etiikka ja valtion velka.....	59
5.4.3 Verotus ja tulonjako.....	59
5.4.4. Sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut.....	61
5.4.5. Työllisyyspolitiikka ja työmarkkinat.....	63
5.4.6. Yhteenveto.....	64
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	65
7. LÄHDELUETTELO	68

1. JOHDANTO

Syksyllä 2025 talouspoliittinen keskustelu Suomessa on poikkeuksellisen vilkasta. Talouden heikko tilanne ja kasvava valtionvelka ovat nostaneet esiin huolen Suomen kyvystä noudattaa EU:n taloussääntöjä. Ekonomistit esittävät suosituksia talouden tasapainottamiseksi, samalla kun hallitus ja oppositio kiistelevät talouspoliittisista linjauksista. Keskustelun keskiössä ovat hallituspuolueet Kokoomus ja Perussuomalaiset, sekä oppositiosta SDP. Keskustelua seurattessa mieleen nousee kysymys: millaisiin moraalisiin perusteisiin puolueiden talouspoliittiset tavoitteet nojaavat? Perustuuko talouspolitiikan oikeutus ensisijaisesti periaatteisiin, toiminnan seurauksiin, arvoihin vai näiden yhdistelmiin?

Yllä olevat kysymykset ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä, koska taloustiede ja sen periaatteisiin nojaava talouspolitiikka vaikuttavat suoraan ihmisten hyvinvointiin. Talouspoliittisia päätöksiä perustellaan usein juuri taloustieteen periaatteilla, mutta onko poliittisten tavoitteiden taustalla sittenkin filosofiset syyt?

Puolueohjelmat sisältävät talouspoliittisia linjauksia, jotka ohjaavat valtion toimintaa kuten verotusta, sosiaaliturvaa ja investointeja. Talouspolitiikka sisältää sekä periaatteellisia kysymyksiä, seurausperusteisia tavoitteita, että arvopohjaisia hyveitä. Tässä tutkimuksessa analysoin, millaisia arvoja ja periaatteita SDP, Kokoomus ja Perussuomalaiset edustavat talouspoliittisten linjaustensa perusteella. Kolmen eri moraaliteorian (deontologia, konsekventialismi ja hyve-etiikka) käyttö puolueiden linjauksia arvioitaessa mahdollistaa sen, että linjauksia ei käsitellä pelkästään yhdestä näkökulmasta, vaan niiden tavoitteiden moraalinen monimuotoisuus tulee näkyväksi. Tutkin myös sitä, kuinka käyttökelpoisia edellä mainitut teoriat yleensäkin ovat puolueohjelmien tulkinnassa.

Tutkimukseni ei kuitenkaan analysoi ainoastaan puolueiden talouspoliittisia linjauksia, vaan tarkoitukseni on pohtia myös taloustieteen omaa moraalista perustaa. Taloustieteessä tarkastellaan hyvinvointia, joka ottaa huomioon sekä toiminnan tehokkuuden, että oikeudenmukaisuuden. Joskin tehokkuus ja oikeudenmukaisuus saattavat olla keskenään

ristiriidassa. Tavoitteenani on tarkastella, miten taloustiede ja moraalifilosofia kytkeytyvät toisiinsa ja millaisia näkökulmia tämä yhteys tarjoaa talouspolitiikan oikeutukseen.

Tutkimukseni ensimmäisessä osassa käsittelen deontologiaa, toisessa konsekventialismia ja kolmannessa hyve-etiikkaa. Nämä teoriat muodostavat moraalifilosofian klassisen kolmijaon, jota käytetään yleisesti eettisten kysymysten jäsentämiseen. Näiden teorioiden avulla voidaan arvioida taloustiedettä ja talouspolitiikkaa monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti. Teoreettinen osa muodostaa työn viitekehyksen ja tarkastelee näiden kolmen keskeisen etiikan teorian pääperiaatteita. Teoreettisessa osassa pohdin, miten moraalifilosofiset lähtökohdat ovat vaikuttaneet taloustieteeseen ja talouspoliittiseen ajatteluun. Ne tarjoavat työlleni analyysikehyksen, jonka avulla voitaisiin laajemminkin arvioida tekojen, politiikkojen tai instituutioiden moraalista oikeutusta.

Teoreettiseen osaan sisältyy myös kirjallisuuskatsaus, jossa tarkastelen aiempaa tutkimusta talouspolitiikan moraalista arvioinnista, sekä taloustieteen normatiivisista ulottuvuuksista. Katsaus syventää viitekehystä, kokoaa yhteen keskeisiä näkökulmia ja toimii pohjana puolueohjelmien analyysille.

Aloitan moraaliteorioiden tarkastelun deontologiasta. Se perustuu ajatukseen, jossa moraalinen toiminta määräytyy velvollisuuksien ja periaatteiden, ei seurauksien mukaan. Tämän jälkeen siirryn konsekventialismiin, joka on moraaliteoria, jossa tekojen oikeutus perustuu niiden oletettuihin tai myöhemmin todennettuihin seurauksiin. Lopuksi tarkastelen hyve-etiikkaa, joka keskittyy tekojen sijaan toimijan luonteeseen, motiiveihin ja moraalisiin hyveisiin. Sen juuret ovat antiikin Kreikassa, erityisesti Aristoteleen filosofiassa.

Empiirisessä osassa analysoin kolmen suomalaisen puolueen (SDP, Kokoomus ja Perussuomalaiset) vuoden 2023 talouspoliittisia linjauksia. Käytän teorialähtöistä sisällönanalyysiä, jossa eettiset teoriat toimivat analyysin kehyksenä. Tarkastelen, miten puolueiden talouspoliittiset tavoitteet heijastavat tai poikkeavat eri moraaliteorioiden periaatteista.

Olen valinnut tutkimukseeni kolme ideologisesti erilaista puoluetta: Sosiaalidemokraatit, Kokoomuksen ja Perussuomalaiset. Kaikki kolme puoluetta ovat olleet hallitusvastuussa tai

merkittävässä oppositioroolissa, ja niiden talouspoliittiset linjaukset vaikuttavat suoraan Suomen talouspolitiikan suuntaan. Viimeisimmissä, eli vuoden 2023 talouspoliittisissa ohjelmissa ja budjettipuheissa puolueilla on selkeitä eroja. SDP painottaa julkisia investointeja ja sosiaaliturvaa, Kokoomus korostaa julkisen talouden tasapainoa sekä työmarkkinareformeja, ja Perussuomalaiset painottavat kansallista omavaraisuutta, sekä vihreän siirtymän kriittistä arviointia. Nämä erot talouspoliittisessa ajattelussa tarjoavat hyvän aineiston eettiseen luokitteluun ja moraaliseen arviointiin.

Aiemmassa tutkimuksessa en ole havainnut vastaavanlaista puolueiden talouspolitiikan moraalista analyysiä, mikä luo perustellun ja kiinnostavan lähtökohdan tämän tutkimuksen toteuttamiselle.

2. DEONTOLOGINEN ETIIKKA

2.1. Johdanto

Deontologialla tarkoitetaan etiikan teoriaa, jossa tekojen moraalinen arvo määräytyy niiden noudattamien periaatteiden ja normien mukaan. Deontologian mukaan tekojamme ohjaavat velvoittavat periaatteet, jotka ovat moraalisesti tarkasti määriteltyjä. Päätökset tehdään ensisijaisesti moraalilain tai velvollisuuksien pohjalta, ei tekojen seurausten perusteella (Van Staveren, 2007, s. 23–24).

Aloitan deontologian tarkastelun Immanuel Kantista, jonka kehittämä kategorinen imperatiivi muodostaa deontologisen etiikan kulmakiven. Kategorinen imperatiivi on moraalinen velvoite, jota tulee noudattaa riippumatta toiminnan päämäärästä tai seurauksista. Tämän jälkeen siirryn deontologian peruseriaatteisiin, jonka jälkeen otan tarkasteluun John Rawlsin, toisen merkittävän deontologisen ajattelijan. Rawls pyrkii oikeudenmukaisuusteoriassaan perustelemaan, millainen yhteiskunnan perusrakenteen tulisi olla. Otan pohdintaan myös taloustieteen ja deontologian välisen monimutkaisen suhteen, sekä deontologisen etiikan haasteet.

2.2. Immanuel Kant ja kategorinen imperatiivi

Preussilaista filosofia Immanuel Kantia (1724–1804) voidaan hyvällä syyllä kutsua deontologisen etiikan ”isäksi”. Hänen eettinen järjestelmänsä, joka perustuu velvollisuuteen ja moraalilakiin, on yksi vaikutusvaltaisimmista ja selkeimmistä deontologisista teorioista. Vaikka esimerkiksi stoalaisuudessa deontologisia ajatuksia oli esiintynyt jo aiemmin, Kant systematisoi ja perusteli deontologian filosofisesti niin kattavasti, että hänen katsotaan luoneen sen modernin muodon (Pietarinen, 2015).

Vuonna 1785 Kant kirjoitti kirjan *Moraalin metafysiikan perusteet (Grundlegung zur Metaphysik der Sitten, suom. Markus Nikkarla)*, josta tuli hänen pääteoksensa koskien moraalien perusperiaatetta. Kantin mukaan moraalien korkein periaate on käytännöllisen rationaalisuuden periaate, jota hän kutsui ”kategoriseksi imperatiiviksi”. Kantin muotoilema kategorinen imperatiivi: ”Toimi vain sen periaatteen mukaan, jonka voisit toivoa tulevan yleiseksi laiksi”, on deontologisen etiikan tunnetuin periaate. Kantin mielestä tämä on objektiivinen, ehdoton ja rationaalisesti välttämätön periaate, jota meidän täytyisi noudattaa lukuisista muista luonnollisista haluistamme huolimatta. Kaikki moraalittomat teot taas ovat irrationaalisia, koska ne rikkovat kategorista imperatiivia (Cureton & Johnson, 2025).

Kategorinen imperatiivi on siis moraalinen käsky, jota tulee noudattaa riippumatta päämääristä tai seurauksista. Se perustuu rationaaliseen tahtoon, ei aiemmin omaksuttuihin tavoitteisiin. Siksi se on ei-teleologinen, eli se ei perustu päämäärään vaan moraaliseen periaatteeseen. (Cureton & Johnson, 2025).

Koska toiminnan moraalisen arvon määrää toiminnan sisäinen luonne, käsky ”puhu totta”, on Kantin mukaan ehdoton vaatimus. Sitä ei saa rikkoa, vaikka valehtelulla saatettaisiin pelastaa ihmishenkiä. Tämä herättää velvollisuusetiikan keskeisen kysymyksen: millä perusteella teko voidaan arvioida oikeaksi tai vääräksi, jos sen seurauksia ei oteta huomioon (Pietarinen, 2015)? Kantin mukaan vastaus löytyy toiminnan motiivista. Moraalinen arviointi kohdistuu ennen kaikkea siihen, millaista tahtoa tekemme ilmaisevat (Cureton & Johnson, 2025).

2.3. Deontologisen etiikan peruseriaatteet

Termi deontologia pohjautuu kreikankieliseen sanaan deon, joka tarkoittaa velvollisuutta (Pietarinen, 2015). Tästä syystä deontologia tunnetaan Suomessa myös nimellä velvollisuusetiikka. Kuitenkin esimerkiksi talouspolitiikan näkökulmasta ilmaus saattaa olla harhaanjohtava, koska kyse ei ole pelkästään velvollisuuksista, vaan kaikista toimintaa ohjaavista ja sitovista säädöksistä ja periaatteista (Eskelinen & Sorsa 2011, s. 105).

2.3.1. Velvollisuus

Immanuel Kantille velvollisuus oli keskeinen käsite moraalisesti oikean toiminnan ymmärtämisessä. On hyvä tarkentaa, mitä velvollisuus tarkoittaa Kantin näkökulmasta, jotta vältämme käsitteen tulkinnasta johtuvat väärinkäsitykset. Kantin mukaan velvollisuus ei tarkoita arkipäiväistä käsitystä sosiaalisesta tai uskonnollisesta velvoitteesta, vaan se on tarkasti määritelty moraalinen periaate. Velvollisuus on teko, jonka olemme velvollisia suorittamaan kunnioituksesta moraalista lakia kohtaan (Bordum, 2005, s. 860). Kantin mukaan moraalilain kunnioittaminen tarkoittaa sitä, että moraalilaki on meitä sitova, ylivertainen ja arvovaltainen normi. Koemme jonkinlaista kunnioitusta ja pelkoa, kun tunnustamme moraalilain moraalisten vaatimusten lähteeksi. Ihmisillä täytyy olla kunnioitus moraalilakia kohtaan, vaikka se ei aina vaikuttaisikaan meihin. Kunnioitus on myös välttämätön, vaikka emme aina noudattaisikaan niitä moraalinormeja, jotka silti tunnustamme arvovaltaisiksi (Cureton & Johnson, 2025).

2.3.2. Periaatteet

Bordumin (2005 s. 856–857) mukaan deontologinen etiikka perustuu rationaalsiin periaatteisiin, eikä seurausten arviointiin. Hän korostaa, että kategorinen imperatiivi määrittää sen, mikä on moraalisesti oikeaa ja väärää, ja että velvollisuus on moraalin ydin. Tätä voidaan tulkita siten, että deontologinen etiikka liittyy universaalien normien noudattamiseen päätöksenteossa. Vaikka moraaliset säännöt voivat rajoittaa valintoja, ne ovat välttämättömiä esimerkiksi ihmisten välisen luottamuksen ja yhteistyön turvaamiseksi.

Kant etsi tapaa, jolla voisi oikeuttaa moraaliset väitteet ja periaatteet, jotka pätevät kaikille rationaalisille olennoille. Tämän kaavan hän uskoi löytäneensä kategorisessa imperatiivissa, joka määrittelee sen, mikä erottaa moraalisesti pätevän ja epäpätevän toiminnan perustelun. Kantin mukaan käskyjä eli imperatiiveja ilmaistaan sanalla "täytyy" tai "pitäisi". Imperatiivi ei itsessään ole motivaation lähde, vaan se tekee eron toiveen ja teon välillä. "Pitäisi" perustelee rationaaliselle tahdolle normatiivisesti, ei kokemuksellisesti, että jokin teko on tehtävä. Tätä kutsutaan hypoteettiseksi imperatiiviksi. Esimerkkinä tästä voisi olla lause ”Jos haluat saada hyvän arvosanan, sinun täytyy opiskella”. Tämä perustuu yksilön tavoitteeseen ja on ehdollinen. Motivaatiokuiluksi kutsutaan eroa sen välillä, mitä pitäisi tehdä ja mitä todellisuudessa teemme (Bordum, 2005, s. 858–859).

Talouspolitiikkaa arvioitaessa voidaan vastaavasti tarkastella talouspolitiikassa käytettäviä sitovia periaatteita. Näitä voidaan muotoilla eri syistä. Koska hyvä talous edellyttää tiettyjen periaatteiden toteutumista, on syytä arvioida talouspoliittisia linjauksia niiden sisällön, ei poliittisten motiivien perusteella. Eskelinen ja Sorsa (2011, s. 106) käyttävät tästä esimerkkinä taloudellista sääntelyä, jolla pyritään luomaan universaalit ja tasa-arvoiset pelisäännöt kaikelle taloudelliselle toiminnalle. Tämän vuoksi sen tarkastelu deontologisen etiikan näkökulmasta on helppoa. Talouden katsotaan olevan moraalisesti hyväksyttävää, kun se noudattaa yhteisesti sovittuja poliittisia sääntöjä. Sääntelyyn kohdistuu kuitenkin paljon poliittisia paineita ja huonoa sääntelyä pidetään monien yhteiskunnallisten ongelmien syntipukkina. Eskelisen ja Sorsan mukaan nykyinen keskustelu antaakin ymmärtää, että sääntely on lähes kaiken ratkaiseva tekijä. Toiset odottavat sen korjaavan kaikki epäkohdat, kun taas sen puutteet liitetään suurten yhteiskunnallisten ongelmien syntyyn.

2.3.3. Hyvä tahto, ihmisyyys ja järki

Hyvä tahto on deontologian yksi tärkeistä periaatteista. Kantin mukaan hyvä tahto tarkoittaa tahtoa, joka perustaa päätöksensä yksinomaan moraalisiin velvoitteisiin tai moraalilakiin. Ihmiset pitävät tätä lakia väistämättä rajoituksena luonnollisille haluilleen. Tämän vuoksi tällaiset moraalilait toimivat ihmisiin sovellettuina imperatiiveina ja velvollisuuksina. Tahto, jossa moraalilaki on ratkaiseva, on motivoitunut nimenomaan velvollisuuden ajatuksesta (Cureton & Johnson, 2025). Kun toimitaan velvollisuuden vuoksi, Kantin mielestä hyvä tahto

on aina läsnä ja mikään muu ei ole ehdottomasti hyvää kuin hyvä tahto. Tämä on pohjimmiltaan vaatimus moraaliseen perustelulle ja Kantin moraalisen kognitivismin ydin. Tieto, taidot ja osaaminen voivat kääntyä alkuperäistä hyvää tarkoitustaan vastaan, mikäli hyvä tahto puuttuu. Valitettavasti kokemus osoittaa, että tietoa, taitoa tai osaamista voidaan myös väärinkäyttää (Bordum, 2005, s. 856–857).

Kantille tärkeää oli myös ihmisuus. Deontologisessa etiikassa tärkeää on ihmisten välinen keskinäinen kunnioitus, joka on ihmisen arvon suoja. Tämä edellyttää rajoja käyttäytymiselle siinä, mikä on hyväksyttävää riippumatta esimerkiksi tällaisen moraalin taloudellisista seurauksista. Muotoilu kategorisesta imperatiivista toteaa, että meidän ei tulisi koskaan toimia siten, että kohtelemme ihmisyyttä joko itsessämme tai muissa ainoastaan keinona, vaan aina itsetarkoituksena. Useimmat Kantin näkemyksistä ammentavat filosofit pitävät kategorista imperatiivia viehättävänä juuri tämän ihmisuusmuotoilun ansiosta. Tämä nähdään usein ihmisen kunnioittamisen periaatteen esiin tuomisena, siis sen, mikä on olennaista ihmisyytemme kannalta (Cureton & Johnson, 2025).

Deontologia pohjautuu myös järkeen, ei niinkään hyötyä tuottaviin tunteisiin. Järkeä pidetään moraalisesti sääntöjen pääasiallisena lähteenä. Deontologisessa etiikassa ongelmat ovat aina järkiperaisiksi ja niihin etsitään täsmällisesti sopivat moraalisaännöt. (Bordum, 2005, s. 856–857).

2.4. John Rawls

Myös John Rawlsin (1921–2002) oikeudenmukaisuusteorian voidaan sanoa olevan luonteeltaan deontologinen. Teoria ei ole kuitenkaan puhtaasti deontologinen, vaan sen ensisijainen tavoite on luoda oikeudenmukaiset säännöt yhteiskunnan perusrakenteelle, jättäen yksittäisten tekojen tai luonteenpiirteiden arvioinnin ulkopuolelle (Rawls, John, 1991, s. 10286).

Rawls, joka tunnetaan yhtenä 1900-luvun merkittävimmistä poliittisista ajattelijoista, oli yhdysvaltalainen filosofi, joka kirjoittamassaan kirjassa oikeudenmukaisuusteoria *A Theory of Justice* (1971) pyrki perustelemaan, millainen yhteiskunnan perusrakenteen tulisi olla. Kirja,

jossa Rawls hylkäsi utilitaristisen opin, herätti poikkeuksellisen suurta huomiota. Siinä Rawls ei määrittele oikeudenmukaisuutta maksimoimalla hyvää tai kokonaisuhyötyä. Tämä tekee siitä vastakohdan perinteiselle utilitarismille, jonka mukaan sosiaaliset instituutiot on järjestetty oikein, mikäli niiden tuottamien etujen kokonaismäärä suhteessa haittoihin on mahdollisimman suuri. Rawls siis hylkäsi utilitarismin, koska se saattaisi johtaa tilanteeseen, jossa yksilöitä tai ryhmiä voitaisiin uhrata paremman kokonaistuloksen saavuttamiseksi (Rawls, John, 1991, s. 10286).

Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian keskeisiä periaatteita ovat vapausperiaate, eroperiaate ja tietämättömyyden verho. Vapausperiaatteen mukaan yksilöiden vapauksien tulee olla mahdollisimman laajoja, kunhan ne eivät rajoita muiden yksilöiden samanlaisten vapauksien toteutumista. Perusoikeudet ja vapaudet, kuten sananvapaus, omantunnonvapaus, poliittiset oikeudet ja henkilökohtainen turvallisuus ovat loukkaamattomia. Niitä ei saa rajoittaa edes yhteiskunnallisen hyödyn nimissä, ellei kyse ole toisen yksilön vastaavien oikeuksien turvaamisesta (Rawls, John, 1991, s. 10286).

Eroperiaate taas tarkoittaa sitä, että oikeudenmukaisia ovat vain ne taloudelliset erot, jotka maksimoivat huonoimmassa asemassa olevan ryhmän sosioekonomisen tilanteen. Tämä tarkoittaa, että joidenkin korkeammat tulot on mahdollista oikeuttaa, mikäli se hyödyttää myös vähäosaisimpia. Rawls hyväksyy esimerkiksi tuloerot, varallisuuserot tai erot ihmisten yhteiskunnallisissa asemissa. Oikeudenmukaisia ne ovat kuitenkin vain silloin, kun ne parantavat heikoimmassa asemassa olevien tilannetta (Rawls, John, 1991, s. 10286).

Rawlsin kolmas keskeinen ajatus on tietämättömyyden verho. Sen mukaan moraalissäännöistä tulisi sopia ikään kuin emme tietäisi tekijöitä, jotka erottavat meidät muista. Emme voi esimerkiksi tietää, olemmeko rikkaita vai köyhiä, terveitä vai sairaita. Tällä tavoin saavutetaan ratkaisu, joka on mahdollisimman oikeudenmukainen kaikille. Rawlsin mielestä edellä mainitut vapausperiaate ja eroperiaate syntyvät juuri tämän tietämättömyyden verhon takana (Rawls, John, 1991, s. 10286). Tällainen ajattelu sopii hyvin Kantin universaalien normien noudattamisen kanssa.

Mäkinen (2004) toteaa, että Rawlsin taloudellista oikeudenmukaisuutta lähestyvää oikeudenmukaisuuskäsitystä ei ole hyödynnetty taloustieteissä riittävästi. Mäkisen mukaan

hyvinvoinnin taloustieteilijät Kenneth Arrow ja John Harsanyi ovat esittäneet Rawlsin teoriasta utilitaristisen tulkinnan, joka on vienyt siltä uskottavuuden. Kun teoria tulkitaan utilitaristisesti, se menettää sen keskeisen idean, eli reiluuden ja heikoimmassa asemassa olevien aseman parantamisen. Mäkinen kuitenkin osoittaa väitöskirjassaan, kuinka Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian utilitaristisia piirteitä liioitellaan ja huomiotta jätetään siihen sisältyvät utilitarismista puuttuvat tekijät.

2.5.Deontologia ja taloustiede

Ensisilmäyksellä taloudellinen käyttäytyminen ja moraaliset säännöt vaikuttavat olevan ristiriidassa. Taloustieteessä tutkitaan muun muassa ihmisten käyttäytymistä, jota luonnehtivat rationaaliset valinnat ja päämäärät. Deontologiassa tutkitaan käyttäytymistä, jonka moraalisena pohjana toimivat velvollisuudet ja rajoitukset. Tämä voi antaa vaikutelman, ettei taloustieteessä ole sijaa deontologialle. Tulkinta on kuitenkin liian yksinkertaistava. (Van Staveren, 2007, 24–25).

2.5.1. Deontologia ja Homo Oeconomicus

Homo Oeconomicus on taloustieteessä käytetty teoreettinen malli ihmisestä, joka toimii täysin rationaalisesti ja pyrkii aina maksimoimaan hyötynsä. Se ei kuitenkaan kuvaa todellista ihmistä, vaan toimii abstraktina oletuksena monissa taloudellisissa malleissa (Heiskala, Virtanen, 2016).

Deontologiset teoriat ovat ristiriidassa Homo Oeconomicus -peruseriaatteiden kanssa. Tämä siksi, että Homo Oeconomicus -ajatuksessa ihmisen toiminnan taustalla olevat motiivit perustuvat pyrkimykseen maksimoida hyötyä. Kantin velvollisuusteoria ei ole yhteensopiva tämän klassisen taloustieteen rationaalisuusmallin kanssa, joka perustuu utilitaristisen filosofian oletuksiin. Universaaleja eettisiä periaatteita noudattava yksilö, joka ei koskaan riko niitä, nähdään Homo Oeconomicus -peruseriaatteessa poikkeavana normaalista ja taloudellisesti rationaalisesti käyttäytyvästä yksilöstä. Toisaalta useat deontologisten teorioiden tutkijat ovat sitä mieltä, että kategoriset imperatiivit perustuvat rationaalisten ihmisten valintaan, vaikka tämä rationaalisuus onkin erilaista kuin utilitaristinen rationaalisuus.

Deontologinen rationaalisuus perustuu periaatteisiin ja velvollisuuksiin, ja moraalinen teko on aina rationaalinen, kun se noudattaa universaalia moraalilakia. Utilitaristinen rationaalisuus taas perustuu hyötyyn ja toiminnan seurauksiin niin, että moraalinen teko on rationaalinen, jos se maksimoi kokonaisuhyödyn tai onnellisuuden. Deontologisen teorian peruseriaate, toimia niin kuin toivomme kaikkien toimivan, on kuitenkin rationaalinen. Kantin mukaan universaalisti hyväksyttävät periaatteet luovat perustan koko yhteiskunnan hyvinvoinnille (Baumane-Vitolina, Cals, & Sumilo, 2016, s. 109–111).

2.5.2. Normit

Normatiivisilla ehdoilla tarkoitetaan ehtoja, jotka sisältävät arvottavia tai ohjaavia väittämiä siitä, miten asioiden tulisi olla. Taloustieteilijöiden näkökulmasta markkinatalous toimii tehokkaasti, kun tietyt normatiiviset ehdot toteutuvat. Nämä ehdot ovat rationaalisia ja ne voidaan jäsentää oikeuksien muodossa, kuten esimerkiksi omistus- ja sopimusoikeuksina, jotka luovat perustan taloudelliselle vuorovaikutukselle (Van Staveren, 2007, 24–25).

Normit voivat olla muodollisia tai epämuodollisia. Muodolliset normit ovat kirjallisia, virallisesti säädettyjä sääntöjä ja konkretisoituvat erityisesti instituutioissa, kuten esimerkiksi hyvinvointivaltion rakenteissa. Epämuodolliset normit taas ovat kirjaamattomia, kulttuurisia tai sosiaalisia käytäntöjä, joita voi ilmetä esimerkiksi yritysten kulttuurisesti muotoutuneissa henkilöstöhallinnan toimintatavoissa. Niitä ei valvota viranomaisvoimin, mutta niiden rikkominen voi johtaa mainehaittoihin tai luottamuksen menetykseen (Van Staveren, 2007, 24–25).

Kilpailulakien, sisäpiirikauppojen kieltojen ja alihinnoittelun vastaisten sääntöjen voidaan ajatella olevan esimerkkejä deontologisesta etiikasta. Konkreettisena ilmentymänä mainittakoon Yhdysvalloissa vuonna 2002 säädetty Sarbanes-Oxley-laki, jolla pyritään rajoittamaan kilpailun aiheuttamia kielteisiä sivuvaikutuksia, kuten tulosten manipulaatiota ja siten osakkeiden mahdollisia arvon muutoksia. Tämä laki tunnustaa, että tarvitaan sääntöjä, jotka takaavat kaikkien toimijoiden yhtäläiset mahdollisuudet markkinoilla. Tarvitaan myös sääntöjä, jotka rajoittavat pyrkimystä hallita markkinoita tai kilpailijoita ja saamaan taloudellista etua ilman arvon luomista, usein sääntelyn tai vallan kautta. Tällaiset säännöt ja

rajoitukset varmistavat reilun kilpailun ja ilmaisevat Kantilaista tasa-arvon ideaa sovellettuna markkinoihin (Van Staveren, 2007, 24–25).

Myös uusklassisen ajattelun mukaisessa talouspolitiikassa keskeistä on, millaisilla säännöillä olemassa olevat resurssit jaetaan. Kantaa ei kuitenkaan ota siihen, millaiseen käytännön toimintaan tai tuotantoon resurssit kohdentuvat, eikä siihen, kenelle ne lopulta päätyvät. Poliittiset toimet, jotka pyrkivät ohjaamaan tuotantoa tai resurssien käyttöä, tulkitaan uusklassisen ajattelun piirissä usein markkinatalouden toimintaa häiritseviksi tai sen periaatteiden vastaisiksi. Uusklassisen teorian mukaan hyvä talouspolitiikka on siis sellaista, joka perustuu markkinoiden sääntöihin ja niiden mahdollisimman esteettömään toimintaan. (Eskelinen & Sorsa 2011, s. 112–114).

2.5.3. Heterodoksisen taloustieteen perinteet ja deontologia

Useat deontologiset käsitteet, kuten oikeudet, arvostus, tasa-arvo, velvoitteet ja normit esiintyvät heterodoksisen taloustieteen perinteissä. Näitä taloustieteen haaroja edustavat muun muassa poliittinen taloustiede, institutionaalinen taloustiede, postkeynesiläisyys, feministinen taloustiede ja ekologinen taloustiede (Van Staveren, 2007, s. 24). Nämä eri heterodoksiset perinteet erottuvat toisistaan niiden sisällöllisten suuntautumisten, kiinnostuksen kohteiden ja painopisteiden perusteella, eivät niinkään teoreettisten väitteiden, empiiristen havaintojen, tulosten, menetelmällisten periaatteiden tai politiikkakantojen perusteella. Heterodoksisen taloustieteen eri suuntaukset haastavat ja pyrkivät täydentämään valtavirran taloustieteen lähtökohtia, joita ovat muun muassa rationaalinen valinta, tasapainomallit ja metodologinen individualismi (Lawson, 2006, s. 502).

Valtavirran taloustiede pohjautuu pitkälti uusklassiseen teoriaan, joka nojaa metodologiseen individualismiin. Siinä kaikki yhteiskunnalliset ja taloudelliset ilmiöt selitetään yksilöiden toiminnan kautta. Vartiaisen (2005) mukaan on kuitenkin harhaanjohtavaa väittää, että uusklassisen taloustieteen näkökulmasta koko yhteiskunta voitaisiin pelkistää yksilöihin. Hänen mielestään hyvin rakennetut uusklassiset mallit tunnistavat, että vuorovaikutus on kahdensuuntaista. Yksilöiden valinnat riippuvat instituutioista, sekä yhteiskunnan tilasta, jotka puolestaan ovat riippuvaisia yksilöiden valinnoista. Instituutiot ja yhteiskunnalliset rakenteet

eivät siis Vartiainen mukaan ole pelkkiä taustatekijöitä, vaan ne muokkaavat yksilöiden preferenssejä ja toimintaa.

Heterodoksiset taloustieteilijät taas uskovat metodologiseen pluralismiin, jonka mukaan monimutkaista todellisuutta ei voida täysin ymmärtää tutkimalla sitä vain yhdellä ainoalla menetelmällä. Esimerkiksi työttömyyttä ei selitetä vain yksilön valinnoilla, vaan myös työmarkkinoiden rakenteilla, normeilla ja politiikalla. Heterodoksisten taloustieteiden edustajat vastustavat usein valtavirran taloustieteen yksinomaista luottamusta matemaattisdeduktiivisiin menetelmiin ja haluavat käyttää myös empiiristä tutkimusta, kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä, sekä historiallista ja institutionaalista analyysiä (Lawson, 2006, s. 497–500).

Keskeistä heterodoksisissa taloustieteissä on tunnustaa, että taloudellisen käyttäytymisen valinnan rajoituksina toimivat juuri oikeudet ja normit. Ne vaikuttavat taloudelliseen käyttäytymiseen erityisesti rajoituksina, jotka liittyvät usein vapaan markkinatalouden varmistamiseen. Rajoitukset vaihtelevat omaisuus oikeuksien suojelemisesta vapaan kilpailun sääntöihin (Van Staveren, 2007, 24–25). Heterodoksisessa taloustieteessä on myös ajateltu, että omistusoikeuksia laajemmat velvoitteet ovat tarpeen. Esimerkkinä voidaan käyttää muun muassa minimitulon tai -toimeentulon takaamista kaikille. Tässä tavoitteena on edistää yhteiskunnallisia toimintamahdollisuuksia esimerkiksi perustulon tai tulonsiirtojen avulla, joita ehdotetaan joko kansallisella tai globaalilla tasolla (Eskelinen & Sorsa 2011, s. 113).

Heterodoksiset taloustieteen perinteet mahdollistavat suuren roolin deontologialle taloustieteissä. Moraaliset normit ymmärretään niissä sekä markkinamekanismin, että tasapuolisen kilpailun tukirakenteina, sekä välineinä, joilla voidaan torjua kilpailun aiheuttamia kielteisiä ulkoisvaikutuksia. Moraalisia sääntöjä voidaan siis pitää positiivisen vapauden edistämisenä, jonka mukaan ihmisellä on itse mahdollisuus kontrolloida omia valintojaan (Van Staveren, 2007, 24–25).

Valtavirran ja heterodoksisen taloustieteen välillä oleva moraalinen ristiriita ei siis rajoitu pelkästään utilitarismin ja deontologian väliseen ristiriitaan, vaan myös siihen, kuinka keskeiseksi deontologinen etiikka voidaan mieltää osana taloustieteellistä ajattelua. Vaikka taloustieteiden valtavirta katsoo, että moraalिसäännöt palvelevat vain markkinoiden

toimintaedellytyksiä, heterodoksisesta näkökulmasta lisämoraalisäännöt ovat välttämättömiä positiivisen vapauden edistämiseksi. Lisää sääntöjä tarvitaan, jotta voidaan varmistaa, että kaikki voivat hyötyä markkinoista ja elää kunnollista elämää. Mikäli markkinat tässä epäonnistuvat, valtion on tuettava ihmisiä, jotta he voivat säilyttää ihmisarvonsa. Valtavirran taloustieteen mukaan nämä vaikuttavat kuitenkin kielteisesti kannustimiin ja aiheuttavat taloudessa tehottomuutta (Van Staveren, 2007, 25).

Van Staverenin (2007, 25–26) mukaan voidaan sanoa, että taloustieteen valtavirran kritiikki antaa väärän käsityksen deontologiasta. Ensiksikin Kantin kategorisen imperatiivin mukaan ihmiset noudattavat vapaaehtoisesti yleisiä moraalिसääntöjä, jolloin eettiset periaatteet eivät vaikuta kannusteisiin. Moraalisuuteen eivät vaikuta halut, tahdon heikkous tai laiskuus. Moraaliset säännöt koetaan velvollisuutena, jota on usein tarpeen tukea auktoriteetilla. Hyvänä esimerkkinä tästä vapaaehtoisuudesta voidaan nähdä varakkaat ihmiset, jotka eivät varallisuusverojen noususta huolimatta muuta veroparatiiseihin tai siirrä varojaan ulkomaisille pankkitileille. He hyväksyvät moraalisen lähtökohdan, jonka mukaan köyhyyden vähentäminen on yhteiskunnallisesti perusteltua. Tämä näkemys voi pohjautua solidaarisuuteen ja arvioon siitä, että taloudellinen eriarvoisuus voi johtaa sosiaalisiin jännitteisiin ja rikollisuuden kasvuun (Van Staveren, 2007, 25–26).

Toisekseen taloudellisten sääntöjen ja normien noudattaminen ei aina suinkaan heikennä talouden tehokkuutta, vaan se voi ennemminkin pienentää haitallisia ulkoisvaikutuksia vähentämällä negatiivisia ilmiöitä, kuten saastumista tai epäoikeudenmukaista kilpailua. Deontologisen etiikan periaatteiden noudattaminen taloudessa ei siis tarkoita, että toiminta olisi tehotonta. Päinvastoin se voi auttaa lisäämään hyvinvointia vähentämällä haittoja, joita muuten saattaisi aiheutua ympäristölle tai ihmisille (Van Staveren, 2007, 25).

2.6. Deontologisen etiikan haasteet

Vaikka deontologinen etiikka tarjoaa vahvan yleispätevän moraalikehyksen ja edustaa johdonmukaista ja universaalia eettistä ajattelua, sen soveltaminen monimuotoisiin ja ristiriitaisiin reaali maailman tilanteisiin paljastaa sen rajoituksia (Van Staveren, 2007, 26).

Yksi deontologian ongelma on se, että sillä ei ole selkeitä kriteereitä ristiriitaisten sääntöjen käsittelemiseksi. Ei siis ole olemassa mitään korkeampaa sääntöä, joka laittaisi moraaliset säännöt jonkinlaiseen tärkeysjärjestykseen, eikä tämä teoria myöskään salli poikkeuksia (Crisp & Slote, 1997). Teoria ei siis hyväksy tilanteita, joissa sääntöä voisi rikkoa "hyvästä syystä". Kuvitellaan tilanne, jossa yhden ihmisen tappaminen auttaisi pelastamaan sadan muun ihmisen hengen (Van Staveren, 2007, 26).

Myöskään talouspolitiikassa ristiriitaisia ja toisiaan vastaan taistelevia sääntöjä on usein mahdotonta laittaa tärkeysjärjestykseen minkään säännön perusteella. Vaikka suorat tukitoimet syvien talouslamojen aikana voivat rikkoa talouspolitiikan perinteisiä sääntöjä, niiden käyttö on silti perusteltua markkinoiden toiminnan kannalta. Kun ihmisten luottamus lama-aikoina markkinoihin horjuu, tukipolitiikka voi auttaa vakauttamaan tilannetta ja palauttamaan uskoa talousjärjestelmään. Siksi sääntöjen tärkeysjärjestys onkin aina puhtaasti poliittinen kysymys. Deontologinen lähestymistapa sulkee siis politiikan päätöksenteon ja sen prosessit eettisen analyysin ulkopuolelle (Eskelinen & Sorsa, 2011, s. 114).

Toisekseen täytyy huomioida, että kaikki moraaliset ongelmat eivät ole ratkaistavissa sääntöjen avulla. Ihmisen elämä on niin moniulotteista, ettei sitä voi yksinkertaistaa pelkkien oikeuksien ja velvollisuuksien luetteloksi (Anscombe, 1997, viitattu teoksessa Van Staveren, 2007, s. 26). Moraalinen päätöksenteko on siis laajempi haaste, kuin pelkkä tahto ja universaalit säännöt. Myös Walshin (2003, s. 285, viitattu teoksessa Van Staveren, 2007, s. 26) mukaan deontologia on puutteellista, koska se rajoittuu pelkästään tahdon kysymyksiin ja jättää huomiotta inhimillisen elämän tosiasialliset koetinkivet, kuten voimavarojen puutteen ja satunnaisuuden. Moraalin on siis oltava paljon enemmän kuin universaalisti ajattelemista ja lujatahtoisuutta. Nämä tekijät vaikuttavat vahvasti siihen, miten yhteiskunta ja talous toimivat (Van Staveren, 2007, s. 26).

Akuuttien talouspoliittisten haasteiden ratkaiseminen edellyttää siis sääntöjen tarkastelun ohella myös muita toimenpiteitä. Ellemme voi eettisesti arvioida niitä poliittisia päätöksiä, jotka määrittävät kapitalistisen talouden rakenteita, jää moraalinen analyysi vajavaiseksi. Moraalisääntöihin keskittyminen ei siis yksin riitä kohtaamaan yhteiskunnallisten ongelmien monimutkaisuutta (Eskelinen, Sorsa 2011, s. 114). Vaikka deontologia on vahva ja eettinen

universaali lähestymistapa moniin ongelmiin, kohtaa se haasteita sovellettaessa sitä konkreettisiin ja monimutkaisiin tosielämän tilanteisiin (Van Staveren, 2007, 26).

3. KONSEKVENTIALISMI

3.1. Johdanto

Konsekventialismi on etiikan teoria, jossa moraalit ymmärretään laajasti kattaen politiikan, normatiivisen taloustieteen ja henkilökohtaisen moraalit (Andersen, 2022). Se on normatiivinen teoria, jossa arvojen ja velvollisuuksien moraalinen oikeutus perustuu ainoastaan tekojen tai sääntöjen seurauksiin. Keskeinen ajatus on, että moraalisesti oikea teko johtaa parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen (Sinnott-Armstrong, 2023, s. 1). Talouspolitiikan arvioinnissa tämä lähestymistapa korostaa päätösten vaikutuksia hyvinvointiin, oikeudenmukaisuuteen ja resurssien jakautumiseen.

Koska konsekventialismi arvioi politiikan moraalisen hyväksyttävyyden yksilöiden hyvinvointivaikutusten perusteella ja aggregoi nämä vaikutukset yhdeksi kokonaisarvoksi (Parfit, 2011, s. 336), aloitan konsekventialismin tarkastelun hyödyn aggregoinnista. Tämä arvojen tai havaintojen yhdistäminen suuremmaksi kokonaisuudeksi liittyy läheisesti utilitarismiin, joka on tunnetuin konsekventialistinen eettinen teoria. Esimerkiksi talouspolitiikassa veroratkaisua voidaan arvioida sen perusteella, lisääkö se kokonaishyvinvointia. Jos veronkorotus heikentää pienen ryhmän asemaa, mutta parantaa merkittävästi julkisia palveluja ja enemmistön hyvinvointia, utilitaristinen näkökulma pitää ratkaisua perusteltuna. Tämä on keskeinen osa konsekventialismia. Se nostaa samalla esiin kysymyksen preferenssien roolista sekä siitä, missä määrin ne ovat moraalisesti relevantteja. Tämän jälkeen käsittelen impersonalismia, joka on toinen konsekventialismin keskeisistä piirteistä. Sen mukaan moraalit tai poliittiset arvioinnit tehdään toimijaneutraalista näkökulmasta. Lisäksi käsittelen arvojen neutraliteettia, sekä konsekventialismin soveltamista pitkän aikavälin politiikkaan. Tämä edellyttää diskonttausta, joka liittyy läheisesti sukupolvien

väliseen oikeudenmukaisuuteen, missä moraalinen vastuu ulottuu ajallisesti kauas nykyhetken ulkopuolelle.

Lopuksi tarkastelen Amartya Senin teoriaa *capability approach*. Se tarjoaa vaihtoehdon perinteiselle hyötyperustaiselle arvioinnille. Senin lähestymistapa korostaa yksilöiden toimintamahdollisuuksia ja vapauksia, sekä haastaa konsekventialismin peruseriaatteen nostamalla esiin elämänlaadun, jonka yksilö kykenee saavuttamaan. Sen ei kuitenkaan hylkää konsekventialismia, vaan ainoastaan kritisoi sen taloustieteessä omaksuttua kapeaa muotoa ja pyrkii laajentamaan käsitettä kattamaan myös institutionaaliset ja normatiiviset ulottuvuudet (Walsh, 2003, s. 316–318, 320–321).

3.2. Aggregointi ja utilitarismi

Ihmisten valinnoilla on merkittävä vaikutus maailman kulkuun. Konsekventialismin perusajatus on, että eri toimintavaihtoehdot johtavat erilaisiin lopputuloksiin. Utilitarismi on tunnetuin konsekventialistinen eettinen teoria. (Andersen, 2022, s. 3). Vaikka Jeremy Bentham (1748–1832) kehitti ensimmäisen systemaattisen utilitarismin esityksen, teorian keskeinen ajatus oli syntynyt jo aiemmin. Utilitarismin mukaan moraalisesti oikea toiminta on se, joka tuottaa suurimman mahdollisen kokonaisuonnellisuuden tai hyödyn kaikille osapuolille. Teorian erityisyys on siinä, että se rakentaa tämän ajatuksen varaan kokonaisen moraalisen arvioinnin ja ohjauksen järjestelmän (Driver, 2025).

Moraalinen oikea tai väärä määräytyy siis sen mukaan, millaisia seurauksia teolla on. Mikäli haluamme tietää, mikä teko on moraalisesti oikea, meidän on ensin arvioitava kunkin vaihtoehdon tuottaman lopputuloksen arvo. Tämän jälkeen vertailemme näitä arvoja. Oikea teko on se, joka johtaa arvokkaimpaan lopputulokseen. Tarkemmin sanottuna: ”Teko on moraalisesti oikea täsmälleen silloin, kun mikään muu vaihtoehto samassa valintajoukossa ei johda parempaan lopputulokseen toimijaneutraalista näkökulmasta” (Andersen, 2022, s. 3).

On hyvä muistaa, että konsekventialismin mukaan toiseksi paras vaihtoehto ei koskaan täytä tavoiteltua tasoa. Vaihtoehtojen analysointi ja niiden arvojen laskeminen saattaa siis olla aikaa vievää ja usein myös erittäin vaikeaa (Andersen, 2022, s. 3–4). Amartya Senin (2000, s. 486)

mukaan moraalinen arviointi ei aina voi perustua täydelliseen vaihtoehtojen järjestykseen. Hän haluaa erottaa maksimoinnin ja optimoinnin. Sen korostaa, että maksimointi ei vaadi kaikkien vaihtoehtojen täydellistä vertailua. Riittää, että emme valitse huonompaa vaihtoehtoa silloin, kun parempi on tarjolla.

Amartya Sen käyttää hyödyn aggregoinnista termiä summaus (*sum ranking*). Siinä jokaisen henkilön hyvinvointi saa saman painon ja yksilön hyvinvoinnin osatekijät (esim. onnellisuus, mielihyvä, halujen täyttyminen) lasketaan yhteen. Utilitarismi ei siis tee eroa ihmisten välillä. Jokaisen kokema hyöty tai haitta lasketaan mukaan yhtä painavana. Amartya Sen kritisoi tätä laskelmallisuutta, joka perustuu hyödyn summaukseen. Hänen mukaansa se sivuuttaa eriarvoisuuden, oikeudenmukaisuuden ja yksilölliset moraaliset oikeudet, koska vain hyvinvoinnin kokonaismäärällä on merkitystä, ei sen jakautumisella. Esimerkiksi tila, jossa yksi ihminen on erittäin onnellinen ja muut kärsivät, voi olla parempi kuin tila, jossa kaikki ovat kohtalaisen onnellisia, mikäli kokonaishyöty on suurempi (Sen 2000, s. 479).

3.3. Preferenssien rooli ja arvojen neutraliteetti

Taloustieteen piirissä utilitarismi ymmärretään usein siten, että hyvinvointi mitataan preferenssien (halujen) toteutumisenä (Eskelinen & Sorsa, 2011, s. 61). Arvoneutraaliuteen taloustiede taas pyrkii olettamalla, että yksilöiden preferenssit ovat annettuja ja että niiden tyydyttäminen maksimoi hyvinvointia. Hausman (2006, s. 112–113) määrittelee konsekventialismin taloustieteessä ei-eettiseksi teoriaksi, jossa yksilön valinnat ja preferenssit määräytyvät seuraavien tekijöiden perusteella: rajoitteet, uskomukset vaihtoehtojen seurauksista ja arvio näistä seurauksista. Hausman erottaa konsekventialismin moraalifilosofisesta teoriasta ja määrittelee sen kausaaliseksi selitysmalliksi, joka kuvaa, miten yksilöt muodostavat preferenssinsä valintatilanteissa. Tämä rakenne ei siis ota kantaa siihen, mitkä arvot ovat oikeita, vaan olettaa, että yksilöillä on jo valmiit preferenssit, joiden perusteella he arvioivat seurauksia. Hausman kuitenkin osoittaa, että vaikka taloustiede väittää olevansa arvoneutraali ja ottavansa preferenssit annettuina, se itse asiassa selittää joitakin preferenssejä toisten avulla, erityisesti kuluttajateoriassa ja peliteoriassa. Hausmanin mukaan kuluttajateoria ei ainoastaan oletta preferenssejä annettuina, vaan johtaa ostovalinnat hyödykkeiden arvostuksen, hintojen ja tulojen perusteella. Tämä merkitsee, että vaikka hyödykkeiden arvostus

oletetaan annettuna, ostovalintojen preferenssit eivät ole täysin annettuja, vaan ne rakentuvat näiden tekijöiden pohjalta, joka luo implisiittisen teorian preferenssien muodostumisesta. Hausmanin mielestä tämä merkitsee sitä, että taloustiede ei ole täysin välinpitämätön preferenssien muodostumisen suhteen, vaan sisältää piilevän teorian siitä, vaikka se ei sitä avoimesti tunnusta.

Petur O. Jonsson (2011, s. 28-30) taas haastaa taloustieteen klassisen oletuksen vakaista ja johdonmukaisista preferensseistä, jotka voidaan paljastaa valintojen kautta. Jonsson osoittaa, että preferenssit eivät ole staattisia, vaan muotoutuvat kokemusten, identiteetin ja moraalisen kehityksen kautta. Myös Tversky ja Thaler (1990, s. 209–210) esittävät, että preferenssit eivät ole annettuja, vaan rakentuvat kontekstissa ja prosessissa. Heidän mukaansa preferenssit voivat olla epävakaita, kontekstisidonnaisia ja menetelmäriippuvaisia. Jonssonin mukaan ihmiset voivat "valita mitä haluavat haluta", eli preferenssit ovat reflektiivisiä ja kehityksellisiä. Tämä näkökulma on yhteensopiva myöhemmin käsiteltävien hyve-etiikan ja eudaimonisen hyvinvointikäsitteiden kanssa. Näissä yksilön valinnat nähdään osana moraalista kasvua ja itsensä toteuttamista. Jonssonin analyysi tukee myös sisällöllisesti Amartya Senin (2009, s. 226) käsitystä reflektiivisestä toimijuudesta, jossa yksilö ei ole pelkkä preferenssien toteuttaja, vaan kykenevä arvioimaan, muokkaamaan ja kyseenalaistamaan omia halujaan moraalisen harkinnan kautta. Jonssonin teoriaa hyveiden vaikutuksesta hyötyfunktion rakenteeseen käsittelemme tarkemmin hyve-etiikan osiossa.

3.4. Impersonalismi

Konsekventialismi on usein impersonalistista. Se ei kysy kuka hyötyy, vaan kuinka paljon hyötyä syntyy kokonaisuudessaan. Impersonalismissa moraaliset tai poliittiset arvioinnit tehdään toimijaneutraalista näkökulmasta ja yleispätevin perustein, ei yksilön omista intresseistä käsin. Moraaliset perustelut eivät saa suosia yksittäisiä henkilöitä tai aikakausia, koska ne ovat luonteeltaan universaaleja ja ajallisesti neutraaleja. Toimijaneutraalisuus edellyttää siis globaalia näkökulmaa, jossa hyvä pyritään maksimoimaan riippumatta siitä, kuka toimii tai milloin toimitaan. (Andersen, 2022, s. 7).

Amartya Sen haastaa artikkelissaan *Consequential Evaluation and Practical Reason* (2000, s. 486) tämän perinteisen impersonalistisen oletuksen. Senin mukaan moraalinen arviointi voi olla impersonalistista siinä mielessä, että se ei perustu henkilökohtaisiin etuihin tai identiteettiin. Tärkeää kuitenkin on, että arviointi ottaa huomioon myös toimijan aseman ja vastuun, koska ne ovat Senin mukaan keskeisiä moraalisen arvioinnin osia. Moraalinen harkinta ei siis Senin mielestä voi olla täysin neutraalia tai ulkopuolista, mikäli se haluaa olla vastuullista.

John Rawls suhtautuu impersonalismiinkin vielä kriittisemmin ja haluaa muistuttaa yksilöiden moraalista erillisyydestä. Jokaisella on oma elämä, omat kokemukset ja oikeus tulla kohdelluksi erillisenä moraalisen subjektina, eikä niitä voi sulauttaa yhdeksi aggregoiduksi kokonaisuudeksi, kuten klassinen utilitarismi pyrkii tekemään. Rawlsin mukaan utilitarismi käsittelee yhteiskuntaa ikään kuin se olisi yksi henkilö, jonka preferenssit voidaan yhdistää ja maksimoida kokonaisuutena. Impersonalismi johtaa siihen, että yksilöiden oikeudet voivat jäädä jalkoihin, jos ne eivät palvele kokonaisuuden hyötyä (Barros, 2003, s. 54).

Tiivistäen voidaan todeta, että konsekventialismin mukaan parhaat seuraukset määräytyvät perusteista, jotka ovat universaalisti päteviä. Syistä, jotka voisivat ohjata kenen tahansa toimintaa riippumatta yksilöllisistä näkökulmista. Schefflerin (1994) mukaan antamamme syyt toiminnalle tavalla tai toisella olisivat syitä kenelle tahansa. Yritysmailmassa kustannus-hyötyanalyysit pyrkivät tyypillisesti maksimoimaan kustannusten ja hyötyjen summan yrityksen kannalta, kun taas talouspolitiikassa moraalinen analyysi kohdistuu kyseisen valtion kansalaisiin. Hyvän maksimoiminen toimijaneutraalista näkökulmasta edellyttää kuitenkin globaalia ulottuvuutta, jonka mukaan meidän tulisi pyrkiä maksimoimaan hyvä kaikkien tietoisien ihmisolentojen kannalta. Ei siis esimerkiksi pelkän yrityksen tai valtion kannalta. Tämä tekee konsekventialismin mukaisista kustannus-hyötyanalyyseistä huomattavasti monimutkaisempia (Andersen, 2022, s. 14).

Toimijaneutraaliuden vaatimuksella saattaa olla melko radikaalejakin seurauksia. Siksi konsekventialismi on moraalisesti haastavaa. Meidän on yhtä aikaa maksimoitava hyvä ja moraalisten perustelujemme on oltava neutraaleja eri toimijoiden ja aikakausien välillä. Konsekventialististen teorioiden mukaan moraalinen velvollisuutemme ketä tahansa lasta kohtaan on sama kuin omaa lastamme kohtaan, mikäli kaikki muut olosuhteet ovat samat. Tämä

perustuu ajatukseen, että moraaliset perusteet ovat universaalisti päteviä ja riippumattomia yksilöllisistä suhteista tai tunnesiteistä (Andersen, 2022, s. 7).

3.5. Diskonttaus ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus

Jo edellä mainittu kustannus-hyötyanalyysi on eksplisiittisesti konsekventialistinen työkalu. Hanssonin (2007, s. 163) mukaan konsekventialismia on valaisevaa verrata kustannus-hyötyanalyysiin, koska se muistuttaa suuresti konsekventialismin soveltamista. Molemmissa arvioidaan tekojen tai politiikkavaihtoehtojen kustannuksia, haittoja ja hyötyjä, ja pyritään maksimoimaan nettohyöty rajallisten resurssien, kuten ajan ja tulojen puitteissa. (Boardman ym., 2018, s. 55). Koska päätösten seuraukset ulottuvat yleensä myös kaukaiseen tulevaisuuteen, on ratkaistava, kuinka eri aikojen hyötyjä ja haittoja tulisi punnita toisiaan vasten. Kustannus-hyötyanalyyseissa moraalinen harkinta vaikeutuu usein ajallisen ulottuvuuden vuoksi. Velvoittaako siis ajallinen etäisyys meitä diskonttaamaan tulevaisuutta? Voimmeko pitää moraalisesti oikeutettuna sitä, että huomisen ja viidenkymmenen vuoden kuluttua toteutuvia hyötyjä ja kustannuksia kohdellaan samantarvoisina? Kysymyksiä pohtiessamme meidän täytyy tarkastella näkökulmamme valuuttaa. Kustannus-hyötyanalyyseissa valuuttana ovat esimerkiksi eurot ja dollarit, mutta konsekventialismissa valuuttana toimii yleensä hyvinvointi. Riippumatta siitä, miten suhtaudumme hyvinvoinnin diskonttaamiseen, vaikuttaa kuitenkin perustellulta, että hyödykkeiden arvoa tulisi diskontata (Broome, 1994). Yksi selkeä esimerkki tästä on markkinoiden korko. Kun sijoitat rahaa esimerkiksi joukkovelkakirjoihin, saat niistä tulevaisuudessa korkotuottoja, jotka voit sijoittaa hyvinvointiin.

Olisiko kuitenkin järkevää diskontata myös tulevaisuuden hyvinvointia? Voidaan ajatella, että kyllä. Tulevaisuudessa toteutuville hyvinvointivaikutuksille tulisi antaa vähäisempi paino, yksinomaan niiden ajallisen sijainnin perusteella. Puhdas aikadiskonttaus saattaa kuitenkin olla ristiriidassa konsekventialismin toimijaneutraalisuuden vaatimuksen kanssa, jossa periaatteena oli aikakausien välinen neutraalisuus. On olemassa myös muita perusteita tulevaisuuden hyvinvoinnin diskonttaamiselle kuin pelkkä aika. Yksi tällainen on epävarmuusperuste ja toinen sukupolvienvälisen oikeudenmukaisuuden peruste (Andersen 2022, s. 16).

Hanssonin (2013) mukaan epävarmuusperuste viittaa siihen, että mitä kauemmas tulevaisuuteen tarkastelu ulottuu, sitä epävarmemmaksi käy myös niiden yksilöiden olemassaolo, joille meillä voisi olla moraalisia velvollisuuksia, kuten tulevat sukupolvet. Mikä tahansa ilmiö saattaa tuhota maapallon elinolosuhteet, jolloin kaikki tulevaisuuteen säästetty on hukkaan heitetty. Katastrofit kuten ilmastonmuutos, ydinsota tai meteoriitti voivat tuhota elinolosuhteet tai vähentää populaatioita merkittävästi. Resurssien varaaminen kaukaiseen tulevaisuuteen voi olla moraalisesti tehotonta ja voimme ajatella, että tulevaisuutta tulisi diskontata riskin suuruutta vastaavalla asteella. Tällaisten riskien suuruutta on usein vaikea arvioida, mutta todennäköisyys on kuitenkin ehdottomasti suurempi kuin nolla.

Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden peruste pätee konsekventialismin huoleen myös hyvän jakautumisesta, mutta ei utilitaristiseen ajatukseen hyvän kokonaismäärän maksimoimisesta. Mikäli oletuksena on, että tulevat sukupolvet ovat keskimäärin paremmassa asemassa kuin nykyiset, konsekventialismin prioritaristinen muoto ohjaa painottamaan nykyisten huonommassa asemassa olevien hyvinvointia enemmän kuin tulevien hyvinvoivien yksilöiden. Kaiken muun ollessa ennallaan, meidän tulisi siis diskontata tulevaisuutta. Hyvinvoinnin jakautumisen moraalinen rakenne oikeuttaa tulevaisuuden diskonttauksen ei ajan vuoksi, vaan hyvinvoinnin suhteellisen tarpeellisuuden vuoksi (Andersen 2022, s. 16). Filosofisesti tämä kuitenkin herättää kysymyksen. Onko ajallinen etäisyys itsessään moraalisesti relevantti peruste arvon vähentämiselle?

3.6. Amartya Sen ja capability approach

Intialaisen taloustieteen nobelistin Amartya Senin (s. 1933) kehittämä kyvykkyysteoria (*capability approach*) siirtää huomion resurssien määrästä siihen, millaisia mahdollisuuksia yksilöllä on elää hyvää elämää. Dang (2014, s. 460) viittaa Atkinsonin (1999) ja Sugdenin (1986) näkemyksiin korostaessaan Senin kritiikkiä sekä utilitaristista hyvinvointiteoriaa, että Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriaa kohtaan. Sen ei kuitenkaan hylkää konsekventialismia kokonaan, mutta kritisoi sen kapeaa muotoa taloustieteessä. Sen pyrkii laajentamaan konsekventialismin käsitettä niin, että se sisältää myös institutionaalisia ja normatiivisia ulottuvuuksia (Walsh, 2003, s. 316–318, 320–321).

Senin teoria keskittyy elämänlaatuun, jonka yksilö kykenee saavuttamaan, ei vain siihen, mitä hän omistaa (Dang, 2014, s. 461). Toiminta (*functionings*), kyvykkyudet (*capabilities*), vapaus (*freedom*) ja toimijuus (*agency*) ovat Senin kyvykkyysteorian neljä keskeistä käsitettä ja toimivat viitekehyksenä yksilöllisen hyvinvoinnin arvioimiseksi. Tämä tarjoaa sellaisenaan teoreettisen perustan eriarvoisuuden, köyhyyden ja politiikan analysointiin (Kuklys, 2005, s. 9–10). Kyvykkyyksillä Sen tarkoittaa niitä toimintoja ja elämänmuotoja, joita ihmisellä on todellinen mahdollisuus toteuttaa. Nämä sisältävät myös vapauden ulottuvuuden, joka viittaa siihen, millaista elämää yksilö voi elää, mikäli hänellä on siihen perusteltuja syitä ja mahdollisuus valita. Vapaus riippuu Senin mukaan sosiaalisista olosuhteista ja vaihtoehtojen saatavuudesta (Dang, 2014, s. 461). Senin kyvykkyysteoria siirtää siis arvioinnin hyödyllisyydestä kohti mahdollisuusvapautta. Samalla se säilyttää seurauksellisuuteen perustuvan lähtökohdan ja Paretolaisen hyvinvointitaloustieteen vahvan haitattomuusperiaatteen. Sen mukaan muutokset, jotka heikentävät jonkun asemaa ilman kompensatiota, eivät ole hyväksyttäviä. (van Staveren 2009, s. 112).

3.6.1. Keskeiset käsitteet

Senin teoriassa toiminnolla (*functionings*) tarkoitetaan yksilön konkreettisia saavutuksia, jotka heijastavat hänen kykyään toimia ja kehittyä haluamallaan tavalla. Ne kattavat yksilön toiminnat ja olemisen tilat, kuten terveyden, turvallisen asumisen, liikkumisen vapauden tai mahdollisuuden kouluttautua (Kuklys, 2005, s. 10).

Kyvykkyudet (*capabilities*) viittaavat yksilön potentiaaliin toteuttaa erilaisia toimintamahdollisuuksia, ja ne sisältävät vapauden valita itselleen merkityksellisiä elämäntapoja (Kuklys, 2005, s. 10).

Vapaus (*freedom*) on Senin mukaan sidoksissa sosiaaliseen ympäristöön sekä mahdollisuuksien muunteluun. Sen painottaa vapautta keskeisenä mittarina arvioitaessa yksilön hyvinvointia ja yhteiskunnallisia olosuhteita. Mitä enemmän vapauksia yksilöllä on, sitä enemmän hänellä on mahdollisuuksia tavoitella asioita, joita hän pitää merkityksellisinä ja joille hänellä on perusteltuja syitä antaa arvoa. Lisäksi Sen korostaa, että vapaudella on itseisarvo, riippumatta sen välineellisestä hyödyllisyydestä (Dang, 2014, s. 463).

Kyvykkyysteorian neljäs elementti toimijuus (*agency*) viittaa yksilön kykyyn tavoitella ja saavuttaa arvokkaina pitämiään päämääriä riippumatta siitä, liittyvätkö nämä tavoitteet hänen omaan hyvinvointiinsa. Henkilö voi esimerkiksi ryhtyä nälkälakkoon poliittisista syistä, vaikka se heikentäisi hänen terveydentilaansa. Toimijuuden käsite siis ylittää hyvinvoinnin käsitteen. Se kattaa myös sellaiset valinnat ja teot, jotka eivät edistä yksilön hyvinvointia, mutta ilmentävät hänen arvojaan ja päämääriään. Senin mukaan hyvinvointi ja toimijuus eivät siis ole toisistaan riippumattomia. Ilman riittävää hyvinvoinnin tasoa yksilö ei voi käyttää toimijuuttaan. Siksi esimerkiksi politiikkasuositusten tulisi vahvistaa molempia, sekä perustarpeiden täyttymistä, että yksilön vapautta toimia. (Dang, 2014, s. 464, 465).

Kuten huomaamme, Senin kyvykkyysteoria toimii kahdella tasolla: toteutuneen hyvinvoinnin tasolla, jota mitataan toimintakyvyillä (*functionings*), sekä mahdollisen tai saavutettavissa olevan hyvinvoinnin tasolla, jota mitataan kyvykkyyksillä (*capabilities*). Hyvinvoinnin arviointi ei perustu pelkästään siihen, mitä yksilö on jo saavuttanut, kuten esimerkiksi terveys ja koulutus, vaan siihen, mitä hänellä on todellisuudessa mahdollisuus saavuttaa. Tämä vastaa eroa lopputulosten ja mahdollisuuksien välillä, kuten perinteisessä hyvinvointitaloustieteessä, yhteiskunnallisen valinnan teoriassa ja normatiivisessa poliittisessä filosofiassa Kuklys (2005, s. 11, 12).

Muuntotekijän käsitettä Sen käyttää korostaakseen, miten resurssit tai hyödykkeet muuttuvat toimintakyvyiksi ja kyvykkyyksiksi eri tavoin eri tilanteissa. Muuntotekijät Sen jakaa kolmeen pääryhmään: henkilökohtaiset muuntotekijät (kuten fyysiset ominaisuudet, ikä ja sukupuoli), sosiaaliset muuntotekijät (kuten instituutiot, kulttuuriset ja sosiaaliset normit) ja ympäristötekijät (kuten ilmasto, saastuminen ja julkiset palvelut). Se, miten saatavilla olevat resurssit muuttuvat hyvinvoinniksi, määräytyy siis yksilön, yhteisön ja ympäristötekijöiden mukaan (Dang, 2014, s. 462).

3.6.2. Senin formalismi

Vaikka Senin lähestymistapa on alun perin normatiivinen ja käsitteellinen, Ingrid Robeynsin artikkelissa *The Capability Approach in Practice* (2006) käsitellään useita syitä, miksi

kyvykkyysteoriaa on pyritty kvantifioimaan eli operationalisoimaan empiirisesti. Artikkelissa tuodaan esiin, miksi sen kvantitatiivinen soveltaminen on tärkeää ja millaisia haasteita siihen liittyy. Robeynsin mukaan kvantifiointi ei ole ristiriidassa kyvykkyyslähestymistavan normatiivisen ytimen kanssa, vaan se täydentää sitä. Se eroaakin neoklassisen taloustieteen formalismista, jossa hyvinvointi usein määrittyy preferenssien ja hyötyfunktioiden kautta.

Kuklys (2005, s. 11) on laajentanut Senin formalismia huomioidakseen eksplisiittisesti henkilökohtaiset, ympäristölliset ja sosiaaliset muunnostekijät. Kyvyt voidaan esittää seuraavalla lausekkeella:

$$Q_i(X_i) = [b_i \mid b_i = f_i(c(x_i) \mid z_i, z_e, z_s)] \text{ jossa } f_i() \in F_i \text{ ja jossa } x_i \in X_i$$

missä:

- x_i on hyödykkeiden vektori, joka henkilöllä i on hallussaan
- X on kaikkien mahdollisten hyödykevektorien joukko
- $c(x_i)$ on funktio, joka muuntaa hyödykevektorin objektiivisten ominaisuuksien vektoriksi
- $f_i()$ on henkilökohtainen hyödyntämiskäyrä (Senin terminologiaa) eli muunnosfunktio, joka on yksilökohtainen ja kuvaa, miten henkilö i muuntaa hyödykkeiden ominaisuudet toimintamahdollisuuksien vektoriksi b_i
- F_i on kaikkien mahdollisten muunnosfunktioiden joukko
- z_i, z_e ja z_s ovat henkilökohtaisia, ympäristöllisiä ja sosiaalisia tekijöitä kuvaavia vektoreita, jotka vaikuttavat siihen, miten tehokkaasti resurssit voidaan muuntaa toimintamahdollisuuksiksi ja kyvyiksi (eli saavutuksiksi ja todellisiksi mahdollisuuksiksi)

Sen tarjoaa edellisestä lausekkeesta yksinkertaisen käytännön esimerkin. Siinä polkupyörä (hyödyke x) tarjoaa kuljetusmahdollisuuden (ominaisuus c). Yksilön fyysisen toimintakyvyn, sekä teiden kunnan (muunnostekijät z) mukaan hän voi joko pyöräillä tai ei (toimintamahdollisuus Q) Kuklys (2005, s. 12).

Kvantifiointia on sovellettu menestyksekkäästi käytäntöön. Human Development Index (HDI) on yksi tunnetuimmista kyvykkyysteorian sovelluksista. HDI on Yhdistyneiden kansakuntien kehitysohjelman (UNDP) vuodesta 1990 julkaisema indeksi, joka mittaa maiden inhimillistä kehitystä kolmella ulottuvuudella: elinajanodote, koulutus (lukutaito ja osallistumisaste) ja BKT/capita. Tämä sovellus osoittaa, miten kyvykkyksiä voidaan määritellä mitattavassa muodossa. Esimerkiksi Yhdistyneet arabiemiirikunnat sijoituivat vuonna 2004 sijalle 23 BKT/capita -mittarilla ja sijalle 46 HDI:ssä, johtuen heikosta koulutustasosta. HDI:n avulla maiden kehitystasoa voidaan siis arvioida moniulotteisesti, ei vain taloudellisesti. Sen pohjalta on julkaistu yli 500 kansallista ja alueellista Human Development-raporttia, joissa käytetään samaa kehystä paikallisten kehityspolitiikkojen arviointiin (Robeyns, 2006, s. 352, 361-362).

Senin lähestymistapaa on käytetty myös muissa tutkimuksissa, kuten Sabina Alkiren arvioinnissa Pakistanin kehityshankkeista. Näistä naisten lukutaitoon liittyvässä tutkimuksessa Alkiren (2002, s. 256, 286) kyvykkyysanalyysi osoittautui toimivaksi vaihtoehdoksi perinteiselle kustannus-hyötyanalyysille. Sen avulla voitiin osoittaa, että naisten lukutaitohanke lisäsi merkittävästi heidän kyvykkyksiään, kuten itsetuntoa, tasa-arvon ymmärrystä ja ongelmanratkaisukykyä, joita taloudellinen analyysi ei tavoittaisi.

Myös Mozaffar Qizilbashin fuzzy sets -analyysissä Etelä-Afrikan köyhyydestä, Zaidi & Burchardtin tutkimuksessa vammaisten toimintojen kustannuksista, sekä lisäksi sukupuolten tasa-arvon arvioinnissa ja työttömyyspolitiikan kriittisessä tarkastelussa Belgiassa on sovellettu samaa mallia. Näissä kvantifiointi paljastaa moniulotteisen köyhyyden ja eriarvoisuuden, joka jää usein näkymättömäksi pelkissä tulomittareissa. Myös sukupuolten välinen epätasa-arvo näkyy toimintojen puutteina, joita tulopohjaiset mittarit eivät tavoita (Robeyns, 2006, s. 362–364, 367–368).

Kun arvioidaan esimerkiksi köyhyyttä, tulopohjaiset ja kyvykkyysiin perustuvat mittarit tuottavat usein keskenään ristiriitaisia tuloksia. Tämä lisää riskiä tehottomiin politiikkatoimiin ja väärin kohdennettuun resurssien jakoon. Myöskään vammaisten kohdalla tulojen tarkastelu ei usein riitä kuvaamaan toimintojen puutteita, koska vammaisilla on korkeammat kustannukset saavuttaa sama toimintojen taso. Vammaisella henkilöllä voi siis olla samat tulot kuin terveellä, mutta kyky saavuttaa samoja toimintoja on heikompi. Kvantifiointi mahdollistaakin

politiikkatoimien vaikutusten arvioinnin myös kyvykkyyksien näkökulmasta, ei vain taloudellisten hyötyjen perusteella. (Robeyns, 2006, s. 362, 364, 367).

3.6.3. Kyvykkyysteorian kritiikki

Monipuolisuudestaan huolimatta kyvykkyysteoria on herättänyt myös kritiikkiä ja nostanut esiin useita merkittäviä haasteita. Näitä on tullut ilmi sekä teoreettisessa, että empiirisessä keskustelussa. Senin laaja näkemys merkityksellisistä toiminnoista herättää Robert Sugdenin (1993, s. 1953) mukaan kysymyksen siitä, onko kyvykkyyslähestymistapa realistinen vaihtoehto perinteisille taloustieteellisille menetelmille, kuten reaalityulojen mittaamiselle tai kustannus-hyötyanalyysille. John Rawlsin (1999, s. 13) mukaan kyvykkyysteoria vaatii laajaa tietoa yksilöiden kyvykkyyksistä, joita on vaikea mitata luotettavasti. Kyvykkyyksien arviointi vaatii tietoa myös vaihtoehdoista, ei vain toteutuneista valinnoista. Vaikka kyvykkyysteoria on Rawlsin mielestä normatiivisesti rikas, on se empiirisesti haastava, mikä tekee siitä vaikeasti toteutettavan esimerkiksi politiikan suunnittelussa. Olemassa olevia aineistoja ei ole myöskään suunniteltu kyvykkyyksien arviointiin, jolloin datan puute voi muodostua ongelmaksi. Sen itsekkin myöntää, että lähestymistavan kompleksisuus herättää epäilyjä sen empiirisestä käyttökelpoisuudesta. Robeyns kuitenkin osoittaa artikkelissaan, kuinka monet tutkijat ovat onnistuneet soveltamaan sitä käytännössä, esimerkiksi köyhyyden mittaamisessa, sukupuolten tasa-arvon arvioinnissa ja kehityshankkeiden analysoinnissa. (Robeyns, 2006, s. 352, 359). Tämä tekee myös kyvykkyysteoriasta varsin käyttökelpoisen tavan arvioida esimerkiksi politiikkatoimien vaikutuksia hieman kokonaisvaltaisemmin.

4. HYVE-ETIIKKA

4.1. Johdanto

Hyve-etiikka tarjoaa vaihtoehtoisen näkökulman taloudelliseen toimintaan, jossa yksilön moraalinen kehitys, yhteisön hyvinvointi ja elämän tarkoituksellisuus nousevat keskiöön. Toisin kuin deontologia tai konsekventialismi, hyve-etiikka ei tarkastele ihmisen toimintaa

pelkästään periaatteiden tai seurausten kautta, vaan painottaa *eudaimoniaa*, hyvää ja kukoistavaa elämää. Aloitankin hyve-etiikan tarkastelun hyveiden merkityksestä ja eudaimonian käsitteestä. Seuraavaksi siirryn *telokseen*, jolla on tärkeä rooli hyve-etiikkaa tarkasteltaessa. Telos tarkoittaa toiminnan päämäärää, joka kytkeytyy hyveiden olemassaoloon ja moraaliseen kasvuun (Bruni & Sugden 2013, s. 150–152).

Hyve-etiikkaa voidaan soveltaa myös taloustieteelliseen ajatteluun. Tarkastelen Petur O. Jonssonin teoriaa, jossa hyve-etiikkaa pyritään integroimaan taloustieteen perinteiseen hyötyfunktioon. Jonsson tuo esiin mahdollisuuden yhdistää moraalinen luonteenkehitys ja taloudellinen päätöksenteko. Teoria haastaa oletuksen staattisista preferensseistä ja pyrkii osoittamaan, kuinka hyveet voivat muokata itse hyötyfunktion rakennetta. Lisäksi käsittelen Deirdre McCloskeyn näkemyksiä hyveiden roolista markkinataloudessa, jossa taloudellinen vapaus ja moraalinen vastuu eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan toisiaan täydentäviä.

Lopuksi tarkastelen hyve-etiikan yhteisöllistä ulottuvuutta. Yksilön hyveet eivät kehity irrallaan, vaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Tämä näkökulma haastaa taloustieteen yksilökeskeisen mallin ja avaa mahdollisuuden tarkastella myös talouspolitiikkaa osana laajempaa moraalista ja sosiaalista kokonaisuutta.

4.2. Hyveiden merkitys ja eudaimonia

Monet hyve-etiikan filosofit ovat esittäneet voimakasta kritiikkiä markkinataloutta ja taloustiedettä kohtaan. Bruni & Sugden (2013, s. 142) kertovat artikkelissaan *Reclaiming Virtue Ethics for Economics*, kuinka yleensä markkinoiden toimintaa perustellaan vain sen tuloksilla tai hyödyillä, ei sen sisäisillä arvoilla. Hyve-etiikan kritiikki markkinataloutta kohtaan viittaa myös motiiveihin, jotka tulevat yksilön ulkopuolelta, kuten raha, palkkiot, rangaistukset tai sosiaalinen asema.

Hyve-etiikka pohjautuu Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikkaan*. Se on julkaistu 300-luvulla ennen ajanlaskumme alkua. Siinä Aristoteles kehittää kontekstuaalisen ja yksilökeskeisen moraaliteorian vastapainoksi opettajansa Platonin universaaleille ja abstrakteille näkemyksille.

Hyve-etiikka keskittyy ennen kaikkea siihen, mitä tarkoittaa hyvä elämä ja ihmisen kukoistus (*eudaimonia*), ei niinkään siihen, mikä yksittäinen teko on moraalisesti oikea.

Hyvää elämää voidaan kuvailla pluralistiseksi käsitteeksi, joka ei pelkisty yhteen ulottuvuuteen, kuten nautintoon (hyötyyn) tai sääntöjen noudattamiseen. Esimerkkejä hyveistä ovat kohteliaisuus, rohkeus, oikeudenmukaisuus, anteliaisuus, rehellisyys, oikeus, kärsivällisyys, huolellisuus, itsekurin harjoittaminen ja harkintakyky. Jokainen näistä hyveistä edustaa keskitietä kahden ääripään välillä. Aristoteleen mukaan ääripäät eivät edistä kukoistusta (van Staveren, 2009, s. 570, 574). Hyveen olemassaolo ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, että se olisi moraalisesti hyvä tai toivottava. Esimerkiksi monissa yhteisöissä vahvaa johtajuutta ja johtajan kunnioitusta pidetään keskeisinä hyveinä, mutta näitä piirteitä voidaan perustellusti pitää myös paheina riippuen kontekstista ja arvoista (Eskelisen & Sorsa, 2011, s. 127).

Kun hyveet viedään talouspolitiikkaan, ne toimivat sekä poliittisten toimenpiteiden oikeuttajina, että motivaattoreina. Talouspolitiikassa olennaista on ymmärtää, mihin perusteisiin hyveiden tavoittelu nojaa (Eskelinen & Sorsa, 2011, s. 131). Tasapainoisen talouden, joka pyrkii jäsentensä hyvinvointiin, on löydettävä harmonia näiden taloudellisten hyveiden välillä. Se vaatii markkinoiden, valtion ja hoivatalouden toimivaa yhteyttä. (van Staveren, 2009, s. 570, 574).

Useiden hyve-etiikan filosofien mukaan markkinat siis sivuuttavat näiden inhimillisten käytäntöjen sisäisen arvon ja ihmisten moraaliset motivaatiot. Taloustiede, joka käyttää markkinataloutta keskeisenä mallinaan, vahvistaa kritiikin mukaan tätä ajattelua myös muilla yhteiskunnan osa-alueilla ja sen katsotaankin osaltaan heikentävän hyveiden merkitystä ja inhimillistä kukoistusta. Bruni & Sugden (2013, s. 142) haluavat kuitenkin osoittaa, että taloustiede ei ole koskaan ollut yksimielinen markkinoiden puolustamisessa. Päinvastoin normatiivisen taloustieteen kehitys on merkinnyt jatkuvaa markkinapuutteiden tunnistamista ja ratkaisujen etsimistä. Brunin ja Sugdenin mielestä kritiikki on virheellinen sekä siinä, miten se kuvaa markkinoiden toimintaa, että siinä, miten se tulkitsee klassisten ja uusklassisten taloustieteilijöiden käsityksiä markkinoista. Heidän mukaansa viimeaikainen taloustieteellinen tutkimus on painottunut nimenomaa sisäisen motivaation rooliin yksilön käyttäytymisen selittämisessä (Bruni & Sugden, 2013, s. 141–142). Seuraavaksi tarkastelen, kuinka hyveet ovat oleellinen osa markkinoita.

4.3. Hyveet ja telos

Aristoteelisen hyve-etiikan ytimessä on käsite *telos*, toiminnan päämäärä. Moraalinen merkitys syntyy siitä, mihin tarkoitukseen toiminta tähtää. Hyveet ovat olemassa tätä päämäärää, eli hyvää ja kukoistavaa elämää varten. Esimerkiksi lääketieteen *telos* on terveys, ja sotastrategian voitto. Hyve on luonteenpiirre, joka auttaa yksilöä edistämään kyseisen käytännön telosta. Hyveellisyys ei siis tarkoita vain sääntöjen noudattamista, vaan kykyä toimia tavalla, joka kunnioittaa käytännön sisäistä tarkoitusta. Modernissa kontekstissa *telos* voidaankin rinnastaa toiminnan sisäiseen merkitykseen ja motivaatioon. Ihminen voi hyvin, kun hän toimii sisäisesti motivoituneena, ei ulkoisten palkkioiden vuoksi (Bruni & Sugden, 2013, s. 144).

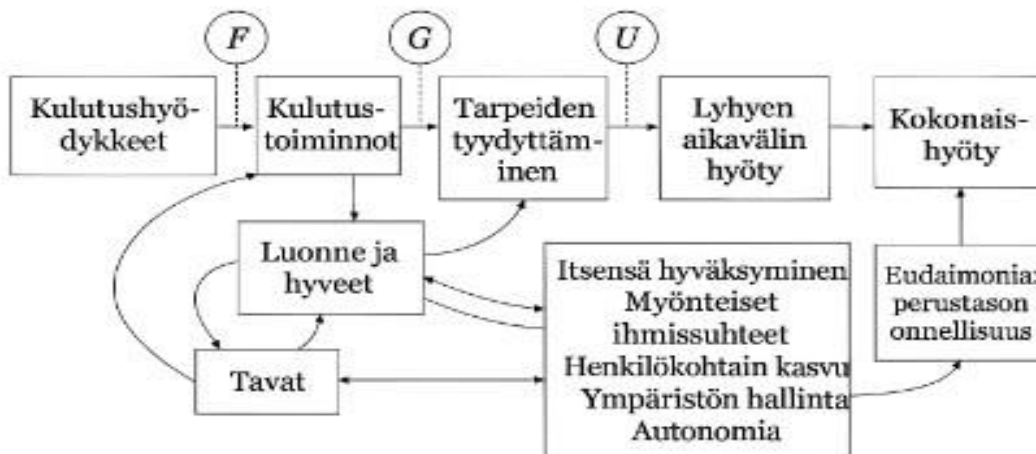
Markkinoiden *telos* taas voidaan ymmärtää molemminpuoliseksi hyödyksi. Tällöin markkinahyve määritellään hyve-etiikan hengessä luonteenpiirteenä, joka edistää tätä päämäärää. Tällaisella piirteellä on kaksi keskeistä ominaisuutta. Se tekee yksilöstä paremmin kykenevän osallistumaan molemminpuolisen hyödyn tuottamiseen ja se ilmentää tietoista suuntautumista, sekä kunnioitusta tätä päämäärää kohtaan. Markkinakäytännön kontekstissa tämä tarkoittaa, että tiettyjä luonteenpiirteitä voidaan pitää moraalisesti kiitettävänä, kun ne tukevat markkinoiden *telosta* eli molemminpuolista hyötyä (Bruni & Sugden, 2013, s. 153). Jo Adam Smith toi esiin hyveiden merkityksen markkinoiden toiminnalle teoksessaan *The Theory of Moral Sentiments* (1759). Smithin mukaan taloudellinen järjestelmä nojaa tasapainoon kolmen keskeisen hyveen välillä: varovaisuuden, oikeudenmukaisuuden ja hyväntahtoisuuden (van Staveren, 2009, s. 572). Voidaankin perustellusti väittää, että monet markkinoilla menestyvät yksilöt osoittavat toiminnassaan tällaisia piirteitä, jotka tukevat molemminpuolista hyötyä ja ovat siten hyveitä markkinakäytännön kontekstissa (Bruni & Sugden, 2013, s. 153).

Hyve-etiikan ytimessä on siis ihmisen moraalinen luonne, eli millainen ihminen on ja millaiseksi hänen tulisi kehittyä. Hyveet ovat opittuja, harjoiteltuja tai ihmiselle ominaisia luonteenpiirteitä, joita pidetään moraalisesti arvokkaina. Ne eivät ole hyviä siksi, että ne johtaisivat erillisiin moraalisesti oikeisiin tekoihin, vaan siksi, että ne ilmentävät hyveellisen ihmisen luonnetta. Hyveelliset teot ovat osa hyvää elämää. Se tarkoittaa ihmisen kukoistamista (*eudaimonia*), ei pelkkää sääntöjen noudattamista. Moraalisesti hyvin muodostunut yksilö toimii hyveellisesti siksi, että se heijastaa hänen identiteettiään ja pyrkimystään olla hyvä ihminen (Bruni & Sugden, 2013, s. 143).

4.4. Jonsson ja hyveiden vaikutus hyötyfunktioon

Muistamme jo aiemmasta preferenssejä käsittelevästä kappaleesta, kuinka taloustieteen klassisen valintateorian mukaan yksilö maksimoi hyötyään johdonmukaisten preferenssien pohjalta. Taloustieteen professori Petur O. Jonsson kuitenkin haastaa tämän oletuksen hyveetiikan näkökulmasta. Hän esittää, että hyveet eivät ole pelkästään hyötyä tuottavia ominaisuuksia, vaan ne muokkaavat itse hyötyfunktion rakennetta. Jonssonin mukaan hyveellinen toiminta ei ainoastaan lisää koettua hyvinvointia, vaan muuttaa tapaa, jolla yksilö kokee ja arvottaa kulutusta, ihmissuhteita ja elämänsä merkityksellisyyttä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että hyveet vaikuttavat sekä hyötyfunktion sisältöön, että sen muotoon. Esimerkiksi rohkeus, kohtuullisuus tai myötätunto voivat vaikuttaa siihen, millaisia kulutuskohteita yksilö pitää arvokkaina, mutta myös siihen, millaista tyydytystä hän niistä saa. Hyveet eivät Jonssonin mukaan siis ole pelkkiä syötteitä hyötyfunktioon. Ne myös muokkaavat koko arviointikehystä, jossa valintoja tehdään. Näkökulma on siis ristiriidassa staattisen preferenssirakenteen oletuksen kanssa, joka on keskeinen osa utilitaristista valintateoriaa (Jonsson, 2011, s. 35–36).

Hyötyfunktion rakenne (Jonsson, 2011, s. 36)

Jonsson (2011, s. 36) kuvaa hyveiden vaikutusta hyötyfunktion rakenteeseen. Yllä oleva kaavio kuvaa, miten kulutus, hyveet ja *eudaimonia* (kukoistus) liittyvät toisiinsa taloudellisen valinnan

ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Se siis yhdistää perinteiseen hyötyfunktioon hyve-etiikan näkökulman.

Kuvassa kulutushyödykkeet (F) johtavat kulutustoimintoihin (G), jotka puolestaan vaikuttavat hyötyyn (U). Tämä kuvaa klassista mallia, jossa kulutustavarat mahdollistavat toimintoja, jotka tyydyttävät tarpeita ja tuottavat lyhytaikaista hyötyä. Jonsson lisää tähän hyötyketjuun kuitenkin uuden ulottuvuuden, *luonne & hyveet ja tavat*. Ne eivät Jonssonin mukaan ole vain sivutuotteita, vaan muokkaavat preferenssejä ja hyötyfunktion rakennetta. Hyveet ja tavat vaikuttavat siihen, miten yksilö kokee kyseiset kulutustoiminnot ja miten tarpeet tyydytetään. Hyveet myös muokkaavat *eudaimonian* elementtejä (Ryff & Singer, 2008), kuten itsehyväksyntää, myönteisiä ihmissuhteita, henkilökohtaista kasvua, elämän tarkoitusta, ympäristön hallintaa ja autonomiaa. Nämä eivät synny hetkellisestä kulutuksesta, vaan pitkäaikaisesta luonteen ja tapojen kehityksestä. Jonssonin mukaan ne myös muodostavat eudaimonisen perustason onnellisuuden, joka vaikuttaa kokonaisyötyyn. Hyveet ja eudaimonia siis muuttavat klassista hyödyn muodostumisen mallia Jonssonin mukaan merkittävästi (Jonsson, 2011, s. 35–36).

Jonssonin kuva siis osoittaa, että hyveet eivät ole vain lisämuuttujia hyötyfunktiossa, vaan rakenteellisia tekijöitä, jotka määrittävät koko hyödyn muodostumisen tavan. Tämä haastaa taloustieteen oletuksen staattisista preferensseistä ja avaa tilan moraalisesti reflektiiviselle toimijuudelle, kuten myös Amartya Senin (2009) *capability*-lähestymistapa edellyttää.

4.5. Deirdre McCloskey ja kapitalismin hyveet

Myös kapitalismin oikeutusta on perusteltu hyve-etiikan näkökulmasta. Yhdysvaltalainen taloustieteilijä ja historioitsija Deirdre McCloskey (s. 1942) on esitellyt kapitalismin puolustuspuheen kirjassaan *The Bourgeois Virtues - Ethics for an Age of Commerce, 2006*. Se edustaa normatiivista näkemystä kapitalismista hyve-etiikan valossa. Kirjassaan McCloskey esittelee ajatuksensa kaupallisen yhteiskunnan seitsemästä keskeisestä hyveestä: usko, toivo, rakkaus, rohkeus, kohtuullisuus, harkitsevaisuus ja oikeudenmukaisuus (van Staveren, 2008, s. 137–138). Kun neoklassinen taloustiede kaventaa hyveet pelkäksi harkinnaksi, McCloskey korostaa, että kaikkia näitä seitsemää hyvejoukon ominaisuutta on vaalittava, jotta markkinat

toimisivat hyvin. Neoklassinen oletus rationaalisista hyötyä maksimoivista toimijoista kaventaa rakkauden ja muut hyveet pelkiksi mieltymyksiksi, jotka palvelevat omaa hyötyä toisten kautta. McCloskey kutsuukin tätä osuvasti ”altruistiseksi hedonismiksi” (van Staveren 2009, s. 573).

Boettken (2007) mukaan *The Bourgeois Virtues* on kuin skotlantilaisen moraalifilosofi Adam Smithin (1723–1790) yhdistetty versio hänen kahdesta pääteoksestaan *The Theory of Moral Sentiments* (1759) ja *The Wealth of Nations* (1776) täydennettynä historiallisella näkemyksellä. McCloskey kääntää Adam Smithin ajatuksen markkinoista päälaelleen. Siinä missä Smith näki hyveet markkinoiden toiminnan tukena, McCloskeyn mukaan markkinat itsessään edistävät hyveiden kehittymistä. Kapitalismi ei McCloskeyn mukaan köyhdytä sieluumme, vaan se rikastuttaa sitä. Tämä on kirjan perusta ja vastaa kapitalismin kritikoille, joiden mukaan kapitalistiset markkinat heikentävät ja tuhoavat moraalin (van Staveren, 2008, s. 137–138).

Teoriassaan McCloskey jalostaa Voltairelta ja Montesquieulta peräisin olevaa *doux commerce* -teesiä, jonka mukaan kaupankäynti tuo mukanaan poliittista rauhaa ja sivistystä (Boettke, 2007). McCloskeyn mukaan kaupankäynti edistää myös ystävyyttä ja luottamusta, jopa enemmän kuin kommunitaristiset tai sosialistiset järjestelmät. Vapailla markkinoilla menestys rakentuu rehellisyyden, lupauksen pitämisen ja laadukkaiden tuotteiden maineen varaan, ei vilpillisen toiminnan, petettyjen lupauksen tai huonon laadun. Hyvä maine, joka perustuu luotettavuuteen ja moraaliseen luonteeseen, on McCloskeyn mukaan ehkä arvokkain pääoma, jonka yrittäjä voi omistaa (Boettke, 2007).

McCloskey kritisoi ”prudence only” -ajattelua, jossa kaikki inhimillinen toiminta nähdään välineellisenä, yleensä oman hyödyn maksimointina. Esimerkiksi rakkaus ei sovi tähän kehykseen, koska se ei ole keino jonkin muun saavuttamiseksi, vaan se kohdistuu päämäärään sinänsä, ei vain sen tuottamaan hyötyyn. McCloskey kertoo itse olleensa aiemmin utilitarismin kannattaja, mutta sittemmin hylänneensä sen (van Staveren, 2008, s. 140). Uusklassisen taloustieteen malli, joka keskittyy hyödyn maksimointiin, ei hänen mielestään tunnista lainkaan markkinoilla olevaa solidaarisuutta (Boettke, 2007). McCloskey korostaa, että talous ei toimi ilman hyveitä kuten luottamus, ystävyys ja rakkaus (van Staveren, 2008, s. 140).

Markkinoilla ja kapitalismissa voi McCloskeyn mukaan kuitenkin esiintyä vallan väärinkäyttöä ja kielteisiä sosiaalisia vaikutuksia. Hän pitää näitä ilmiöitä inhimillisinä paheina, ei

kapitalismin ominaispiirteinä. McCloskeyn mukaan synnit, epäonnistumiset ja pelkuruus ovat inhimillisiä ja universaaleja, eivät järjestelmäkohtaisia ilmiöitä. Tämä näkemys herättää kuitenkin kriittisiä kysymyksiä. Vaikka paheet ovat usein ihmisille tyypillisiä, on olemassa institutionaalisia rakenteita, jotka voivat sallia tai jopa edistää niitä enemmän kuin toiset. Mikäli kapitalismi todella edistää hyveitä, miksi näemme edelleen huonosti johdettuja yrityksiä, työntekijöiden hyväksikäyttöä ja johdon itsekkäitä motiiveja (van Staveren, 2008, s. 143)?

4.6. Yhteisöllinen ulottuvuus

Viimeaikaisessa eettisessä keskustelussa hyve-etiikka on noussut keskeiseksi tavaksi selittää ihmisen moraalista käyttäytymistä. Se yhdistää tavoitteen sitoutua hyviin lopputuloksiin ja moraalisiin hyveisiin, mutta ei rajoitu pelkkään hyvinvoinnin maksimointiin kuten utilitarismi. Hyve-etiikka huomioi myös tunteet, ihmissuhteet ja yhteiskunnallisen vastuun, jotka muodostavat keskeisiä motiiveja inhimilliselle toiminnalle (Baumane-Vitolina, Cals, & Sumilo, 2015, s. 112–113). Myöskään neoklassinen rationaalisuuden määritelmä, joka perustuu itsekkyyteen ja yksilölliseen hyödyn maksimointiin, ei sisällä hyveen käsitettä. Ilman sitä esimerkiksi taloudellinen toiminta ei voi van Staverenin (2009, s. 573) mukaan johtaa eettisesti onnistuneeseen taloudelliseen vuorovaikutukseen.

Jo aiemmin käsitellyssä utilitarismissa yksilön kokema hyöty on keskeinen onnellisuuden määritelmä. Siinä toiminnan moraalisuus arvioidaan sen tuottaman kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin perusteella. Hyve-etiikassa onnellisuus taas kytkeytyy moraaliseen elämäntapaan ja yhteisön palvelemiseen, eikä sitä mitata yksinomaan yksilön kokemana hyötynä (Baumane-Vitolina, Cals, & Sumilo, 2015, s. 112-113). Eskelisen ja Sorsan (2011, s. 123) mukaan hyveet omaksutaan osana yhteisöjen arkea, sekä muodollisessa, että epämuodollisessa vuorovaikutuksessa. Ne myös kehittyvät ajan myötä ihmisten välisessä kanssakäymisessä ja mukautuvat muuttuviin tilanteisiin. Hyve-etiikka korostaa siis enemmän ihmisten välisten suhteiden merkitystä ja rakentuu näin kollektiiviselle perustalle (Baumane-Vitolina, Cals, & Sumilo, 2015, s. 112-113).

Myös deontologiset teoriat ovat luonteeltaan individualistisia. Toisin kuin deontologinen lähestymistapa, hyve-etiikka ei aseta sääntöjen noudattamista tai velvollisuudentuntoa

moraalisen toiminnan ensisijaisiksi perusteiksi. Sen sijaan se korostaa, että käyttäytyminen on aina tilannesidonnaista ja riippuvaista sosiaalisista arvoista. Vaikka deontologian kategoriset imperatiivit pyrkivät universaaleihin moraaliperiaatteisiin, yksilö toimii päätöksenteossaan autonomisesti, irrallaan sosiaalisista suhteista, jotka voisivat oikeuttaa poikkeamia yleisistä normeista esimerkiksi yhteisön hyväksi (Baumane-Vitolina, Cals, & Sumilo, 2015, s. 112–113).

Kun pohdimme koko talouden hyveitä, niiden määrittely ei ole Eskelisen ja Sorsan (2011, s. 125) mielestä yksilön, vaan koko yhteisön tehtävä. He määrittelevät talouden hyveet luonteeltaan poliittisiksi, joka tarkoittaa sitä, että yhteisön on otettava kantaa siihen, millaisia hyveitä se haluaa vaalia ja edistää. Voidaankin sanoa, että hyve-etiikka tarjoaa joustavan ja avoimen kehyksen taloudellisen toiminnan moraaliseen arviointiin. Sen keskeinen oletus on aina yhteisö, jossa hyveet syntyvät, muotoutuvat ja jaetaan. Hyve-etiikka tarjoaa siis kokonaisvaltaisen ja inhimillisen näkökulman moraaliseen toimintaan. Tämä tekee siitä varsin relevantin myös taloustieteellisessä analyysissä (Baumane-Vitolina, Cals, & Sumilo, 2015, s. 112–113).

5. PUOLUEANALYYSIT

5.1. Empiirinen aineisto ja menetelmät

Empiirisessä osassa tutkin SDP:n, Kokoomuksen ja Perussuomalaisten talouspoliittisia linjauksia ja kuinka ne heijastavat deontologisia, konsekventialistisia ja hyve-etiikan periaatteita. Aineisto on rajattu näiden kolmen ideologisesti erilaisen hallitusvastuussa tai merkittävässä oppositioroolissa olevan puolueen virallisiin talouspoliittisiin ohjelmiin vuodelta 2023. Näiden puolueiden talouspoliittiset linjaukset vaikuttavat suoraan Suomen talouspolitiikan suuntaan.

Valitsin aineistokseni puolueiden vuoden 2023 julkisesti verkosta löytyvät talouspoliittiset ohjelmat. Ne sisältävät ajankohtaisia linjauksia ennen kevään 2023 hallitusneuvotteluja ja talouspoliittisia päätöksiä. Analyysi keskittyy erityisesti talouspolitiikkaan ja sivuaa myös

talouspoliittisiin päätöksiin vaikuttavaa ympäristöpolitiikkaa. Teemoina analyysissä toimivat verotus ja tulonjako, sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut, sekä työllisyyspolitiikka ja työmarkkinat.

Käsittelen linjauksia aiemmin esiteltyjen kolmen keskeisen moraaliteorian (deontologia, konsekventialismi ja hyve-etiikka) näkökulmasta. Ne muodostavat tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Tutkimuksen alussa määrittelin, mitä voisi tarkoittaa deontologian, konsekventialismin ja hyve-etiikan mukainen talouspolitiikka. Deontologia korostaa velvollisuuksia ja sääntöjä, konsekventialismi arvioi toimia niiden seurausten perusteella, ja hyve-etiikka painottaa toimijoiden luonteenpiirteitä ja yhteisön hyvää. Nämä moraaliteoriat tarjoavat eettisiä ohjeita yksilöiden toimintaan. Niitä ei ole kuitenkaan tarkoitettu yhteiskuntien toiminnan arviointiin, joka tekee tutkimuksesta yhtä aikaa haastavan ja mielenkiintoisen. Tästä poikkeuksena Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria, joka on hyvä työkalu nimenomaan yhteiskunnan perusinstituutioiden oikeudenmukaisuuden arviointiin.

Analyysimenetelmänä käytän teoreettista sisällönanalyysiä, jossa puolueiden linjauksia verrataan edellä mainittujen kolmen eettisen teorian periaatteisiin. Sisällönanalyysi soveltuu normatiivisten linjausten tutkimiseen, koska se mahdollistaa linjausten tulkinnan eettisten teorioiden valossa. Analyysi perustuu omaan tulkintaani talouspoliittisten ohjelmien ja moraaliteorioiden suhteesta, jolloin se voi sisältää subjektiivisia elementtejä. Pyrin analyysissäni tunnistamaan puolueiden linjausten keskeiset periaatteet ja arvot, ja kuinka ne viittaavat näihin kolmeen eettiseen teoriaan. Tutkin myös sitä, onko puolueiden talouspolitiikka johdonmukaista tietyn eettisen teorian näkökulmasta vai yhdistääkö se eri lähestymistapoja. Tavoitteeni ei kuitenkaan ole arvottaa puolueiden tavoitteita hyviin tai huonoihin, vaan käsitellä niitä mahdollisimman neutraalisti. Samalla tutkin myös sitä, kuinka käyttökelpoisia edellä mainitut teoriat yleensäkin ovat puolueohjelmien tulkinnassa. Tiedostan, että tutkimusta voi kritisoida sillä perusteella, että teorioita ei ole suoraan tarkoitettu instituutioiden toiminnan arvioimiseen. Työn edetessä osoittautuikin haastavaksi soveltaa moraaliteorioita monimutkaisiin talouspoliittisiin ongelmiin ja niiden ratkaisuehdotuksiin. Mielestäni tutkimus puolustaa silti paikkaansa, sillä se avaa uuden näkökulman talouspoliittiseen keskusteluun moraaliteorioiden avulla. Työtäni voi tulkita myös keskustelun avaukseksi talouden etiikan näkökulmasta.

5.2. Puolueiden talouspoliittisten ohjelmien arviointi deontologian näkökulmasta

5.2.1. Johdanto

Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus on poliittisen filosofian keskeisiä kysymyksiä. Sillä tarkoitetaan poliittisten ja taloudellisten instituutioiden arviointia oikeudenmukaisuuden näkökulmasta, mikä edellyttää tarkastelua siitä, kohdellaanko yksilöitä ja ryhmiä tasapuolisesti. Poliittisen filosofian lisäksi myös hyvinvoinnin taloustiede keskittyy muun muassa tulonjaon oikeudenmukaisuuteen. Se analysoi talousjärjestelyjä, politiikkaohjelmia, sekä niitä tukevia instituutioita (Mäkinen, 2004, s. 3, 6). Deontologinen tarkastelutapa talouspolitiikassa, erityisesti Kantin ja Rawlsin näkökulmasta, on siis lähellä poliittisen filosofian, sekä hyvinvoinnin taloustieteen lähestymistapoja talouspolitiikkaan. Tämän vuoksi analysoin puolueiden talouspoliittisia linjauksia heidän keskeisten periaatteidensa perusteella.

Olen jakanut deontologisen talouspolitiikan analyysin kolmeen eri politiikkateemaan: verotus, tulonjako ja ympäristöpolitiikka, sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut, sekä työllisyyspolitiikka ja työmarkkinat. Nämä teemat voidaan liittää Kantin ja Rawlsin keskeisiin ajatuksiin. Verotus ja tulonjako kytkeytyvät oikeudenmukaisuuteen ja universaalisti hyväksyttäviin sääntöihin. Jos Kantin ajattelua sovelletaan verotukseen, voidaan tulkita, että veroperiaatteet voisivat olla yleinen laki. Mikäli esimerkiksi verojärjestelmä perustuu poikkeuksiin tai suosii tiettyjä ryhmiä epäoikeudenmukaisesti, sitä ei voisi tahtoa yleiseksi laiksi. Rawlsin eroperiaate taas vaatii, että taloudelliset eriarvoisuudet hyödyttävät heikoimmassa asemassa olevia ja sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut liittyvät perusoikeuksien turvaamiseen. Työllisyyspolitiikka ja työmarkkinat koskettavat Kantin ajatusta ihmisistä päämäärinä, ei pelkkinä välineinä, sekä Rawlsin vaatimusta reilusta mahdollisuuksien tasa-arvosta.

Ennen talouspolitiikan analyysia pohdin jokaisessa osiossa myös kyseisen teorian suhtautumista valtion velkaan. On hyvä muistaa, että ainakin tällä hetkellä hyvinvointiyhteiskuntamme ylläpitäminen vaatii valtiolta velan ottoa. Siksi on varsin relevanttia puhua myös velan moraalisisista ulottuvuuksista.

5.2.2. Deontologia ja valtion velka

Valtion velka ei ole pelkästään taloudellinen kysymys, vaan siihen liittyy myös vastuu tulevia sukupolvia kohtaan. Siihen liittyy oikeudenmukaisuus nykyisten kansalaisten välillä, sekä päätöksenteon rehellisyys. Deontologian näkökulmasta valtion velkaan suhtaudutaan periaatteiden ja velvollisuuksien, ei seurauksien kautta. Valtion velan ottaminen ei ole moraalisesti väärin, kunhan se tapahtuu avoimesti ja rehellisin ehdoin.

Walsh (2014, s. 19–22) käsittelee velan moraalisia kysymyksiä Kantin näkökulmasta. Kantin etiikka kysyy, voisiko velanoton ja takaisinmaksun periaate olla yleinen laki. Holtiton velkaantuminen ei voisi olla universaali periaate, sillä sen yleistäminen johtaisi rahoitusjärjestelmän romahtamiseen ja siten loogiseen ristiriitaan. Walsh kuitenkin huomauttaa, että Kantin lähestymistapa jää osin liian yksinkertaiseksi, mikäli ei huomioida myös laajempaa sosioekonomista kontekstia, kuten esimerkiksi kriisejä ja rakenteellisia ongelmia.

Rawlsin oikeudenmukaisen säästämisen periaate (*just savings principle*) käsittelee sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta (Picchio, 2024, s. 347). Rawlsin mukaan velalla rahoitettavat investoinnit, jotka luovat kestäväää hyvinvointia, voisivat olla perusteltavissa, koska ne tukevat oikeudenmukaisia perusrakenteita. Rawls hyväksyisi kuitenkin velan vain, mikäli se ei aseta kohtuutonta taakkaa tuleville sukupolville ja se hyödyttäisi heikoimmassa asemassa olevia.

5.2.3. Verotus, tulonjako ja ympäristöpolitiikka

Sosiaalidemokraatit

SDP vastustaa pieni- ja keskituloisten palkansaajien, yrittäjien ja eläkeläisten tuloveron kiristämistä ja korostaa verotuksen oikeudenmukaisuutta. Puolueen näkökulmasta se tarkoittaa progressiivista verotusta, veropohjan vahvistamista ja veronkierron estämistä, jotta verorasitus jakautuu tasapuolisesti ja hyvinvointivaltion palvelut voidaan turvata kaikille kansalaisille (SDP, 2023). Helsingin Sanomien haastattelussa 8.7.2025 SDP:n puheenjohtaja Antti Lindtman kertoi halunsa jopa keventää pieni- ja keskituloisten verotusta. Kyseinen tavoite on Rawlsin

eroperiaatteen mukainen, sillä sen tavoitteena on estää liian suuria tuloeroja. Rawls ei kuitenkaan määrittele tarkasti, millaiset tuloerot ovat oikeudenmukaisia. Eroperiaatteen mukaan tuloerot voivat olla hyväksyttäviä, jos ne parantavat kaikkein heikoimmassa asemassa olevan ryhmän asemaa.

Kantin etiikassa auttamisen velvollisuus toista ihmistä kohtaan ei perustu tunteisiin vaan järkeen. Jos voimme hyväksyä auttamisen ja heikompiensaisten tukemisen yleiseksi moraalilaksi, on se Kantin etiikan mukaan velvollisuutemme. Talouslinjauksessaan 2023 SDP ilmaisee haluavansa kerätä verotuottoja ennen kaikkea niiltä, joilla on varaa maksaa enemmän ja joiden verotus on tällä hetkellä alempaa kuin muilla saman verran tuloa saavilla. Tämän puolue näkee keinona turvata hyvinvointivaltion edellytykset reilulla tavalla. Verosopeutuksissa listalla ovat myös verotukien karsiminen, haittaverojen tasokorotus, isojen omaisuuksien verottaminen, veropohjien tiivistäminen, verovälttelyyn puuttuminen, sekä rahoitustoimintavero ja sijoitusvakuutusten vero (SDP, 2023). Kantin periaatteiden näkökulmasta reilu verotuksen tavoite, jossa kaikki osallistuvat maksukykyensä mukaan, voisi toimia universaalina moraalilakina.

Kasvutoimissa SDP haluaa panostaa vihreään teollisuuteen. Linjauksessaan SDP haluaa korostaa ekologisen kestävyuden vahvistamista ja säästöjä haetaan myös fossiilitalouden tuista. Ilmastonmuutoksen torjunta ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisen tärkeys ovat puolueelle tärkeitä (SDP, 2023). Kantin näkökulmasta nämä tavoitteet voidaan tulkita velvollisuutena tulevia sukupolvia kohtaan. Moraalinen toiminta ei saa vaarantaa muiden mahdollisuutta elää ihmisarvoista elämää nyt, eikä myöskään tulevaisuudessa. Ilmastopolitiikka ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen eivät siis ole vain strategisia tavoitteita, vaan myös moraalisia velvoitteita. SDP:n mielestä ympäristökriisin ratkaiseminen edellyttää määrätietoista politiikkaa ja välittömiä toimia. Tavoite asettaa ekologisen kestävyuden talouskasvun rinnalle tai jopa sen edelle (SDP, 2023). Tämä tukee Rawlsin ensimmäistä periaatetta, jonka mukaan yksilön perusoikeudet ovat loukkaamattomia.

Kokoomus

Kokoomus haluaa verouudistuksen, joka vahvistaa julkista taloutta. Tämä tarkoittaa verotuksen painopisteen siirtämistä työn ja yrittämisen verotuksesta kulutuksen, päästöjen ja haittojen verotukseen. Tämän tavoitteena on Kokoomuksen mukaan työllisyyden ja talouskasvun vahvistaminen (Kansallinen Kokoomus, 2023). Tavoite tuloveron kevennyksestä kaikissa tuloluokissa saattaa deontologian kannalta muodostua ongelmalliseksi, koska kevennykset hyödyttävät suhteellisesti enemmän suurituloisia, ja voivat siksi rikkoa tasa-arvon periaatetta. Kantin filosofian mukaan näitä ei siis voi toivoa yleiseksi moraalilaiksi. Mikäli veropolitiikka kuitenkin kannustaa työllistymiseen ja yrittäjyyteen niin, että se tukee yksilön autonomiaa, olisi se Kantin teorian mukaan hyväksyttävää. Myös kulutusverojen korottaminen osuu pienituloisiin suhteellisesti enemmän. Kantin näkökulmasta yksilöä saatetaan siis kohdella välineenä taloudellisen tehokkuuden nimissä, mikäli verotus ei huomioi heikommassa asemassa olevia.

Voisi tulkita, että Rawlsin ajatukset ovat Kantin kanssa samoilla linjoilla. Kokoomuksen veropoliittiset tavoitteet ovat Rawlsin näkökulmasta haasteellisia, koska hänen mukaansa eriarvoisuuden kasvu on hyväksyttävää vain, mikäli se hyödyttää myös huono-osaisimpia. Rawlsin periaatteiden valossa on tärkeää, että veropolitiikka turvaa yksilön perusoikeudet, kuten oikeuden terveydenhuoltoon ja koulutukseen. Mikäli veronkevennykset johtavat menoleikkauksiin, jotka heikentävät palveluita, politiikka ei täytä Rawlsin oikeudenmukaisuusperiaatteita.

Verotuksen painopisteen siirto päästöjen, haittojen ja kulutuksen verottamiseen, panostukset puhtaaseen energiaan, sekä raideyhteyksien ja lähijunaliikenteen kehittäminen ovat ympäristöpolitiikan painopisteet Kokoomuksen talousohjelmassa (Kansallinen Kokoomus, 2023). Kantin näkökulmasta ympäristön suojelu on moraalinen velvollisuus, koska luonnon vaaliminen voisi olla universaalisti hyväksyttävä periaate. Ympäristön huomioiminen talouspolitiikassa sopii myös Rawlsin periaatteisiin, koska heikommassa asemassa olevilla on myös vähemmän taloudellisia ja sosiaalisia resursseja sopeutua ympäristön muutoksiin. Tavoitteina sääntelyn purkaminen ja lupaprosessien sujuvoittaminen investointien edistämiseksi voivat kuitenkin olla ympäristön kannalta ongelmallista. Voidaan tulkita, että jos

ympäristölupien käsittelyä nopeutetaan liikaa tai ympäristönsuojelun vaatimuksia heikennetään investointien vauhdittamiseksi, rikkoisi se Kantin kategorista imperatiivia.

Perussuomalaiset

Perussuomalaisten mielestä veropolitiikan tulee tukea julkisen talouden tasapainoa ja talouskasvua (Perussuomalaiset, 2023). Tämä tavoite voidaan Kantin näkökulmasta nähdä moraalisenä velvollisuutena tulevia sukupolvia kohtaan. Se perustuu periaatteeseen vastuullisesta yhteiskunnan hoidosta. Puolue haluaa keventää ansiotuloverotusta, vaikka näkeekin sen haasteellisenä. Veronkevennyksen tulisi Perussuomalaisten mielestä kohdistua kaikkiin tuloluokkiin, jolloin suurituloiset hyötyvät suhteellisesti enemmän. Tämä ajatus ei täytä Rawlsin eroperiaatetta, koska veronalennukset eivät selvästi hyödytä heikommassa asemassa olevia. Tämän vuoksi toimintamalli ei sovi yhteen myöskään Kantin kategorisen imperatiivin kanssa. Verosuunnittelun torjumisen ja säätiöiden pääomatulojen verottamisen tavoitteet erityisesti varakkaiden verovälttelyn estämiseksi voidaan Kantin ajattelun mukaan nähdä moraalisenä velvollisuutena. Tavoite tukee rehellisyyttä ja yhteiskunnallista vastuuta. Kantin etiikassa toiminta on moraalisesti hyväksyttävää, mikäli se perustuu periaatteeseen, jonka voisi toivoa tulevan yleiseksi moraalilaksi.

Verotuksen painopisteen siirtämistä erilaisiin viherveroihin, joiden varjolla lasketaan muuta verotusta, Perussuomalaiset eivät näe ratkaisuna. Puolue käyttää perusteluina kannalleen sitä, että viherverot tukahduttavat kasvun edellytykset Suomessa, jossa logistiikka- ja energiakustannukset ovat korkeita (Perussuomalaiset, 2023). Voitaisiin tulkita, että Kantin periaatteiden mukaan tavoite rikkoo velvollisuutta suojella luontoa. Myös Rawlsin näkökulmasta viherverojen torjuminen voi vaarantaa tulevien sukupolvien perusoikeuksia, kuten oikeutta terveelliseen elinympäristöön. Perussuomalaisten mukaan vihreä siirtymä on romuttanut kotimaisen vientiteollisuuden kilpailukyvyn korkeampien logistiikka- ja energiakustannusten vuoksi. Puolueen mielestä teollisuus siirtyy pois Suomesta ja valmistus siirtyy maihin, joissa ilmastovelvoitteista ei piitata. Perussuomalaisten mielestä parasta ilmastopolitiikkaa on pitää tehtaot Suomessa, koska meillä on käytössämme maailman puhtain teknologia. Vihreän siirtymän sijasta puolue tavoittelee ohjelmallaan sinivalkoista siirtymää, joka tarkoittaa kansallisen edun asettamista talous-, elinkeino- ja ilmastopolitiikan perustaksi.

Kansallinen hiilineutraaliustavoite on puolueen mukaan siirrettävä vuoteen 2050 ja ympäristöasiat pitäisi kytkeä läheisemmin yhteen muun politiikan kanssa, sekä lakkauttaa ympäristöministeriö (Perussuomalaiset, 2023). Rawlsin ajatuksia peilaten sinivalkoinen siirtymä ei olisi hyväksyttävää, mikäli se heikentää ilmastotoimia ja vaarantaa tulevien sukupolvien oikeuden elinkelpoiseen ympäristöön. Myöskään Kantin ajatuksissa kansallisen edun asettaminen ympäristöasioiden edelle ei ole universaalisesti hyväksyttävää. Kantin näkökulmasta vastakysymys kuuluukin: voisiko jokainen maa toimia moraalisesti vain oman etunsa mukaan, piittaamatta globaaleista velvoitteista, kuten ilmastonmuutoksesta? Kuitenkin argumentti Suomesta, jossa käytetään maailman puhtainta teknologiaa ja joka perustuu velvollisuuteen toimia ekologisesti ja vastuullisesti, voisi sopia Kantin ajatteluun. Mikäli sinivalkoinen siirtymä myös hyödyttää huono-osaisimpia, kuten vahvistaa kotimaista työllisyyttä, turvaa kriisiajan palvelut ja vähentää riippuvuutta globaaleista ketjuista, voisi se olla Rawlsinkin näkökulmasta moraalisesti hyväksyttävää. Suomen ympäristöministeriön lakkauttaminen taas olisi Kantin periaatteiden mukaan moraalisesti väärin, koska instituutiona ympäristöministeriön velvollisuus on suojella luontoa. Lakkauttaminen olisi väärin siksi, että velvollisuus itsessään rikotaan, ei siksi, mitä siitä seuraa.

5.2.4. Sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut

Sosiaalidemokraatit

Hyvinvointivaltion tärkeimmistä palveluista ja heikoimmassa asemassa olevien perustoimeentulosta SDP ei ole valmis karsimaan (SDP, 2023). Analysoitaessa SDP:n budjettipoliittisia tavoitteita deontologian näkökulmasta, puolueen talouspoliittiset linjaukset nojaavat vahvasti moraaliin velvollisuuksiin ja oikeudenmukaisuuden periaatteisiin. Julkisen talouden tasapainottaminen ei saa SDP:n mukaan tapahtua heikoimmassa asemassa olevien kustannuksella, eikä yksilön ihmisarvoa saa uhrata taloudellisen tehokkuuden nimissä (SDP, 2023). Tämä tukee Rawlsin eroperiaatetta ja vastaa myös Kantin ajatusta ihmisestä päämääränä, ei välineenä esimerkiksi budjetin tasapainottamiseen. Deontologisessa mielessä yksilön oikeus ihmisarvoiseen elämään ei riipu hänen tuottavuudestaan tai taloudellisesta asemastaan. SDP:n linja pyrkiikin suojelemaan heikoimpia, mikä on Kantin etiikan mukaista.

Niin kuin kaikki puolueet, myös SDP näkee tarpeen sopeuttaa julkista taloutta. Puolue kuitenkin korostaa ohjelmassaan, että se on tehtävä oikeudenmukaisesti ja arvopohjaisesti (SDP, 2023). SDP huomioi linjauksessaan myös talouspolitiikkansa seuraukset, mutta sen ydin on ihmisarvon ja tasa-arvon turvaaminen. Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian mukaan velkaantuminen ei ole itseisarvoisesti väärin, jos se mahdollistaa oikeudenmukaisuuden toteutumisen. SDP:n tavoitteissa sopeutusten on koskettava kaikkia, eivätkä ne saa suosia vahvoja tai rankaista heikompiosaisia. Ratkaisuja menojen vähentämiseen SDP aikoo etsiä muun muassa tehostamalla julkista hallintoa ja karsimalla yritystukia (SDP, 2023).

Kokoomus

Kokoomus korostaa talouspoliittisessa linjauksessaan erityisesti julkisen talouden tasapainottamista ja valtion velkaantumisen pysäyttämistä. Kokoomukselle kynnyskysymys on laittaa Suomen talous kuntoon (Kansallinen Kokoomus, 2023).

Kokoomus haluaakin turvata hyvinvoinnin kasvun ja julkisten palveluiden saatavuuden vastuullisella taloudenpidolla ja rohkealla kasvupolitiikalla. Se korostaa myös velvollisuutta turvata hyvinvointiyhteiskunta tuleville sukupolville, joka onkin deontologisesti perusteltua. Se noudattaa moraalista velvollisuutta huolehtia yhteisestä hyvästä pitkällä aikavälillä. Tämä tavoite vaatii Kokoomuksen mukaan kuitenkin menoleikkauksia ja rakenteellisia uudistuksia. Näillä toimenpiteillä tavoitellaan menojen kasvun hidastumista kahden vaalikauden aikana, eikä Kokoomus ei sulje mitään kohdetta säästötoimenpiteiden ulkopuolelle. Deontologisesti menoleikkaukset ja säästötoimet ovat tavoitteina ongelmallisia, mikäli ne eivät kohtele kaikkia yksilöitä tasa-arvoisesti ja kohdistuvat heikoimmassa asemassa oleviin. Voidaan olettaa, että laajat leikkaukset voisivat vaarantaa yksilöiden perusoikeuksia, kuten oikeutta koulutukseen tai terveydenhuoltoon. Kantin universaalisuusperiaatteen mukaan voidaankin kysyä: voisiko tällainen politiikka olla universaali moraalinen laki? Myös John Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian mukaan menoleikkaukset ovat kiistanalaisia, mikäli ne heikentävät huono-osaisimpien asemaa. Menojen karsiminen on kuitenkin deontologisesti arvostettavaa, mikäli puolue toimii johdonmukaisesti moraalisisessa periaatteessaan siinä, että julkinen talous on pidettävä tasapainossa.

Perussuomalaiset

Talouspoliittisessa linjauksessaan Perussuomalaiset sanovat haluavansa uudistaa sosiaaliturvaa ja panostaa koulutukseen. Mikäli sosiaaliturvan uudistaminen johtaa siihen, että heikoimmassa asemassa olevat jäävät ilman riittävää turvaa, se ei sovi Rawlsin, eikä Kantin ajatteluun. Sovellettuna voisi ajatella, että Rawlsin tietämättömyyden verhon periaatteen mukaan kukaan ei haluaisi yhteiskuntaa, jossa työn ulkopuolella ei ole turvaa. Sen sijaan tavoite koulutuksen parantamisesta voisi Kantin periaatteiden mukaan lisätä autonomiaa ja Rawlsin näkökulmasta se saattaisi lisätä mahdollisuuksia myös heikoimmille.

Ilmastopolitiikan kulujen lisäksi Perussuomalaiset haluaisivat leikata kehitysapumenoja ja maahanmuuttoon liittyviä kuluja (Perussuomalaiset, 2023). Mikäli kehitysapumenojen leikkaaminen tarkoittaa, että hädässä olevia ei auteta, vaikka siihen olisi mahdollisuus, voi se Kantin näkökulmasta rikkoa universaalia moraalilakia. Myöskään Rawlsin mukaan tämä ei ole hyväksyttävää, koska se heikentää heikoimmassa asemassa olevien asemaa. Mikäli maahanmuuttokulujen leikkaamisen tavoite tarkoittaa kotouttamisen tai perusturvan heikentämistä, lisää se sekä eriarvoisuutta, että syrjäytymistä, ja on siten Rawlsin periaatteiden vastaista. Myöskään Kantin filosofiassa se ei ole hyväksyttävää, koska leikkaukset kohdistuvat jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin.

5.2.5. Työllisyyspolitiikka ja työmarkkinat

Sosiaalidemokraatit

Työllisyysasteen nosto 80 prosenttiin ja sen myötä työttömyysasteen lasku viiteen prosenttiin ovat SDP:n linjauksessa tärkeässä osassa, kun julkista taloutta halutaan vahvistaa. Se vahvistaisi SDP:n mukaan julkista taloutta merkittävästi ja laskisi julkisen velan suhdetta bruttokansantuotteeseen selkeästi tämänhetkistä alemmalle tasolle (SDP, 2023). Tavoitetta 80 prosentin työllisyysasteesta ja etenemistä kohti täystyöllisyyttä voidaan Kantin periaatteiden mukaan pitää moraalisenä tavoitteena, ei pelkästään taloudellisena. Työ voidaan nähdä keinona osallisuuteen, itsekunnioitukseen ja yhteiskunnalliseen toimijuuteen. SDP korostaa työn merkitystä sekä yksilön että yhteiskunnan hyvinvoinnille. Deontologisessa mielessä tämä tukee

ajatusta siitä, että yksilöllä on velvollisuus osallistua yhteiskuntaan ja yhteiskunnalla on velvollisuus mahdollistaa se.

SDP:n tavoitteena on nostaa panostukset tutkimukseen ja tuotekehitykseen neljän prosentin tasolle suhteessa BKT:n. SDP haluaa painottaa myös investointeja puolustusteollisuuteen ja teknologiavetoisiin kasvuyrityksiin, jotka puolueen mukaan vahvistavat julkista taloutta pitkällä aikavälillä ja tukevat kestäväää kasvua (Helsingin Sanomat 8.7.2025). Kantin ajattelua soveltaen tutkimukseen ja tuotekehitykseen panostaminen voidaan nähdä velvollisuutena kehittää yhteiskuntaa järjen ja tiedon avulla. Mikäli teknologiset ja teolliset investoinnit luovat työpaikkoja, vahvistavat palveluita ja vähentävät eriarvoisuutta, ovat ne myös Rawlsin teorian soveltamisen näkökulmasta moraalisesti hyväksyttäviä.

SDP:n vuoden 2023 talouslinjaukset ovat melkoisen hyvin sovitettavissa deontologiseen etiikkaan. Ne eivät perustu pelkästään hyötyyn tai tehokkuuteen, vaan moraalisiin periaatteisiin, jotka eivät riipu niinkään hyödyistä tai seurauksista, vaan moraalista velvollisuudesta kohdella kaikkia ihmisiä tasa-arvoisesti ja arvokkaasti.

Kokoomus

SDP:n tapaan myös Kokoomuksella on tavoitteena nostaa työllisyysaste 80 prosenttiin. Tavoitteeseensa Kokoomus aikoo päästä työelämän uudistuksilla. Näitä uudistuksia ovat esimerkiksi työtuntien määrän kasvattaminen, työnteon kannustimien parantaminen, kannustinloukkujen purkaminen, työllistämisen helpottaminen paikallista sopimista lisäämällä ja työvoimapalveluiden kehittäminen (Kansallinen Kokoomus, 2023). Kantin universaalisuusperiaatteen mukaan kannustinloukkujen purkaminen on moraalisesti hyväksyttävää, koska työn vastaanottamisen tulisi olla aina kannattavaa. Tämä voisi olla Kantin näkökulmasta universaali sääntö. Rawlsin näkökulmasta taas kannustinloukkujen purkaminen ja tukien leikkaaminen voivat olla epätoivottavia, mikäli ne yhdessä heikentävät huono-osaisimpien asemaa. Rawlsin mukaan poliittiset tavoitteet ovat hyväksyttäviä vain, mikäli ne parantavat huono-osaisimpien asemaa. Deontologian näkökulmasta paikallinen sopiminen voi rikkoa tasa-arvoa ja lisätä eriarvoisuutta, mutta esimerkiksi työurien pidentäminen voisi olla hyväksyttävää, mikäli se on vapaaehtoista ja huomioi yksilön tarpeet ja elämäntilanteen.

Kokoomuksen periaatteet ihmisen työkyvyn ja tasa-arvon vahvistamisesta tukevat Kantin periaatetta ihmisarvon kunnioittamisesta.

Kokoomus esittää ohjelmassaan lukuisia toimia talouskasvun vauhdittamiseksi ja kilpailun edistämiseksi. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoitus on tarkoitus nostaa 4 prosenttiin BKT:sta vuoteen 2030 mennessä (Kansallinen Kokoomus, 2023). Tämä tavoite yhdessä koulutusinvestointien kanssa on deontogisesta näkökulmasta hyväksyttävää. Kantin periaatteiden mukaan nämä toimet tukisivat yksilön autonomiaa ja järjen käyttöä, sekä edistäisivät yksilön kykyä toimia moraalisesti ja itsenäisesti. Rawlsin ajattelua soveltaen toimet voisivat pitkällä aikavälillä hyödyttää myös heikommassa asemassa olevia, mikäli ne lisäävät työllistymismahdollisuuksia ja osaamista. Sen sijaan sääntelyn purku voisi Rawlsin teorian valossa johtaa eriarvoisuuden kasvuun, jos ne suosivat esimerkiksi suuryrityksiä tai varakkaita sijoittajia. Kantin ajattelun mukaan sääntelyn purku taas voisi olla hyväksyttävää, mikäli se lisäisi yksilön vapautta, eikä aiheuttaisi haitallisia seurauksia muille. Jos oletetaan, että kilpailun edistäminen johtaa kuitenkin tilanteisiin, joissa yksilöitä kohdellaan välineinä taloudellisen tehokkuuden nimissä, tavoite ei sovi Kantin periaatteisiin. Tästä esimerkkinä apteekkisääntelyn purku, joka voisi kilpailun vapautuessa heikentää pahimmillaan jopa potilasturvallisuutta. Myös Rawlsin eroperiaatetta voidaan soveltaa kilpailun edistämisen vaikutusten analysointiin. Kilpailun edistäminen saattaisi johtaa palveluiden heikkenemiseen ja työmarkkinoiden epävarmuuteen, jolloin se heikentäisi huono-osaisten asemaa, eikä siten olisi Rawlsin periaatteiden mukaan hyväksyttävää.

Perussuomalaiset

Muiden puolueiden tapaan myös Perussuomalaiset puhuvat työllisyyden vahvistamisesta. Kuten Kokoomuksella, myös Perussuomalaisilla on työllisyyden vahvistamisen lisäksi tavoitteena kokonaistyötuntien määrän kasvattaminen. Keinoja työllisyyden kasvattamiseen ovat puolueen mukaan esimerkiksi kannustinloukkujen purkaminen, osa-aikatyön ongelmien ratkaiseminen, ikääntyneiden työllisyyden parantaminen, sekä koulutuksen ja osaamisen kohdentaminen. Puolueen mielestä työnteon tulee olla kannattavaa ilman sosiaaliturvaa, ja tämä tavoite edellyttää verotuksen keventämistä ja sosiaaliturvan uudistamista (Perussuomalaiset, 2023).

Kantin mukaan työnteon kannattavuuden lisääminen on mahdollista nähdä universaalina periaatteena. Esimerkiksi "jokaisen tulisi voida elättää itsensä työllään"- tavoite voisi toimia yleisenä lakina. Ihmisen autonomia tukee Kantin ajatusta siitä, että yksilö ei ole riippuvainen valtiosta, vaan voi toimia itsenäisesti. Myös ajatusta ikääntyneiden työllisyyden edistämisestä voidaan pitää Kantin periaatteiden mukaan osoituksena ihmisarvon kunnioittamisesta. Tavoitteena on, että ketään ei saa syrjiä iän perusteella. Rawlsin näkökulmasta työmarkkinuudistukset eivät saa heikentää perusoikeuksia, kuten oikeutta kohtuullisiin työehtoihin. Mikäli joustot ja veronkevennykset hyödyttävät pk-yrityksiä ja lisäävät työllisyyttä, ne voivat Rawlsin ajattelua soveltaen epäsuorasti hyödyttää heikoimmassa asemassa olevia. Mutta jos uudistukset lisäävät epävarmuutta ja eriarvoisuutta, ne rikkovat Rawlsin periaatteita.

5.2.6. Yhteenveto

Rawlsin ja Kantin näkökulmasta SDP:n ohjelman voidaan tulkita heijastavan oikeudenmukaisuuden kriteerejä varsin hyvin. SDP:n painotus tulonjaon tasaamiseen ja sosiaaliturvaan tukee vahvasti Rawlsin eroperiaatetta. SDP:n politiikka pyrkii myös universaaleihin periaatteisiin, mikä on kantilaisittain hyväksyttävää.

Melko hyvin kriteerit täyttyvät myös Kokoomuksella. Puolue painottaa talouskasvua ja kannustimia, sekä hyväksyy eriarvoisuuden, mikäli se lisää kokonaishyvintä. Tämä on Rawlsin näkökulmasta hyväksyttävää, mikäli hyödyt ulottuvat myös heikoimmille. Kokoomus korostaa myös yksilön vastuuta ja vapautta, mikä sopii Kantin autonomian periaatteeseen. Puolueen markkinoiden periaatteisiin nojaava ajattelutapa ei kuitenkaan aina takaa universaalista moraalilakia, joka on Kantin näkökulmasta haastavaa.

Perussuomalaisten ajatus kansallisen edun korostamisesta ja tiukempi sosiaaliturva maahanmuuttajille voivat rikkoa eroperiaatetta, joka on heikommin sovitettavissa Rawlsin kanssa. Myös Kantin universaalisuusperiaate haastaa Perussuomalaisten politiikan, joka kohtelee ihmisryhmiä eri tavoin. Toisaalta työnteon kannattavuuden lisääminen voisi toimia universaalina lakina ja ikääntyneiden työllisyyden edistäminen on Kantin periaatteiden mukaan osoitus ihmisarvon kunnioittamisesta.

5.3. Puolueiden talouspoliittisten ohjelmien arviointi konsekventialismin näkökulmasta

5.3.1. Johdanto

Kun analysoin puolueiden talouspolitiikkaa konsekventialismin näkökulmasta, tarkastelen, mitä päämääriä puolue pyrkii kyseisellä toimenpiteellä saavuttamaan. Koska konsekventialismi käyttää tekojen moraalisen arvon mittapuuna niiden tuottamia hyötyjä ja haittoja ("Konsekventialismi," n.d.), pyrin arvioimaan puolueiden argumentointia linjauksen mahdollisista hyvinvointivaikutuksista yhteiskunnassa. Pohdin myös politiikkatoimien jakautumisvaikutuksia, eli mihin ihmisryhmiin hyödyt ja haitat mahdollisesti kohdistuvat, ja onko politiikka konsekventialismin mukaan moraalisesti perusteltavissa. Haastavaksi puolueiden talouspolitiikan arvioimisen konsekventialistisen etiikan näkökulmasta tekee se, että moraalinen arviointi edellyttää erittäin vaativaa, tasapainoista ja empiiristä tarkastelua seurauksista. Talouspolitiikan seurauksia pystyy yleensä tarkastelemaan vasta jälkikäteen, eikä silloinkaan välttämättä täysin luotettavasti. Vaikutukset voivat siis olla hyvin monisyisiä, viivästyneitä ja riippuvaisia muista samanaikaisista tekijöistä.

Puhun konsekventialismin arvioissani myös tasa-arvosta. Vaikka tasa-arvo ei ole klassisen utilitarismin sisäsyntyinen arvo, Derek Parfitin "*Priority View*"-näkökulman mukaan tasa-arvo voidaan sisällyttää konsekventialistiseen arvioon painottamalla hyötyjen jakautumista. Heikoimmassa asemassa olevien hyötyjen lisääminen on moraalisesti tärkeämpää kuin saman hyödyn antaminen hyvinvoiville (Parfit, 2011, s. 503–510)

Olen jakanut myös konsekventialistisen talouspolitiikan analyysin kolmeen eri politiikkateemaan: verotus ja tulonjako, sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut, sekä työllisyyspolitiikka ja työmarkkinat. Verotus vaikuttaa suoraan resurssien jakautumiseen yhteiskunnassa ja puolueet eroavat selvästi siinä, keneen verotuksen hyödyt ja rasitukset kohdistuvat. Sosiaaliturva ja palvelut ovat suoraan yhteydessä kansalaisten hyvinvointiin, erityisesti heikommassa asemassa olevien. Suhtautuminen sosiaaliturvan kattavuuteen ja julkisiin menoihin synnyttää puolueiden välille merkittäviä eroja. Myös työllisyyden kohentamiseen suhtaudutaan eri tavoin. Keskeisiä teemoja ovat aktiivinen työvoimapolitiikka, työmarkkinoiden joustot tai kansallisen työvoiman suosiminen.

Hyödynnän konsekventialistisessa analyysissäni osittain Andreas T. Schmidtin (2024) esittämää *Practice Consequentialism* -lähestymistapaa. Schmidt esittää artikkelissaan *Consequentialism and the Role of Practices in Political Philosophy* käytäntöperustaisen seurausetiikan *Practice Consequentialism* -mallin, jossa politiikan moraalinen arviointi yhdistää käytännön toimivuuden ja ulkoisen normatiivisen näkökulman. Schmidtin ajattelu tukee ideaa siitä, että konsekventialismi ei ole pelkästään abstrakti moraaliteoria, vaan se voi soveltua konkreettiseen politiikan arviointiin. *Practice Consequentialism* antaa välineitä arvioida miten hyvin puolueiden politiikka toimii käytännössä ja samalla säilyttää normatiivinen arviointiperustan. Sen mukaan poliittisia instituutioita ja sosiaalisia käytäntöjä tulisi arvioida sillä perusteella, kuinka paljon hyvää ne tuottavat, ei sen perusteella, ovatko ne sinänsä oikeita tai moraalisesti velvoittavia.

Hyödynnän arvioinnissani myös Amartya Senin kyvykkyysteoriaa, joka keskittyy elämänlaatuun, jonka yksilö kykenee saavuttamaan. Toiminta (*functionings*), kyvykkyudet (*capabilities*), vapaus (*freedom*) ja toimijuus (*agency*) ovat Senin kyvykkyysteorian neljä keskeistä käsitettä ja toimivat viitekehyksenä yksilöllisen hyvinvoinnin arvioimiseksi (Kuklys, 2005, s. 9–10).

5.3.2. Rakentava vai kuluttava velka

Konsekventialismin suhtautuminen valtion velkaan riippuu siitä, millaisia seurauksia velan ottamisella tai vähentämisellä on yhteiskunnan hyvinvoinnille. Velka ei siis itsessään ole hyvä tai huono asia, vaan sen vaikutukset ratkaisevat. Mikäli velan ottaminen mahdollistaa investoinnit, jotka parantavat koulutusta, terveydenhuoltoa tai infrastruktuuria, lisäävät työllisyyttä ja talouskasvua, tai vähentävät eriarvoisuutta, voi velan otto olla perusteltua. Konsekventialismin näkökulmasta velan käyttöä voidaan siis puoltaa, mikäli sen seuraukset lisäävät kokonaishyvinvointia. Koska konsekventialismi ottaa huomioon myös tulevien sukupolvien hyvinvoinnin, velan kasvattaminen voi olla moraalisesti ongelmallista, mikäli se johtaa kestäättömään julkiseen talouteen, liialliseen korkomenojen kasvuun ja/tai taloudelliseen epävakauteen. Konsekventialismi siis erottaa rakentavan velan, kuten

investoinnit, joilla on positiivisia seurauksia, ja kuluttavan velan, kuten menot, joilla ei ole pitkäaikaisia hyötyjä. Onkin sitten eri asia, kuinka tunnistamme rakentavan ja kuluttavan velan.

5.3.3. Verotus ja tulonjako

Sosiaalidemokraatit

Sosiaalidemokraatit (SDP) vastustaa pieni- ja keskituloisten palkansaajien, yrittäjien ja eläkeläisten tuloverojen kiristämistä. Sen sijaan puolue näkee mahdollisuuden keventää ansiotulojen verotusta, mikäli omistamiseen liittyvää verotusta uudistetaan reilummaksi. SDP:n veropoliittinen linja tavoittelee verotuottojen kasvattamista pääomaverotuksen aukkoja paikkaamalla, verovälttelyn torjumisella ja tarpeettomien verotukien karsimisella. Lisäverotuloja tulisi linjauksen mukaan kerätä erityisesti niiltä, joilla on taloudellista kapasiteettia maksaa enemmän ja joiden veroprosentti on nykyisin matalampi kuin samansuuruisia tuloja saavilla (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, 2023). Nämä tavoitteet toteutuessaan vahvistavat Amartya Senin teorian mukaista yksilöiden kyvykkyysskapasiteettia, sekä edistävät kyvykkyyksien yhdenvertaisuutta. SDP korostaa myös, että vero- ja menosopeutukset tulee rytmittää suhdannekehityksen mukaan, jotta se ei vahvista laskusuhdannetta tai vaaranna työllisyyttä. (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, 2023).

SDP tavoittelee ohjelmallaan verotuksen oikeudenmukaisuutta ja hyvinvointivaltion palveluiden turvaamista. Puolueen talouspoliittisissa linjauksissa korostuu seurausperusteinen oikeudenmukaisuus, jonka tavoitteena on maksimoida hyvinvointi ja turvata yhteiskunnan keskeiset palvelut. Tämä ilmentää konsekventialismin periaatetta, jossa politiikan oikeutus perustuu sen seurauksiin. Arvovalinnat näkyvät myös siinä, mitä ei leikata, mikä on eksplisiittinen konsekventialistinen valinta. Kyse ei ole periaatteista, säännöistä tai velvollisuuksista, vaan siitä, että toimenpiteiden seuraukset nähdään parhaiksi. SDP:n mukaan verotuksen tehtävänä on siis rahoittaa palvelut ja sosiaaliturva, ei vain tasapainottaa budjettia. SDP:n lähestymistapa konsekventialismiin on normatiivinen ja sosiaalisesti orientoitunut. Konsekventialismin näkökulmasta SDP:n tavoitteet ovat perusteltuja, mikäli hyödyt ylittävät kustannukset.

Kokoomus

Kokoomus haluaa keventää ansiotuloverotusta miljardilla eurolla kaikissa tuloluokissa työnteon kannustamiseksi, sekä rahoittaa kevennykset kiristämällä vähemmän haitallisia veroja, kuten kulutusveroja. Puolueen mukaan veropolitiikan tulee olla ennakoitavaa ja tukea investointiympäristön vakautta. Verotusta, sekä sosiaaliturvaa on yhteensovitettava kannustinloukkujen purkamiseksi. Kokoomus esittää pysyvää parannusta kotitalousvähennykseen ja korotettua vähennystä senioreille, sekä terveysperusteista veroa ja korotuksia tupakka- ja alkoholiveroihin. Veropohjaa Kokoomus haluaa tiivistää karsimalla verotukia, poistamalla työmarkkinajärjestöjen verovapaudet ja tehostamalla kansainvälistä veroyhteistyötä. Yritysverotuksen puolue haluaa pitää kilpailukykyisenä ja tavoitteena on helpottaa sukupolvenvaihdoksia. Lisäksi Kokoomus aikoo toteuttaa laajan TKI-vähennyksen, joka toteutuessaan tukisi myös tappiollisia startup-yrityksiä (Kansallinen Kokoomus, 2023).

Kokoomuksen mukaan työn verotuksen keventäminen on tärkeää, koska se lisää työnteon kannustavuutta, kasvattaa työvoiman tarjontaa ja vahvistaa julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Tästä kaikki kolme puoluetta ovat yksimielisiä. Konsekventialismin näkökulmasta verotuksen keventäminen on perusteltua, mikäli ansiotulon verotuksen keventämisestä mahdollisesti seuraava talouskasvu kompensoi eriarvoisuusvaikutuksia. Lähestymistapa heijastaa konsekventialismin ydintä, jolloin politiikan arvo määräytyy sen seurausten perusteella.

Kokoomuksen veropoliittisissa linjauksissa korostuu instrumentaalinen konsekventialismi (Roth, 1999, s. 96), jossa veropolitiikan oikeutus perustuu sen kykyyn tuottaa toivottuja seurauksia, kuten talouskasvua ja työllisyyden lisääntymistä. Kokoomus keskittyy enemmän resursseihin ja mahdollisuuksiin kuin suoraan Amartya Senin periaatteen kyvykkyyksiin. SDP:stä poiketen Kokoomus ei tarkastele verotusta ensisijaisesti moraalisisista tai ideologisista lähtökohdista, vaan enemmänkin sen instrumentaalisesta arvosta. Eli kuinka hyvin veropolitiikka toimii välineenä yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamisessa. Ero SDP:n syntyä myös siinä, että Kokoomus ei korosta tulonjaon tasaamista (em. *“Priority View”*-näkökulma), vaan talouskasvun ja työllisyyden kautta tapahtuvaa hyvinvoinnin lisäämistä koko yhteiskunnalle (klassinen, utilitaristinen näkökulma).

Perussuomalaiset

Perussuomalaisten vuoden 2023 talouspoliittisissa linjauksissa verotus nähdään ensisijaisesti keinona vahvistaa kansallista kilpailukykyä ja kannusteena työntekoon (Perussuomalaiset, 2023). Kokoomuksen tavoin puolue tavoittelee resurssien tehokkuutta, ei niinkään Amartya Senin kyvykkyysteorian mukaisten todellisten toimintamahdollisuuksien edistämistä. Kuten jo aiemmin totesin, SDP:n ja Kokoomuksen lisäksi myös Perussuomalaisten mukaan ansiotuloverotuksen keventäminen ja kannustinloukkujen purkaminen lisääisi työvoiman tarjontaa ja vähentäisi passiivisuutta sosiaaliturvajärjestelmässä. Puolue vastustaa niin sanottuja vihreitä veroja, kuten polttoaineveron korotuksia, koska ne nostavat elinkustannuksia ja heikentävät erityisesti haja-asutusalueilla asuvien suomalaisten asemaa (Perussuomalaiset, 2023). Näiden suomalaisten eduista huolehtiminen on sopusoinnussa konsekventialismin periaatteiden kanssa.

Perussuomalaisten veropolitiikkaa voidaan tulkita kansallisesti rajatun konsekventialismin kautta. Talouspoliittiset toimet perustellaan niiden vaikutuksilla kansalliseen omavaraisuuteen, työllisyyteen ja elinkustannuksiin. Puolueen linjauksissa esiintyy ajatus siitä, että vain Suomen kansalaiset ovat oikeutettuja sosiaaliturvaan ja verovarojen hyötyihin. Tämä voi johtaa epätasa-arvoisiin seurauksiin, erityisesti maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöryhmien osalta. Konsekventialismin näkökulmasta tämä voi heikentää kokonaishyvintointia, mikäli politiikka sulkee ulos osan väestöstä.

Globaalit tai ekologiset tavoitteet jäävät Perussuomalaisilla toissijaisiksi, jolloin universaali oikeudenmukaisuus tai globaali hyvinvointi eivät ole ensisijaisia talouspolitiikan arviointiperusteita. Niiden huomiotta jättäminen heijastaa sekin konsekventialismin muotoa, jossa seurauksia tarkastellaan rajatusti ja valikoidusti. Käytän tässä yhteydessä omaa termiäni *kansallinen konsekventialismi*, joka ei ole teorian perusmuoto, vaan poliittinen tai ideologinen rajoitus, joka on ristiriidassa klassisen seurausetiikan kanssa. Perussuomalaisten linjauksessa torjutaan ajatus, että ympäristöverojen avulla voitaisiin keventää ansiotuloverotusta. Näitä Perussuomalaiset pitävät kasvua tukahduttavina erityisesti Suomessa. Perussuomalaiset siis vastustavat ympäristöperusteisia veroja, vaikka niiden pitkän aikavälin seuraukset saattavat toisen näkökulman mukaan olla positiivisia koko yhteiskunnan kannalta. Konsekventialismin periaatteiden mukaan tämä on ristiriitaista, mikäli lyhyen aikavälin kustannuksia asetetaan

pitkän aikavälin hyvinvoinnin edelle. Perussuomalaisten lähestymistavat verotukseen eroavatkin SDP:n universaalimmasta hyvinvointinäkökulmasta ja Kokoomuksen kasvupohjaisesta utilitarismista.

5.3.4. Sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut

Sosiaalidemokraatit

SDP perustelee sosiaaliturvaa ja hyvinvointipalveluita ensisijaisesti investointina yhteiskunnan hyvinvointiin, eikä näe niitä pelkkänä kulueränä. Puolueen vuoden 2023 eduskuntavaaliohjelmassa korostetaan, että sosiaaliturvan tehtävänä on turvata riittävä toimeentulo ja huolenpito kaikissa elämäntilanteissa (SDP, 2023). SDP:n korostama julkisten palveluiden turvaaminen on Amartya Senin kyvykkyysteorian keskeisiä edellytyksiä yksilön todellisille mahdollisuuksille. SDP:n mukaan toimiva sosiaaliturva lisää ihmisten osallisuutta ja ehkäisee köyhyyttä ja syrjäytymistä, mikä puolestaan vahvistaa yhteiskunnan eheyttä ja taloudellista kestävyyttä (SDP, 2023). Hyvinvointipalveluiden osalta SDP sanoo puolustavansa vahvasti julkista sektoria ja vastustaa leikkauksia, jotka kohdistuvat peruspalveluihin tai heikoimmassa asemassa oleviin (Liedon Sosialidemokraatit, 2025).

Konsekventialismin näkökulmasta SDP:n esittämät tavoitteet edustavat hyvin konsekventialismin peruseriaatteita, jossa politiikan arvo määräytyy sen vaikutuksista yksilöiden hyvinvointiin, yhteiskunnan tasa-arvoon ja pitkän aikavälin kestävyYTEEN. Esimerkiksi lause ”*koettu hyvinvointi on otettava entistä vahvemmin mukaan palvelujen arviointiin*” (SDP, 2023), heijastaa konsekventialismin peruseriaatetta, jossa politiikan moraalinen oikeutus syntyy sen vaikutuksista ihmisten elämään. Tämä näkökulma korostaa käytännön seurauksia ja tukee *Practice Consequentialism* -ajattelua (Schmidt, 2024), jossa palveluiden arviointi perustuu niiden kykyyn lisätä yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia.

Kokoomus

Kokoomus lähestyy sosiaaliturvaa ja hyvinvointipalveluita ensisijaisesti taloudellisen kestävyuden ja vaikuttavuuden näkökulmasta. Puolueen ohjelmassa korostetaan, että hyvinvointiyhteiskunnan palveluiden tulevaisuus voidaan turvata vain, jos julkinen talous saadaan tasapainoon. Tämän vuoksi Kokoomus esittää laajoja menosäästöjä ja rakenteellisia uudistuksia, joiden tavoitteena on hillitä julkisten menojen kasvua ja vahvistaa palveluiden rahoituspohjaa (Kansallinen Kokoomus, 2023).

Konsekventialismin näkökulmasta Kokoomuksen linjaukset edustavat edelleen instrumentaalista seurausetiikkaa (Roth, 1999, s. 96). Puolueen näkökulmasta sosiaaliturvan ja palveluiden arvo määräytyy niiden kyvystä tuottaa toivottuja seurauksia, kuten työllisyyden kasvua, taloudellista aktiivisuutta ja julkisen talouden vahvistumista. Sosiaaliturvan uudistamisessa puolue tavoittelee vastikkeellisuutta ja kannustavuutta, mikä heijastaa seurausetiikan periaatetta, jossa tulonsiirtojen tulee johtaa aktiivisuuteen ja osallistumiseen, ei passiivisuuteen. Tämä saattaa kuitenkin johtaa konsekventialismin näkökulmasta siihen, että hyvinvoinnin kohderyhmä rajautuu ainoastaan taloudellisesti aktiivisiin, jolloin esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät tai pienituloiset saattavat jäädä vähemmälle huomiolle.

Myös Kokoomuksen linjaukset soveltuvat hyvin *Practice Consequentialism* -kehykseen (Schmidt, 2024). Kokoomus ei hylkää sosiaaliturvaa, vaan pyrkii tavoitteissaan uudistamaan sitä tavalla, joka lisää työllisyyttä, vahvistaa julkista taloutta ja parantaa palveluiden vaikuttavuutta. Kokoomuksen linjaukset parantavat Amartya Senin teorian mukaisia kyvykkyyksiä siinä mielessä, että ne pyrkivät parantamaan pääsyä palveluihin ja vastaamaan yksilöllisiin tarpeisiin. Kuitenkin kyvykkyyksien laajempi kehittäminen, kuten palveluiden tasa-arvoinen saatavuus ovat vähemmän keskiössä.

Mikäli kokonaishyvinvointi edellä mainittujen toimenpiteiden ansiosta kasvaa, tämä lähestymistapa on linjassa seurausetiikan periaatteiden kanssa, vaikka se ei varsinaisesti korosta universaalialia tasa-arvoa tai hyvinvointia itseisarvona.

Perussuomalaiset

Perussuomalaiset suhtautuvat sosiaaliturvaan ja hyvinvointipalveluihin ensisijaisesti kansallisen edun ja julkisen talouden kestävyuden näkökulmasta. Puolueen vuoden 2023 talouspoliittisessa ohjelmassa korostetaan, että suomalaisen veronmaksajan tulee hyötyä maksamistaan veroista, ja että hyvinvointivaltion resurssit on suunnattava ensisijaisesti suomalaisille kansalaisille. Linjauksen mukaan ”*Perussuomalaisten pitkäaikavälin tavoitteena on korvata Suomen asumisperustainen sosiaaliturva kansalaisuusperustaisella*” (Perussuomalaiset, 2023).

Mikäli perusperiaatteena pidetään kokonaisyhteiskunnan maksimoimista riippumatta kansalaisuudesta tai taustasta, Perussuomalaisten lähestymistapa sosiaaliturvaan ja hyvinvointipalveluihin poikkeaa konsekventialismin keskeisistä periaatteista. Puolue ei tarkastele hyvinvointia universaalina tavoitteena, vaan resurssien kohdentamisena "omalle kansalle". Hyvinvointipalveluiden osalta Perussuomalaiset tavoittelee julkisen sektorin tehtävien rajaamista vain niihin, jotka edistävät suomalaisten työllisyyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta.

Perussuomalaisten sosiaaliturvalinjaukset voivat lyhyellä aikavälillä tuottaa säästöjä ja kohdentaa resursseja tehokkaammin. Amartya Senin teorian kyvykkyysspainotus jää vähäiseksi, koska yksilöiden toimintamahdollisuuksien lisääminen ei ole puolueen painopisteenä. Myös säästöjen pitkän aikavälin vaikutukset, kuten ulkomaalaisten syrjäytyminen ja yhteiskunnallisen koheesion heikentyminen voivat heikentää kokonaisyhteiskuntaa. *Practice Consequentialism* (Schmidt, 2024) mukaan molemmat aikajänteet on huomioitava moraalisisessa arvioinnissa.

5.3.5. Työllisyyspolitiikka ja työmarkkinat

Sosiaalidemokraatit

SDP tavoittelee 80 % työllisyysastetta ja täystyöllisyyttä (työttömyysaste alle 5 %). Puolue haluaa ”*nostaa työllisyyttä ja pitää huolta nykyisestä työvoimasta sekä edistää kestävä*”

työperäistä maahanmuuttoa” (SDP, 2023). SDP:n työllisyyspolitiikkaa ohjaa ajatus siitä, että kaikilla tulee olla mahdollisuus koko-aikatyöhön ja että osa-aikatyötä ei saa käyttää väärin (SDP, 2023). Puolueen panostukset työllisyyteen tukevat Amartya Senin kyvykkyysteoriaa, koska ne tarjoavat ihmisille konkreettisen mahdollisuuden osallistua yhteiskunnan toimintaan. SDP sitoutuu myös nostamaan korkeakoulutusasteen 60 %:iin nuorissa ikäluokissa ja lisäämään TKI-panostuksia 4 %:iin BKT:sta (SDP, 2023).

Konsekventialismin valossa SDP:n suhtautumista työllisyyspolitiikkaan ja työmarkkinoihin voidaan pitää moraalisesti oikeutettuna. Tavoitteet tähtäävät laajasti positiivisiin seurauksiin koko väestölle, eivät vain lyhyen aikavälin taloudellisiin hyötyihin. Puolueen mukaan myös panostukset koulutukseen ja TKI-investointeihin lisäävät pitkän aikavälin tuottavuutta, innovaatioita ja yksilöiden mahdollisuuksia. Ajattelu resonoi seurausetiikan periaatteiden kanssa.

Kokoomus

Kuten SDP, myös Kokoomus tavoittelee 80 % työllisyysastetta. Kokoomus haluaa purkaa työllistymistä haittaavia kannustinloukkuja, uudistaa työmarkkinoita ja pidentää työuria (Kansallinen Kokoomus, 2023). Kokoomuksen ajamat joustavat työmarkkinat ja kannustimet voivat edistää Amartya Senin teorian kyvykkyksiä antamalla ihmisille valinnanvapautta työmarkkinaosallisuuteen. SDP:n tapaan myös Kokoomus haluaa vahvistaa kansainvälistä rekrytointia. Korkeakoulutettujen osuuden puolue haluaa nostaa 50 prosenttiin ikäluokasta ja TKI-rahoituksen 4 prosenttiin BKT:sta vuoteen 2030 mennessä (Kansallinen Kokoomus, 2023).

Kokoomuksen linjaukset työmarkkinoiden ja työllisyyden osalta ovat konsekventialismin näkökulmasta moraalisesti perusteltuja, koska ne pyrkivät maksimoimaan kokonaishyvinnön työllisyyden ja työmarkkinauudistusten kautta. Toisaalta esimerkiksi paikallisen sopimisen tavoite näyttäytyy hyvin erilaisena riippuen siitä, katsooko sitä työntekijän vai työnantajan näkökulmasta. Moraalinen oikeutus edellyttää, että uudistukset eivät lisää eriarvoisuutta tai heikennä taloudellisesti haavoittuvien ryhmien asemaa. Mikäli etuuksien leikkaukset vähentävät turvallisuuden tunnetta, saattaa se heikentää Amartya Senin

teorian mukaisia kyvykkyyksiä, painottaen enemmän resursseja kuin todellisia toimintamahdollisuuksia.

Kokoomus linjaa, että koulutuksen tasa-arvoinen saatavuus ja osaamistason nostaminen tukevat yksilöiden mahdollisuuksia ja yhteiskunnan toimintakykyä, kun taas TKI-panostukset vahvistavat talouden dynamiikkaa ja tulevaisuuden kilpailukykyä. Konsekventialismin näkökulmasta nämä linjaukset ovat moraalisesti varsin perusteltuja. Kokoomus myös laajentaisi ansiosidonnaisen työttömyysturvan kaikille, ei vain työttömyyskassojen jäsenille. Tämä auttaisi puolueen mukaan rohkeammin siirtymään työstä toiseen, sekä hakemaan uusia mahdollisuuksia tai ottamaan vastaan määräaikaista työsuhdetta. Konsekventialismin näkökulmasta tällainen politiikka maksimoi hyvät seuraukset kokonaisuutena, riippumatta siitä miten ne jakautuvat. Jos työntekijöiden määräaikaista työsopimukset kuitenkin yleistyvät ilman riittäviä suojamekanismeja, seuraukset voivat olla negatiivisia yksilöiden hyvinvoinnille ja kokonaisyhteiskunnan muutos ratkaisee toimenpiteen moraalisen hyväksyttävyyden.

Perussuomalaiset

Päinvastoin kuin SDP ja Kokoomus, Perussuomalaiset ei esitä työllistämistavoitteistaan tarkkoja lukuja. Puolue näkee, että työllisyysasteen nousu on ollut seurausta osa-aikatyön lisääntymisestä, ei tehtyjen työtuntien kasvusta. Perussuomalaisten mukaan suuri määrä osa-aikatyöllisistä tekee lyhyempää työpäivää vastentahtoisesti, vaikka haluaisi kokopäivätyötä (Perussuomalaiset, 2023). Tavoite työtuntien tasaisemmasta jakautumisesta on sopusoinnussa konsekventialististen periaatteiden kanssa. Linjauksessaan Perussuomalaiset kannattavat ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastamista, sekä Kokoomuksen tavoin asumistuen uudistamista siten, että se kannustaa työn perässä muuttamiseen. Puolue kritisoi kouluttamattomien maahanmuuttoa, joka heidän mukaansa painaa palkkatasoa alas. Tavoite tasavertaisen palkkatason säilyttämisestä on seurausetiikan mukaista. Perussuomalaisten mielestä myös ”yltiöpäisen ilmastopolitiikan negatiivisista työllisyys- ja muista vaikutuksista on vaiettu” (Perussuomalaiset, 2023).

Konsekventialismin näkökulmasta Perussuomalaisten työllisyyspolitiikka pyrkii maksimoimaan kokonaisyhteiskunnan erityisesti kantaväestön näkökulmasta.

Konsekventialismin mukaan politiikan moraalinen oikeutus riippuu sen seurauksista kaikille yhteiskunnan jäsenille, ei vain valitulle ryhmälle. Sekä ansiosidonnaisen porrastus, että asumistuen uudistus ovat työllisyyden näkökulmasta hyväksyttäviä, jos ne eivät heikennä haavoittuvien ryhmien asemaa, vaan parantavat yhteiskunnan toimintakykyä. Amartya Senin kyvykkyysteorian näkökulmasta resurssien tehokkaampi käyttö saattaa kuitenkin jättää vähemmälle painoarvolle kyvykkyyksien moninaisen vahvistamisen. Myös asumistuen porrastus saattaa heikentää heikoimmassa asemassa olevien toimeentuloa, lisätä asunnottomuutta, tai aiheuttaa sosiaalista epävarmuutta, jolloin sen moraalinen oikeutus heikkenee.

5.3.6. Yhteenveto

SDP:n linjausten voidaan katsoa vastaavan hyvin konsekventialismin perusperiaatteita. Puolue pyrkii maksimoimaan hyvinvointia koko väestölle. Se huomioi tasa-arvon, palveluiden turvaamisen, sekä pitkän aikavälin vaikutukset. Puolue hyväksyy myös velan, mikäli se lisää kokonaisyhyvinvointia. SDP:n tavoitteiden haasteeksi voi kuitenkin muodostua taloudellinen tehokkuus, joka toisi mahdollisuuden julkisen talouden tasapainoon.

Kokoomus painottaa talouskasvua, työllisyyttä ja julkisen talouden kestävyyttä. Puolue pyrkii toimiensa tehokkuuteen ja vaikuttavuuteen. Sosiaaliturvan leikkaukset voivat heikentää heikoimmassa asemassa olevien asemaa, koska hyvinvointi nähdään välineenä, ei itseisarvona. Konsekventialismin kannalta tämä tarkoittaa instrumentaalista seurausetiikkaa, joka täyttääkin osan konsekventialismin vaatimuksista, mutta ei välttämättä huomioi kaikkia hyvinvoinnin ulottuvuuksia.

Perussuomalaiset korostavat työnteon kannustavuutta ja julkisen talouden kestävyyttä. Haasteita konsekventialismin näkökulmasta aiheuttaa hyvinvoinnin rajaaminen Suomen kansalaisiin, sekä ekologisten, että globaalien seurausten sivuuttaminen. Myös sosiaaliturvan leikkaukset voivat lisätä eriarvoisuutta. Perussuomalaisten konsekventialismin muodosta käytän termiä *kansallinen seurausetiikka*, koska se ei täytä konsekventialismin universaalialia hyvinvointiperiaatetta.

5.4. Puolueiden talouspoliittisten ohjelmien arviointi hyve-etiikan näkökulmasta

5.4.1. Johdanto

Arvioidessani puolueiden talouspoliittisia ohjelmia hyve-etiikan näkökulmasta, aloitan siitä, millaisia hyveitä tai luonteenpiirteitä puolueet talouspolitiikassaan ilmentävät. En keskity politiikan seurauksiin, vaan siihen, millaista moraalista asennetta ja arvomaailmaa puolueiden talouspoliittiset tavoitteet heijastavat. Pohdin, korostavatko puolueet linjauksissaan tiettyjä arvoja vai nähdäänkö talouspolitiikka ensisijaisesti välineellisenä keinona hyötyjen maksimointiin. Eskelisen ja Sorsan mukaan (2011, s. 134) ”näyttää siltä, että hyve-etiikka tarjoaa parhaat välineet talouden käytäntöjen arvottamiseen talouspolitiikassa, koska se ottaa huomioon toiminnan epävarmuuden ja poliittisen luonteen sekä politiikan tekemisen tavat”. Tämä ajatus tukee hyvin Aristoteleen näkemystä, jonka mukaan valtion tehtävänä on luoda olosuhteet, joissa ihmiset voivat elää hyveellisesti ja saavuttaa *eudaimonian*, eli kukoistavan ja onnellisen elämän. Valtion päämääränä on siis hyveellisten ja onnellisten kansalaisten kasvattaminen. (Hamedi, 2014, s. 1165).

Talouspoliittisten linjausten arvioinnissa hyödynnän pääasiallisesti kolmea seuraavaa hyve-etiikan periaatetta: oikeudenmukaisuus, vastuullisuus ja solidaarisuus. Oikeudenmukaisuudella on tärkeä rooli yhteiskunnan moraalin ylläpitäjänä. Se on hyve, joka pitää yllä yhteisön eheyttä. Seuraava lause kiteyttääkin oikeudenmukaisuuden merkityksen talouspolitiikan analyysissä: ”*Justice is the bond that holds the society together*” (Bhandari 2002). Tämä kuvastaa hyvin jo aiemmin käsitellyä hyve-etiikan yhteisöllistä ulottuvuutta.

Arvioin linjauksia myös vastuullisuuden ja solidaarisuuden periaatteiden näkökulmasta. McIntyre-Mills (2010, s. 4, 6, 11) korostaa artikkelissaan *Constructing Citizenship and Transnational Identity: Participatory Policy to Enhance Attachment and Involvement* vastuullisuutta ja solidaarisuutta kahdella tasolla. Päätöksiä tulisi tehdä tulevien sukupolvien näkökulmasta, mikä laajentaa vastuun yli aikarajojen. Samalla on oltava avoimia myös marginalisoitujen äänten kuulemiselle, mikä on keskeinen solidaarisuuden muoto. Näiden periaatteiden rinnalla talouspolitiikan painopisteen tulisi keskittyä yksilöiden ja yhteisöjen

hyvinvointiin, kuten terveyteen, koulutukseen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen sen sijaan, että painotetaan yksinomaan BKT:n kasvua.

Edellisten analyysien tapaan aloitan käsittelyn puolueiden suhtautumisesta verotukseen ja tulonjakoon, tämän jälkeen siirryn sosiaaliturvaan ja hyvinvointipalveluihin, sekä lopuksi työllisyyspolitiikkaan ja työmarkkinoihin. Sitä ennen pohdin vielä hyve-etiikan ja valtion velan välistä suhdetta.

5.4.2. Hyve-etiikka ja valtion velka

Hyve-etiikka voi tarjota arvopohjaisen näkökulman valtion velkaan. Mikäli pohdimme valtion velkaa samojen periaatteiden (oikeudenmukaisuus, vastuullisuus ja solidaarisuus) näkökulmasta kuin puolueiden talouspolitiikkaa, voimme kysyä, edistääkö velanotto yhteistä hyvää ja mahdollistaako se kansalaisten kukoistuksen pitkällä aikavälillä. Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta velan hallinta liittyy sukupolvien väliseen tasapainoon. Aristoteleen jakavan oikeudenmukaisuuden (*distributive justice*) mukaan hyödyt ja rasitteet jaetaan suhteessa ansioihin, tarpeisiin tai asemaan. Velanotto on tapa jakaa taloudellisia resursseja ajassa. Korjaavan oikeudenmukaisuuden (*corrective justice*) mukaan taas velkaa voidaan käyttää korjaamaan taloudellisia epätasapainoja, esimerkiksi kriisitilanteessa tai sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämiseksi (Hamedi, 2014, s. 1165). Kuten talouspolitiikassa, vastuullisuus velan hallinnassa voisi tarkoittaa, että huomioidaan pitkän aikavälin vaikutukset. Solidaarisuus taas sitä, että velkaa otettaessa huomioidaan, kuinka se käytetään haavoittuvassa asemassa olevien aseman parantamiseen.

5.4.3. Verotus ja tulonjako

Sosiaalidemokraatit

SDP:n suhtautumisessa verotukseen ja tulonjakoon korostuvat oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden hyveet. SDP tavoittelee linjauksessaan (SDP, 2023) verotuksen progressiivisuutta ja lupaa, ettei pieni- ja keskituloisten tuloverotus nouse. Suurituloisten ja

varakkaimpien verotusta kiristetään, erityisesti pääomatulojen ja suurten perintöjen osalta. Näissä linjauksissa oikeudenmukaisuus näkyy pyrkimyksessä vähentää eriarvoisuutta ja turvata heikoimmassa asemassa olevien toimeentulo. Solidaarisuus taas näkyy SDP:n linjauksessa yhteisvastuun korostamisena, jolloin verotuksen uudistukset kohdistuvat varakkaimpiin, ei pienituloisiin ihmisiin. Korkea verotus ylemmissä tuloluokissa saattaa tosin näyttäytyä vastaavasti epäoikeudenmukaisuutena varakkaimmissa ihmisryhmissä.

Vaikka SDP:n linjauksessa korostuu pitkän aikavälin kestävyiden ja sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden huomioiminen, on vastuullisuuden kannalta ongelmallista, mikäli toimenpiteitä joudutaan rahoittamaan liiallisella velan otolla, joka taas heikentää tulevien sukupolvien olosuhteita.

Kokoomus

Kokoomus korostaa linjauksessaan julkisen talouden tasapainottamista kahden vaalikauden aikana, velkaantumisen pysäyttämistä ja rakenteellisia uudistuksia (Kansallinen Kokoomus, 2023). Tämä voidaan tulkita vastuullisuuden hyveenä pitkän aikavälin valtiontalouden kestävyyttä tarkasteltaessa. Puolueen tavoitteena on tehdä sopeutukset pääosin menosäästöillä, ei veronkorotuksilla. Tämä taas ei ole vastuullisuuden kannalta hyvä, mikäli säästöt kohdentuvat yhtä lailla heikompiosaisiin kuin vauraisiin. Ansiotuloverotusta Kokoomus haluaa keventää kaikissa tuloluokissa työnteon kannustimien parantamiseksi. Kokoomuksen mukaan *”veropolitiikan on oltava ennakoitavaa investointiympäristön vakauden turvaamiseksi”* (Kansallinen Kokoomus, 2023). Tämä voidaan nähdä johdonmukaisuuden hyveenä.

Kokoomuksen veropolitiikassa oikeudenmukaisuuden hyve painottuu ainakin pienituloisten näkökulmasta heikommin, koska tulonjaon tasaaminen ei ole keskiössä. Myös solidaarisuus on vähemmän näkyvää, koska talouspoliittisten tavoitteiden painopiste on enemmän yksilökeskeisissä kannustimissa kuin yhteisvastuussa.

Perussuomalaiset

Kokoomuksen tavoin myös Perussuomalaisilla vastuullisuuden hyve korostuu vahvasti velkaantumisen hillinnässä ja sopeutuksessa. Puolueilla on samat tavoitteet myös ansiotuloverotuksessa. Sitä halutaan keventää kautta linjan, jotta kannustinloukut purkautuvat ja työllisyys paranee. Vaikka ansiotuloveron kevennykset koskevat kaikkia veronmaksajia, Perussuomalaiset perustelee niitä ensisijaisesti suomalaisten ostovoiman turvaamisella ja kansallisen edun vahvistamisella (Perussuomalaiset, 2023). Solidaarisuus rajautuu näin retorisesti kansalliselle tasolle, mikä eroaa hyve-etiikan universaalimmasta vastuullisuushanteesta. Perussuomalaiset näkevät myös kehitysavun ja maahanmuuton säästökohteina, mikä heijastaa rajattua solidaarisuuskäsitystä. Kokoomuksen tavoin myöskään Perussuomalaiset ei korosta tulonjaon tasaamista, jolloin oikeudenmukaisuuden hyve on puolueen politiikassa rajallista.

5.4.4. Sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut

Sosiaalidemokraatit

SDP korostaa, että hyvinvointivaltion keskeisistä palveluista ja heikoimmassa asemassa olevien perustoimeentulosta ei leikata, vaikka julkista taloutta sopeutetaan. Puolueen tavoitteena on säilyttää laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut, joiden painopiste on julkisissa, yhteisesti rahoitetuissa palveluissa. Nämä vähentävät puolueen mielestä hyvinvointi- ja terveyseroja, sekä ehkäisevät syrjäytymistä (SDP, n.d.). Myös sosiaaliturvaa ja hyvinvointipalveluita tarkasteltaessa SDP:n linjauksissa korostuu oikeudenmukaisuus ja solidaarisuus. Yhteisvastuu korostuu vahvasti. Palvelut ja sosiaaliturva nähdään yhteisesti rahoitettuna ja niiden on oltava kaikkien saatavilla. Puolueen hyveenä voidaan nähdä myös vastuullisuus, mikäli tarkastellaan hyvinvointipalveluita pitkän aikavälin näkökulmasta. SDP haluaa vahvistaa ennaltaehkäiseviä ja matalan kynnyksen palveluja lapsille, perheille ja ikääntyneille (SDP, n.d.). Vastuullisuus joutuu kuitenkin koetukselle, jos valtion velka kasvaa ja hyvinvointipalveluiden rahoitusvajeeseen ei löydy ratkaisua. SDP:n linjaukset korostavat kuitenkin vahvasti oikeudenmukaisuutta ja solidaarisuutta, mikä tekee niistä arvopohjaisia ja ne ovat lähellä hyve-etiikan periaatteita.

Kokoomus

Kokoomus esittää noin 1,5 miljardin euron sopeutusta asumistuen uudistamiseen ja sosiaali- ja terveystalouden tuottavuuden parantamiseen. Painopiste on tehokkuudessa ja rakenteellisissa uudistuksissa, ei palvelujen laajentamisessa. Kokoomus lupaa parantaa hoitoon ja palveluihin pääsyä, mutta korostaa samalla kustannustehokkuutta ja vaikuttavuutta (Kansallinen Kokoomus, 2023). Vaikka Kokoomus pyrkii tavoitteissaan turvaamaan hyvinvointipalvelut, se korostaa enemmän talouden tasapainoa ja työllisyyttä kuin tulonjaon tasaamista. Tämä saattaa heikentää heikoimmassa asemassa olevien asemaa, mikäli leikkaukset kohdistuvat sosiaaliturvaan. Tämä ei tue oikeudenmukaisuuden hyvettä. Sen sijaan vastuullisuus korostuu Kokoomuksen politiikassa vahvasti. Velkaantumisen pysäyttäminen ja rakenteelliset uudistukset nähdään välttämättöminä hyvinvointiyhteiskunnan säilymisen ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnin kannalta (Kansallinen Kokoomus, 2023). Kysymys vastuullisuudesta kuitenkin hämärtyy, mikäli säästötoimet kohdistetaan suoraan sosiaali- ja terveystalouteen, jolloin säästöt iskevät kovimmin juuri heikoimmassa asemassa oleviin. Kokoomuksen politiikka ei ensisijaisesti pyri ilmentämään hyveitä, vaan puolue käyttää talouspolitiikkaa ennemminkin välineenä muiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Perussuomalaiset

Perussuomalaiset esittää merkittäviä menosäästöjä julkisen talouden tasapainottamiseksi. Tämä voidaan nähdä vastuullisena valtion talouden näkökulmasta, mutta ei välttämättä kansalaisten lyhyen aikavälin kokonaishyvinvoinnin kannalta. Säästöt koskevat myös sosiaaliturvaa, mikä voi vaikuttaa palvelujen laatuun ja kattavuuteen. Sosiaaliturvaa puolue haluaa uudistaa niin, että työn vastaanottaminen on aina kannattavaa. Tämä tarkoittaa kannustinloukkujen purkamista. Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta asia voi olla ongelmallinen, sillä uudistus saattaa heikentää kaikkein heikoimmassa asemassa olevien tilannetta. Perussuomalaiset haluaa säilyttää perusturvan suomalaisille ja korostaa tiukkaa maahanmuuttopolitiikkaa, sekä kehitysavun leikkauksia. Sosiaaliturvaa Perussuomalaiset eivät pidä universaalina, vaan ainoastaan kansallisesti rajattuna etuutena. Tässä tavoitteessa solidaarisuus näyttäytyy rajoitetusti, sillä se on kansallisesti rajattua.

5.4.5. Työllisyyspolitiikka ja työmarkkinat

Sosiaalidemokraatit

Hyve-etiikan näkökulmasta SDP:n suhtautuminen työllisyyspolitiikkaan ja työmarkkinoihin tukee oikeudenmukaisuuden, solidaarisuuden ja vastuullisuuden hyveitä. Koska puolue tavoittelee ilmoituksensa mukaan uuden ja paremman työn syntymistä, haluaa turvata työntekijöitä työelämän muutoksissa ja lisätä koulutusmahdollisuuksia läpi työuran (SDP, 2023), korostuu tavoitteissa oikeudenmukaisuuden hyve. Myös solidaarisuus tulee esiin SDP:n halussa pitää kaikki mukana työelämässä, sekä koulutukseen panostamisessa. Puolue haluaa myös edistää työperäistä maahanmuuttoa työvoimapulan ratkaisemiseksi ja panostaa siksi maahanmuuttajien kotouttamiseen (SDP, 2023). Tämä tukee puolueen edustamaa yhteisvastuun hyvettä. Vastuullisuus näkyy myös SDP:n pitkän aikavälin tavoitteissa. Työllisyysasteen kasvattaminen 80 prosenttiin nähdään keinona vahvistaa julkista taloutta ja turvata hyvinvointivaltion rahoitus tulevaisuudessa (SDP, 2023). Puolue haluaa torjua ”ylimitoitettut leikkaukset”, koska ne johtaisivat puolueen mukaan työttömyyden kasvuun ja velkaantumisen lisääntymiseen. Näin vältetään äärimmäisiä ratkaisuja ja pyritään tasapainoon talouden ja hyvinvoinnin välillä (SDP, 2023).

Kokoomus

Kokoomuksella on useita työmarkkinoihin liittyviä tavoitteita. Niitä ovat työllisyysasteen nostaminen 80 prosenttiin, työperäisen maahanmuuton kasvattaminen, kannustinloukkujen purkaminen, rakenteiden uudistaminen, työurien pidentäminen ja työmarkkinoiden jouston lisääminen (Kansallinen Kokoomus, 2023). Nämä voidaan nähdä oikeudenmukaisuuden hyveenä, mikäli esimerkiksi joustavuus parantaa sekä työntekijöiden, että työnantajien mahdollisuuksia sopeutua muuttuviin olosuhteisiin. Täytyy kuitenkin muistaa, että hyve-etiikan näkökulmasta joustavuus ei saa johtaa heikoimmassa asemassa olevien kohteluun epäoikeudenmukaisesti. Vastuullisuudeksi voidaan nähdä Kokoomuksen pyrkimys varmistaa talouden kestävyys ja yksilön vastuu omasta toimeentulosta. Kokoomuksen näkemyksen mukaan sosiaaliturva ja verotus eivät saa estää työn vastaanottamista, jolloin yksilön autonomia ja mahdollisuus toimia hyveellisesti vahvistuvat. Puolueen arvostamia hyveitä voidaan katsoa

olevan ahkeruuden ja omatoimisuuden hyveet. Solidaarisuutena globaalissa mittakaavassa voidaan tulkita kansainvälinen rekrytointi ja työvoiman liikkuvuuden tavoite, jolloin mahdollisuuksia avataan myös ulkomaisille työntekijöille.

Perussuomalaiset

Oikeudenmukaisuuden hyve tarkoittaa Perussuomalaisten linjauksissa työnteon palkitsemista ja kotimaisten toimijoiden suojelemista taloudellisilta rasituksilta. Oikeudenmukaiseksi hyve-etiikassa voidaan katsoa myös ilmastopolitiikan aiheuttamien kustannusten vastustaminen, mikäli tavoitteena on estää kohtuuttomat kustannukset heikompiosaisille. Kokoomuksen tapaan puolueen halu purkaa kannustinloukkuja ja keventää verotusta voidaan nähdä oikeudenmukaisuuden hyveenä työn arvostamisessa. Perussuomalaisten linjauksia lukiessa vastuullisuuden hyveeseen täytyy suhtautua kaksijakoisesti. Vastuullisuuden näkökulmasta ilmastopolitiikan torjuminen on ongelmallista, koska se sivuuttaa tulevien sukupolvien hyvinvoinnin ja globaalin yhteisen hyvän. Puolueen politiikka on kuitenkin vastuullista arvioitaessa julkisen talouden sopeutusta ja velkaantumisen hillintää. Asumistuen uudistaminen niin, että se kannustaa työn perässä muuttamiseen, voidaan tulkita solidaarisuutena työssäkäyvien ja työtä hakevien tukemisessa. Se ei kuitenkaan painota tulonjaon tasausta vaan erityisesti työhön osallistumista. Perussuomalaiset tuovat linjauksessaan esiin myös ahkeruuden ja omatoimisuuden hyveet, jotka tulevat esiin työhön kannustamiseen liittyvissä toimissa.

5.4.6. Yhteenveto

Arvioitaessa puolueiden talouspoliittisia linjauksia hyve-etiikan näkökulmasta, noudattaa SDP:n politiikka oikeudenmukaisuuden, vastuullisuuden ja solidaarisuuden periaatteita. SDP:n linjauksissa oikeudenmukaisuus näkyy tasa-arvon ja hyvinvointivaltion turvaamisen kautta. Puolueen hyveenä voidaan nähdä vastuullisuus, mikäli tarkastellaan hyvinvointipalveluita pitkän aikavälin näkökulmasta. Vastuullisuuden hyve ei kuitenkaan toteudu täydellisesti, jos tavoitteessa ei huomioida tarpeeksi kasvavaa valtion velkaantumista. SDP:n linjaus on vahvasti yhteisöllinen, joka tukee solidaarisuuden hyvettä.

Kokoomus täyttää hyve-etiikan kriteerit osittain. Painotus on vahvasti vastuullisuudessa ja yksilön mahdollisuuksissa, mutta solidaarisuus jää heikommaksi. Valtion velkaan suhtaudutaan vakavasti ja talouden tasapainottaminen ja velkaantumisen hillintä ovat keskeisiä tavoitteita. Työn palkitseminen ja kannustinloukkujen purku on hyve-etiikan näkökulmasta oikeudenmukaista, koska työnteko nähdään hyveellisenä ja sen tulee olla kannattavaa. Tässä painotus on kuitenkin enemmän yksilön ansioissa kuin rakenteellisessa tasa-arvossa.

Perussuomalaiset täyttää hyve-etiikan kriteerit rajallisesti. Vastuullisuus puolueella on merkittävässä roolissa, mutta solidaarisuus ja oikeudenmukaisuus ovat kapeasti määriteltyjä. Sopeutus ja velkaantumisen hillintä ovat keskeisiä tavoitteita, mikä ilmentää vastuullisuutta tulevia sukupolvia kohtaan. Toisaalta negatiivinen suhtautuminen ympäristöarvoihin kääntää asian päinvastoin. Solidaarisuus on rajattu Suomen kansalaisiin, jolloin painotus on kotimaisen edun turvaamisessa. Tämä on kyllä yhteisöllisyyttä, mutta ei universaalista solidaarisuutta. Oikeudenmukaisuus näkyy Perussuomalaisten linjauksessa työntekijöiden kannattavuuden korostamisessa ja verotuksen keventämisessä. Tämä on oikeudenmukaista niille, joilla on töitä, mutta rajaa tämän hyveellisen toiminnan palkittamisen vain tähän tiettyyn kohderyhmään.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Työni tarkoituksena oli selvittää, kuinka kolme keskeistä etiikan teoriaa, deontologia, konsekventialismi ja hyve-etiikka soveltuvat talouspolitiikan arviointiin. Lisäksi arvioin konkreettisesti Sosiaalidemokraattien, Kokoomuksen ja Perussuomalaisten vuoden 2023 eduskuntavaaleja edeltäneet talouspoliittiset linjaukset näiden kolmen teorian näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastelin myös samojen etiikan teorioiden suhdetta taloustieteeseen.

Työ osoittautui erittäin mielenkiintoiseksi, mutta samalla haastavaksi. Näkemyksiä eettisten teorioiden suhteesta talouspolitiikkaan ja taloustieteeseen oli paljon. Relevanttien lähteiden tunnistaminen, sekä niiden valitseminen ei ollut yksinkertaista. Vaikka teoreettinen viitekehys tarjosi selkeän perustan, täysin objektiivisten arvioiden tekeminen osoittautui ajoittain

haastavaksi, sillä talouspoliittisiin päätöksiin vaikuttavia tekijöitä on lukuisia. Kuitenkin talouspoliittisten linjausten analysointi näiden kolmen etiikan teorian kautta tarjosi varsin kattavan kuvan puolueiden arvomaailmasta. Analyysi osoitti, että puolueiden talouspoliittiset linjaukset eivät ole pelkästään teknisiä ratkaisuja, vaan heijastavat niiden syvällisiä moraalisia ja ideologisia lähtökohtia.

Lähdin liikkeelle deontologisesta tarkastelutavasta, erityisesti Kantin ja Rawlsin näkökulmasta. Tarkastelutapa korostaa universaaleja periaatteita ja oikeudenmukaisuutta, ja on lähellä poliittisen filosofian, sekä hyvinvoinnin taloustieteen lähestymistapoja talouspolitiikkaan. Osoittautui, että SDP:n esittämät talouspoliittiset tavoitteet vastaavat näitä kriteerejä varsin hyvin. Puolueen painotus tulonjaon tasaamiseen ja sosiaaliturvaan tukee Rawlsin eroperiaatetta. SDP:n pyrkimys universaaleihin periaatteisiin on myös kantilaisittain hyväksyttävää. Kokoomuksen talouspolitiikka on osittain sopusoinnussa deontologian kanssa. Sen painotus kasvuun ja yksilön autonomiaan tukee Rawlsin ja Kantin periaatteita, mikäli hyödyt ulottuvat myös heikommassa asemassa oleville. Kokoomuksen markkinaehtoinen lähestymistapa ei kuitenkaan aina takaa universaalialia moraalilakia, mikä tekee linjauksen Kantin näkökulmasta haastavaksi. Perussuomalaisten kansallisen edun korostus ja tavoite saada rajatumpi sosiaaliturva maahanmuuttajille taas ovat vaikeasti sovitettavissa Rawlsin eroperiaatteeseen. Kantin universaalisuusperiaate haastaa Perussuomalaisten linjaukset, jotka kohtelevat eri ihmisryhmiä eri tavoin.

Konsekventialismin näkökulmasta arviointi vaati eniten ponnisteluita. Konsekventialistinen lähestymistapa korostaa päätösten seurauksia, eli vaikutuksia muun muassa hyvinvointiin, oikeudenmukaisuuteen ja resurssien jakautumiseen. SDP perustelee talouspoliittisia toimiaan hyvinvointivaltion säilyttämisellä, Kokoomus valtion velkaantumisen pysäyttämällä ja Perussuomalaiset suomen kansalaisten hyvinvoinnin lisäämisellä. Talouspoliittisten päätösten seuraukset ovat kuitenkin monisyisiä, usein ajallisesti viivästyneitä, sekä riippuvaisia muista ulkopuolisista tekijöistä. Tämä tekee arvioinnista vaikeaa. SDP:n linjaukset ovat lähellä konsekventialismin periaatteita, sillä ne korostavat tasa-arvoa ja palveluiden turvaamista. Kokoomus taas painottaa talouskasvua, sekä julkisen talouden kestävyyttä, ja näkee ne hyvinvointia tuottavana välineenä. Perussuomalaiset korostavat työnteon kannustavuutta ja talouden kestävyttä, mutta rajaavat hyvinvoinnin kansallisesti ja sivuuttavat globaalit sekä ekologiset seuraukset, mikä voidaan tulkita kansalliseksi seurausetiikaksi.

Hyve-etiikan osiossa käytin arviointiperusteena kolmea hyve-etiikan periaatetta: oikeudenmukaisuus, vastuullisuus ja solidaarisuus. SDP:n linjauksissa oikeudenmukaisuus näkyy tasa-arvon ja hyvinvointivaltion turvaamisen kautta. Puolueen linjaus on myös yhteisöllinen, joka tukee solidaarisuuden hyvettä. Oikeudenmukaisuuden hyve näyttäytyy kuitenkin erilaisena riippuen siitä, mistä tuloluokasta esimerkiksi verotusta tarkastelee. Kokoomuksella painotus on vahvasti vastuullisuudessa valtion velan suhteen, sekä yksilön mahdollisuuksien turvaamisessa. Solidaarisuuden hyve jää tavoitteissa pienemmälle huomiolle. Perussuomalaisilla sopeutus ja velkaantumisen hillintä ovat keskeisiä tavoitteita, mikä ilmentää vastuullisuutta tulevia sukupolvia kohtaan. Toisaalta negatiivinen suhtautuminen ympäristöarvoihin kääntää asian päinvastoin. Solidaarisuus on rajattu Suomen kansalaisiin, jolloin painotus on vain kotimaisen edun turvaamisessa.

Erityisen relevanteiksi arviointiteorioiksi koin tutkimukseni perusteella deontologian ja hyve-etiikan. Kantin ja Rawlsin näkökulmat soveltuvat hyvin talouspolitiikan eettisyyden tarkasteluun. Ne tarjoavat normatiivisia periaatteita, jotka eivät riipu lyhyen aikavälin hyötylaskelmista. Kant ja Rawls korostavat oikeudenmukaisuutta, universaaleja sääntöjä ja yksilön arvon kunnioittamista, mikä on olennaista politiikassa. Talouspoliittiset päätöksethän vaikuttavat laajoihin ihmisryhmiin ja parhaimmillaan useisiin sukupolviin. Myös hyve-etiikka soveltuu erinomaisesti talouspolitiikan tarkasteluun. Se tuo esiin puolueiden arvot ja luonteenpiirteet, jotka ohjaavat päätöksentekoa. Vastuullisuus, solidaarisuus ja oikeudenmukaisuus eivät ole vain abstrakteja periaatteita, vaan konkreettisia hyveitä, jotka luovat pohjan kestäväälle ja moraalisesti hyväksyttävälle talouspolitiikalle.

Konsekventialismia on yleisesti käytetty talouspolitiikan arvioinnissa, koska se painottaa hyvinvointivaikutuksia. Mikäli tavoitteena on rakentaa vahva ja selkeä viitekehys talouspolitiikan eettiselle arvioinnille, konsekventialismin jättäminen pois olisi mielestäni kuitenkin perusteltua. Hyvinvointiin liittyvien seurausten arviointi on käytännössä erittäin haastavaa, sillä talouspoliittisten päätösten vaikutuksia on vaikea mitata luotettavasti. Näin ollen hyvä viitekehys nojaisi ensisijaisesti deontologiaan ja hyve-etiikkaan. Yhdessä nämä lähestymistavat muodostavat tasapainoisen viitekehysten, joka huomioi sekä normatiiviset velvoitteet, että yhteiskunnalliset hyveet.

7. LÄHDELUETTELO

- Alkire, S. (2002). *Valuing freedoms: Sen's capability approach and poverty reduction*. Oxford University Press.
- Andersen, M. M. (2022). *Consequentialism*. Teoksessa *Oxford Research Encyclopedia of Economics and Finance*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.2019>
- Barros, R. S. (2003). Utilitarianism: point of reference of Rawls's theory. *Eidos, 1*.
- Baumane-Vitolina, I., Cals, I., & Sumilo, E. (2015, marraskuu). *Is ethics rational? Teleological, deontological and virtue ethics theories reconciled in the context of traditional economic decision making* [Konferenssiesitelmä]. 3rd GLOBAL CONFERENCE on BUSINESS, ECONOMICS, MANAGEMENT and TOURISM.
- Bhandari, D. R. (2002). *History of European political philosophy*. Bangalore Press.
- Boardman, A. E., Greenberg, D. H., Vining, A. R., & Weimer, D. L. (2018). *Cost-benefit analysis: Concepts and practice* (5. painos). Cambridge University Press.
- Boettke, P. J. (2007). Deirdre McCloskey's The bourgeois virtues: Ethics for an age of commerce. *Economic Affairs, 27*(1), 83–85. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0270.2007.00716.x>
- Bordum, A. (2005). Immanuel Kant, Jürgen Habermas and the categorical imperative. *Philosophy & Social Criticism, 31*(7), 851–874.
- Broome, J. (1994). Discounting the future. *Philosophy & Public Affairs, 23*(2), 128–156.
- Bruni, L., & Sugden, R. (2013). Reclaiming virtue ethics for economics. *Journal of Economic Perspectives, 27*(4), 141–164.
- Crisp, Roger & Slote, Michael (eds.) (1997). *Virtue Ethics*. Oxford University Press.
- Cureton, A., & Johnson, R. (2025). Kant's moral philosophy. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University. <https://plato.stanford.edu/entries/kant-moral/>
- Dang, A.-T. (2014). Amartya Sen's Capability Approach: A Framework for Well-Being Evaluation and Policy Analysis? *Review of Social Economy, 72*(4), 460–484. <https://doi.org/10.1080/00346764.2014.958903>
- Driver, J. (2025). *The history of utilitarianism*. In E. N. Zalta & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2025 Edition). Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2025/entries/utilitarianism-history/>
- Eskelinen, T., & Sorsa, V-P. (2011). *Hyvä talous*. Like.

- Hamed, A. (2014). *The concept of justice in Greek philosophy (Plato and Aristotle)*. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(27), 1163–1167. <https://doi.org/10.5901/mjss.2014.v5n27p1163>
- Hansson, S. O. (2013). *The ethics of risk: Ethical analysis in an uncertain world*. Springer.
- Hausman, D. (2006). Consequentialism and preference formation in economics and game theory. *Royal Institute of Philosophy Supplement*, 59, 111–130. <https://doi.org/10.1017/S1358246106059066>
- Heiskala, R., & Virtanen, A. (Toim.). (2016). *Talous ja yhteiskuntateoria osa 2*. Gaudeamus.
- Jonsson, P. O. (2011). *On utilitarianism vs virtue ethics as foundations of economic choice theory*. *Humanomics*, 27(1), 24–40. <https://doi.org/10.1108/08288661111110150>
- Kokoomus. (2023). *Kokoomuksen talouspoliittinen ohjelma: Nyt on aika laittaa talous kuntoon*. Haettu osoitteesta <https://www.kokoomus.fi/kokoomuksen-talouspoliittinen-ohjelma-nyt-on-aika-laittaa-talous-kuntoon/>
- Konsekventialismi. (n.d.). Teoksessa *Tieteen termipankki*. Helsingin yliopisto. Haettu osoitteesta <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:konsekventialismi>
- Kuklys, W. (2005). *Amartya Sen's Capability Approach*. Springer-Verlag.
- Lawson, T. (2006). The nature of heterodox economics. *Cambridge Journal of Economics*, 30, 483–505. <https://doi.org/10.1093/cje/bei093>
- Liedon Sosialidemokraatit. (2025). *Pelastetaan hyvinvointiyhteiskunta*. Liedon Sosialidemokraatit. Haettu osoitteesta <https://liedonsdp.fi/pelastetaan-hyvinvointiyhteiskunta/>
- Löytömäki, S. (2025, heinäkuuta 8). Antti Lindtman: Sdp valmistautuu miljardien eurojen sopeutukseen. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011327306.html/>
- McIntyre-Mills, J. (2010). Constructing citizenship and transnational identity: Participatory policy to enhance attachment and involvement. *Systemic Practice and Action Research*, 23(1), 1–19. <https://doi.org/10.1007/s11213-009-9143-y>
- Mäkinen, J. (2004). *John Rawlsin oikeudenmukaisuuskäsityksen merkitys normatiiviselle taloustieteelle* [Väitöskirja]. Helsinki School of Economics.
- Parfit, D. (2011). *On what matters* (Vol. 1). Oxford University Press.
- Perussuomalaiset. (2023, tammikuu). *Talousohjelma* [Raportti]. Haettu osoitteesta https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2023/01/TalousOhjelmaIso_final-01_2023.pdf
- Pietarinen, J. (2015, maaliskuuta 3). *Etiikka*. *Filosofia.fi*. <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/etiikka>

- Picchio, M. (2024). Rawls on just savings and economic growth. *Journal of Ethics and Social Philosophy*, 27(2), 341–362. <https://doi.org/10.26556/jesp.v27i2.2679>
- Rawls, John. (1991). Teoksessa *Otavan suuri ensyklopedia* (Täydennysosa 2, s. 10286). Otava.
- Rawls, J. (1999). *The law of peoples*. Harvard University Press.
- Robeyns, I. (2006). The capability approach in practice. *Journal of Political Philosophy*, 14(3), 351–376.
- Roth, T. P. (1999). Consequentialism, rights, and the new social welfare theory. *Journal of Socio-Economics*, 28(1), 95–109. [https://doi.org/10.1016/S1053-5357\(99\)00013-X](https://doi.org/10.1016/S1053-5357(99)00013-X)
- Ryff, C. D., & Singer, B. H. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies*, 9(1), 13–39. <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9019-0>
- Scheffler, S. (1994). *The rejection of consequentialism: A philosophical investigation of the considerations underlying rival moral conceptions*. Oxford University Press.
- Sen, A. (2000). Consequential Evaluation and Practical Reason. *The Journal of Philosophy*, 97(9), 477–502. <https://doi.org/10.2307/2678488>
- Sen, A. (2009). *The idea of justice*. Penguin Books.
- Schmidt, A. T. (2024). *Consequentialism and the role of practices in political philosophy*. *Res Publica*, 30(3), 429–450. <https://doi.org/10.1007/s11158-023-09631-1>
- Sinnott-Armstrong, W. (2023). Consequentialism. Teoksessa E. N. Zalta & U. Nodelman (Toim.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2023 Edition). Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/consequentialism/>
- Sugden, R. (1993). Welfare, resources, and capabilities: A review of *Inequality Reexamined* by Amartya Sen. *Journal of Economic Literature*, 31(4), 1947–1962.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP). (2023). *SDP:n talouspoliittiset linjaukset*. <https://www.sdp.fi/eduskuntavaalit-2023/sdpn-talouspoliittiset-linjaukset/>
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP). (2023). *Poliittinen ohjelma: Tulevaisuuden Suomi*. <https://www.sdp.fi/uploads/sites/2/2023/09/poliittinen-ohjelma-sdp.pdf>
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP). (n.d.). *Hyvinvoinnin edistäminen*. Haettu 13. marraskuuta 2025, osoitteesta <https://www.sdp.fi/tutustu/politiikka/poliittinen-ohjelma/hyvinvoinnin-edistaminen/>
- Tversky, A., & Thaler, R. H. (1990). Anomalies: Preference reversals. *The Journal of Economic Perspectives*, 4(2), 201–211. <http://www.jstor.org/stable/1942900>

- van Staveren, I. (2007). Beyond utilitarianism and deontology: Ethics in economics. *Review of Political Economy*, 19(1), 21–35.
- van Staveren, I. (2008). [Review of the book *The Bourgeois Virtues: Ethics for an Age of Commerce*, by D. N. McCloskey]. *Economics and Philosophy*, 24(1), 137–144. <https://doi.org/10.1017/S0266267108001752>
- van Staveren, I. (2009). Virtue ethics. Teoksessa J. Peil & I. van Staveren (Toim.), *Handbook of economics and ethics* (s. 570–577). Edward Elgar.
- Vartiainen, J. (2015). Taloustiede episteemisenä yhteisönä ja kamppailu asiantuntijuudesta. *Poliittinen talous*, 3(1), 5–28.
- Walsh, K. P. (2014). Consent, Kant, and the Ethics of Debt. *Philosophy in the Contemporary World*, 21(2), 14–25. <https://doi.org/10.5840/pcw201421211>
- Walsh, V. (2003). Sen after Putnam. *Review of Political Economy*, 15(3), 315–331. <https://doi.org/10.1080/0953825032000086586>